

Algemeen ambtsbericht Turkije

September 2010

Directie Personenverkeer, Migratie en Vreemdelingenzaken
Afdeling Asiel- en Migratiezaken

070-348 4517

	Inhoudsopgave	Pagina
1	Inleiding	4
2	Landeninformatie	5
2.1	Basisgegevens	5
2.1.1	Land en volk	5
2.1.2	Geschiedenis	6
2.2	Staatsinrichting	7
2.2.1	De wetgevende macht	7
2.2.2	De uitvoerende macht	9
2.2.3	De rechtsprekende macht	10
2.2.4	De Nationale Veiligheidsraad	12
2.3	Politieke ontwikkelingen	12
2.3.1	Ontwikkelingen rond de PKK	18
2.4	Veiligheidssituatie	21
2.4.1	Algemeen	21
2.4.2	Zuidoost-Turkije	22
2.4.2.1	Militaire confrontaties	24
2.4.2.2	Arrestatie en veroordeling prominente ex-DTP parlementariërs en sympathisanten – steunbetuiging aan PKK	25
2.4.3	Stedelijke gebieden	26
2.4.4	Grensgebieden met Irak en Syrië	28
2.4.5	Turks-Koerdische militanten in het noorden van Irak	28
2.4.6	Dorpswachters	29
2.4.7	Bloedwraak/eerwraak	30
2.4.8	Hizbollah en andere islamitische groeperingen	30
2.4.9	Marxistisch-leninistische groeperingen	33
3	Mensenrechten	36
3.1	Juridische context	36
3.1.1	Verdragen	36
3.1.2	Nationale wetgeving	38
3.2	Toezicht	44
3.2.1	Internationaal	45
3.2.2	Nationaal gouvernementeel	46
3.2.3	Nationaal niet-gouvernementeel	47
3.3	Naleving en schendingen	49
3.3.1	Vrijheid van meningsuiting	49
3.3.2	Vrijheid van vereniging en vergadering	53
3.3.3	Vrijheid van godsdienst	55
3.3.4	Bewegingsvrijheid	63
3.3.4.1	Bevolkingsregistratie	63
3.3.4.2	Documenten	64
3.3.5	Rechtsgang	68

3.3.6	Arrestaties en detenties	70
3.3.7	Mishandeling en foltering	73
3.3.8	Verdwijningen	75
3.3.9	Buitengerechtelijke executies	76
3.3.10	Doodstraf	77
3.4	Positie van specifieke groepen	77
3.4.1	Koerden	77
3.4.2	DEHAP- c.q. DTP-leden en –sympathisanten, en hun verwanten	79
3.4.3	Leden van de PKK, militante linkse of radicaal-islamitische groeperingen	80
3.4.4	Vrouwen	80
3.4.5	Minderjarigen	83
3.4.6	Homoseksuelen, travestieten en transseksuelen (Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender (LGBT)	86
3.4.7	Dienstplichtigen	91
3.4.8	Teruggekeerde afgewezen asielzoekers	93
4	Migratie	94
4.1	Activiteiten internationale organisaties	99
4.2	Opvang van binnenlands ontheemden	101
4.3	Standpunt UNHCR	102
	Literatuurlijst	104
Kaart	Turkije	112

1 Inleiding

In dit algemeen ambtsbericht wordt de situatie in Turkije beschreven voor zover deze van belang is voor de beoordeling van asielverzoeken van personen die afkomstig zijn uit Turkije en voor besluitvorming over de terugkeer van afgewezen Turkse asielzoekers. Dit ambtsbericht is een actualisering van eerdere ambtsberichten over de situatie in Turkije (laatstelijk 3 augustus 2009). In een separaat ambtsbericht (17 juli 2002) werd de dienstplicht in Turkije behandeld. Het algemeen ambtsbericht beslaat de periode van augustus 2009 tot en met augustus 2010.

Dit ambtsbericht is gebaseerd op informatie van openbare en vertrouwelijke bronnen. Bij de opstelling is gebruik gemaakt van informatie van verschillende organisaties van de Verenigde Naties, niet-gouvernementele organisaties, vakliteratuur en berichtgeving in de media. Een overzicht van de geraadpleegde openbare bronnen is opgenomen in de literatuurlijst. Bovendien liggen vertrouwelijke rapportages van de Nederlandse diplomatieke vertegenwoordigingen in Ankara en Istanbul aan dit algemeen ambtsbericht ten grondslag. In het algemeen ambtsbericht wordt veelvuldig verwezen naar geraadpleegde openbare bronnen.

In hoofdstuk twee wordt ingegaan op de recente ontwikkelingen op politiek en veiligheidsgebied. Deze beschrijving wordt voorafgegaan door een beknopt overzicht van de recente geschiedenis van Turkije. Ook is een korte passage over de geografie en de bevolking van Turkije opgenomen.

In hoofdstuk drie wordt de mensenrechtensituatie in Turkije geschetst. Na een beschrijving van wettelijke garanties en internationale verdragen waarbij Turkije partij is, komen de mogelijkheden van toezicht op naleving van de mensenrechten aan de orde. Daarna volgt de beschrijving van de naleving dan wel schending van enkele mensenrechten. Ten slotte wordt de positie van specifieke groepen, waaronder minderjarigen belicht.

In hoofdstuk vier komen de opvang van binnenlands ontheemden en activiteiten van internationale organisaties, evenals het standpunt van UNHCR, aan de orde.

2 Landeninformatie

2.1 Basisgegevens

2.1.1 Land en volk

De republiek Turkije grenst aan acht buurlanden op de Balkan, in de Kaukasus en in het Midden-Oosten.¹ Turkije heeft meer dan 76 miljoen inwoners² op een oppervlakte van circa 780.000 vierkante kilometer (circa 23 maal Nederland). Van hen woont naar schatting 69% in stedelijke gebieden. De grootste stad is Istanbul, die meer dan elf miljoen inwoners telt.³ Andere grote steden zijn de hoofdstad Ankara (4,5 miljoen inwoners), Izmir (3,4 miljoen) en Konya (1,7 miljoen). De grootste steden buiten West-Turkije zijn Adana (1,5 miljoen), Gaziantep (1,2 miljoen) en Diyarbakır (meer dan 1 miljoen).

In Turkije wonen naast Turken en Koerden kleinere groepen Armeniërs, Grieken, Turkmenen, Tjerkessen, Lazen, Bulgaren, Georgiërs en Arabieren.⁴ Het aantal Koerden in Turkije wordt op ruim 14 miljoen personen geraamd, één vijfde van de Turkse bevolking. Circa zeventig procent van de bevolking is soennitisch moslim. Een kleine dertig procent is aleviet. Verder zijn er ongeveer honderdduizend christenen⁵ en circa vijfduizend yezidi's.

In Turkije is Turks (90,5%) de enige officiële taal. Tot de vele minderheidstalen behoren Koerdisch (18,6%), Arabisch (3%), Armeens, Aramees, Zaza(ki), Lazisch, Georgisch, Adyghe en Ladino.⁶

---

¹ Bulgarije, Griekenland, Syrië, Irak, Iran, Georgië, Armenië en Azerbeidzjan.

² Central Intelligence Agency, The World Factbook (Washington, 24 juni 2010); US Department of State, Background Note: Turkey (Washington, 10 maart 2010).

³ US Department of State, Background Note: Turkey (Washington, 10 maart 2010).

⁴ Foreign & Commonwealth Office, Country Profiles – Turkije (Londen, 15 januari 2010); US Department of State, International Religious Freedom Report 2009: Turkey (Washington, 26 oktober 2009).

⁵ De grootste christelijke stromingen zijn de Armeens-orthodoxen (65.000), Syrisch-orthodoxen (15.000), Jehova's getuigen (3.300), protestanten (3.000) en de Grieks-orthodoxen (2500). Andere, kleinere, stromingen betreffen rooms-katholieken, maronieten en chaldeïsche christenen.(Elsevier, 16 januari 2010).

⁶ Central Intelligence Agency, The World Factbook (Washington, 24 juni 2010); US Department of State, Background Note: Turkey (Washington, 10 maart 2010).

2.1.2 Geschiedenis

Na ongeveer zevenhonderd jaar Ottomaans sultanaat⁷ werd Turkije op 29 oktober 1923 een republiek naar westers model onder leiding van Mustafa Kemal, die later bekend werd als Atatürk. In het met de westerse mogendheden gesloten Verdrag van Lausanne (24 juli 1923) werden de onafhankelijkheid, integriteit en soevereiniteit van de Republiek Turkije erkend en gegarandeerd. De grenzen die in dit verdrag zijn vastgelegd, komen vrijwel geheel overeen met de grenzen van het huidige Turkije.⁸ Ook zijn er in het verdrag garanties opgenomen voor in Turkije levende (niet islamitische) minderheden, die door de Turkse autoriteiten van oudsher worden beperkt tot drie groepen, te weten de joodse, de Griekse en de Armeense gemeenschappen.⁹

Er vonden in de jonge republiek op westerse leest geschoeide hervormingen plaats. De toenmalige leiders braken radicaal met het bestuur op islamitische grondslag. Zo werd de scheiding tussen religie en staat officieel ingevoerd. Het Arabisch alfabet werd afgeschaft en vervangen door een speciaal voor het Turks aangepast Latijns schrift. Islamitische wetten werden vervangen door op Europese (onder andere Italiaanse, Franse en Zwitserse) wetten gebaseerde wetgeving. Als religieus beschouwde kleding werd verboden en vervangen door westerse kledij. Het werd vrouwen verboden om in overheidsdienst hoofddoekjes te dragen.¹⁰ Ook toepassing van westerse technologie werd aangemoedigd, evenals de emancipatie van de vrouw.

Vanaf het begin van de republiek heeft het Turkse leger, dat zichzelf beschouwt als de hoeder van de Turkse staat, strikt toegezien op de naleving van de door Atatürk geformuleerde uitgangspunten, te weten het seculiere en unitaire karakter van de republiek.

Op 12 september 1980 vond een militaire staatsgreep plaats onder aanvoering van generaal Kenan Evren. Het nieuwe bewind slaagde erin het toen al bijna tien jaar

---

⁷ Op 25 september 2009 overleed op 97-jarige leeftijd in een privé kliniek in Istanbul prins Osman Ertugrul Osmanglu. Hij was kleinzoon van sultan Abdulhamid II. Hij woonde na de verdrijving van zijn familie uit Turkije in 1924 in Oostenrijk en de VS. Ondanks een Turkse wet uit 1973 waarbij de mannelijke leden van de keizerlijke familie werd toegestaan de Turkse nationaliteit weer te krijgen, werd hij pas in 2004 Turks staatsburger. Prins Ertugrul is in Istanbul bijgezet in een Ottomaans mausoleum, waar diverse sultans van de Ottomaanse dynastie zijn bijgezet. (AFP (25 september 2009) en Reuters (26 september 2009).

⁸ De enige uitzondering hierop vormt de aan Syrië grenzende provincie Hatay, die pas in 1939 onderdeel van Turkije werd.

⁹ Met uitsluiting van andere etnische minderheden als de Kaukasiërs, Koerden, Laz en Roma. (State of the World's Minorities and Indigenous Peoples 2009 – Turkey, Minority Rights Group International (16 juli 2009).

¹⁰ Zie ook paragraaf 3.3.3 van dit algemeen ambtsbericht.

voortdurende politieke geweld te beteugelen, maar dat ging ten koste van een aantal democratische verworvenheden. Nadat in 1982 per referendum een nieuwe – veel stringenter – grondwet was aangenomen, volgde een jaar later het herstel van de burgerregering.

2.2 Staatsinrichting

2.2.1 De wetgevende macht

Het parlement

De wetgevende macht berust bij het parlement, dat uit één kamer (de Grote Nationale Vergadering van Turkije – *Türkiye Büyük Millet Meclisi*) bestaat en 550 leden telt. De leden worden voor een periode van vier jaar gekozen.

Parlementsleden kunnen zitting hebben namens een politieke partij of als onafhankelijk parlementariër. Zij zijn tevens afgevaardigde voor de provincie waarin zij zijn gekozen. Voor wijziging van een wet is een gewone meerderheid vereist, voor wijziging van de grondwet een tweederde meerderheid, hetgeen neerkomt op 367 zetels.¹¹ Voorzitter van het parlement is sinds 5 augustus 2009 Mehmet Ali Şahin.¹²

Politieke partijen

Turkije kent meer dan twintig politieke partijen. Er is een kiesdrempel van 10%, waardoor slechts weinig partijen in het parlement vertegenwoordigd zijn. Het partijenlandschap is aan veel veranderingen onderhevig. De binding van parlementsleden met hun eigen partij is niet altijd even sterk. Het is niet ongebruikelijk dat parlementsleden overstappen naar een andere partij. De volgende algemene verkiezingen worden mogelijk juli 2011 gehouden.

Partijen in het parlement

De zetelverdeling in het parlement is thans als volgt:¹³

AKP (*Adalet ve Kalkınma Partisi* – Partij van Gerechtigheid en Ontwikkeling): 336 zetels; **CHP** (*Cumhuriyet Halk Partisi* – Republikeinse Volkspartij): 103 zetels; **MHP** (*Milliyetçi Hareket Partisi* – Nationale Actiepartij): 69 zetels; **DSP** (*Demokratik Sol Partisi* – Partij van Democratisch Links): 6 zetels; **BDP** (*Barış ve Demokrasi Platformu* - Partij voor Vrede en Democratie): 20 zetels; **Onafhankelijken**: 6 zetels; **DP** (*Demokratik Partisi* – Democratische Partij): 1 zetel; **TP** (*Türkiye Partisi* - Turkse Partij): 1 zetel. Acht zetels worden momenteel om uiteenlopende redenen niet bezet.

¹¹ Zie ook paragraaf 3.1.2 van dit algemeen ambtsbericht.

¹² Turkey: Turkish ruling party deputy becomes new parliamentary speaker, Global Insight, Country Intelligence – Analysis (6 augustus 2009); Reuters (5 augustus 2009).

¹³ Stand: 21 juli 2010 (bron: website Turkse parlement).

De **AKP** is de enige regeringspartij. De partij, met als voorzitter Recep Tayyip Erdoğan, is in augustus 2001 vlak na het verbod op de islamitische FP (*Fazilet Partisi* – Partij van de Deugd) opgericht.

De **CHP** staat sinds mei 2010 onder leiding van Kemal Kilicdaroglu¹⁴ en is op 9 september 1992 opgericht. De CHP is een sociaaldemocratische partij die zeer veel waarde hecht aan de principes van Atatürk. De gelijknamige voorloper van de partij werd in 1923 door Atatürk zelf opgericht als eerste politieke partij in Turkije.

De **MHP** met als voorzitter Devlet Bahçeli, is een extreem nationalistische partij die op 24 januari 1992 werd opgericht. De partij heeft de laatste jaren geprobeerd op te schuiven naar het midden, maar wordt nog vaak in verband gebracht met de gewelddadige extreemrechtse pan-Turkse organisatie Grijze Wolven (*Bozkurtçular*) die naar de staatkundige vereniging streeft van alle inheemse Turkse volkeren, onder andere in Centraal-Azië, tot een groot rijk (*Turan*).

De **DSP** is een sociaaldemocratische partij met een nationalistische inslag die op 14 november 1985 werd opgericht als afsplitsing van de CHP.

Op 2 februari 2010 vond het openingscongres plaats van de Koerdische *Peace and Democracy Party* (*Baris ve Demokrasi Platformu* - **BDP**), de opvolger van de in december 2009 verboden *Demokratik Toplum Partisi* (**DTP**).¹⁵ Tijdens het congres werd een nieuwe voorzitter gekozen: Selahattin Demirtaş, een mensenrechtenadvocaat die voorzitter is geweest van de afdeling Diyarbakir van de Vereniging voor Mensenrechten *Insan Haklari Dernegi* (IHD). Tevens werd een vrouwelijke covoorzitter gekozen, Gülten Kisanak. De openbaar aanklager van Ankara heeft op 3 februari 2010 aangekondigd een strafrechtelijk onderzoek in te stellen naar de gang van zaken op het BDP-congres.¹⁶

---

¹⁴ Op 10 mei 2010 trok Deniz Baykal zich terug als leider van de CHP na vertoning op internet van een compromitterende video. (Reuters (10 mei 2010). Op 22 mei 2010 werd tijdens een partijcongres Kemal Kilicdaroglu als nieuwe partijleider van de CHP gekozen. (Volkskrant (20 mei 2010); Reuters (21, 22, 23 en 24 mei 2010); Turkey: New CHP leader to bring wider political change, Oxford Analytica (27 mei 2010); Turkey: Main Turkish opposition party backs new leader strongly, Global Insight, Country Intelligence – Analysis (24 mei 2010).

¹⁵ Zie ook paragraaf 2.3 van dit algemeen ambtsbericht.

¹⁶ Turkey: Turkish state prosecutor starts investigation against revived Kurdish party, Global Insight, Country Intelligence – Analysis (3 februari 2010).

2.2.2 De uitvoerende macht

De president

Sinds oktober 2007 wordt de president rechtstreeks gekozen voor een periode van vijf jaar; hij kan eenmaal worden herkozen. Huidige president is Abdullah Gül, die op 28 augustus 2007 in functie is getreden na verkiezing door het parlement. Zijn ambtstermijn duurt tot 2014.

In het Turkse staatsbestel beschikt de president over een groot aantal bevoegdheden. Zo kan de president het parlement bijeenroepen wanneer hij dat nodig acht en keurt de benoeming goed van de premier en van diverse hoge rechters. Ook kan hij zijn goedkeuring aan (onderdelen van) wetsvoorstellen onthouden.

De ministerraad

Alle leden van de regering moeten in beginsel uit het parlement afkomstig zijn en behouden tijdens hun ministerschap hun functie als parlementslid. De huidige regering trad op 29 augustus 2007 aan, maar werd op 1 mei 2009 door premier Erdoğan deels vervangen. De regering bestaat uit 25 ministers (onder wie twee vrouwen: minister van Onderwijs Nimet Cubukçu en minister voor Vrouwen- en Familiezaken Selma Aliye Kavaf).

Lokaal bestuur

Turkije is ingedeeld in 81 provincies (*İler*, enkelvoud *İl*), die onder leiding staan van een provinciegouverneur (*vali*). Provincies zijn onderverdeeld in districten (*ilçe*) met als bestuurder de districts-gouverneur (*kaymakam*). Districten kunnen verder onderverdeeld zijn in subdistricten (*bucak*). Gouverneurs worden benoemd door de centrale overheid in Ankara en zijn daaraan rechtstreeks verantwoording schuldig. Gouverneurs vertegenwoordigen de centrale overheid in de provincie. Elke plaats of elk stadsdeel (*belediye*) met meer dan tweeduizend inwoners heeft recht op een gekozen burgemeester en gemeenteraad.

Turkije kent een lange traditie van centralistisch bestuur. De afgelopen jaren zijn meer taken naar een lager bestuursniveau gedelegeerd, terwijl het democratisch gehalte van het lagere bestuursniveau is vergroot. De rol van de provinciegouverneur is teruggebracht, terwijl het provinciale parlement en de gemeenteraad meer zeggenschap kregen.

Het veiligheidsapparaat

De verschillende organen die zich bezighouden met het waarborgen van de veiligheid zijn de politie (*Polis*), de zogenaamde *Jandarma*, de veiligheids- en inlichtingendienst MIT (*Milli İstihbarat Teşkilati*), de landmacht en de

dorpswachters.¹⁷ De bevoegdheid van de politie, die valt onder het ministerie van Binnenlandse Zaken, beperkt zich tot de stedelijke gebieden met meer dan 2000 inwoners.

Op het platteland worden de politietaken uitgevoerd door de zogenaamde Jandarma, een onderdeel van de strijdkrachten dat formeel in vredestand onder het ministerie van Binnenlandse Zaken ressorteert.

Jaarlijkse bijeenkomst Hoge Militaire Raad (Yüksek Askerî ŞûRA -YAŞ)

In aanwezigheid van de premier en de minister van Defensie vond begin augustus 2009 de gebruikelijke jaarlijkse bijeenkomst plaats van de Hoge Militaire Raad (YAŞ), waar onder andere besloten werd tot een herschikking van de Turkse militaire top. Drie niet nader genoemde militairen werden ontslagen vanwege vermoedelijke banden met islamitische groeperingen.¹⁸

2.2.3 De rechtsprekende macht

Turkije kent civiele rechtbanken¹⁹, administratieve rechtbanken²⁰ en strafrechtbanken. Hiernaast zijn er bijzondere rechtbanken zoals militaire rechtbanken²¹ en voorheen waren er de Staatsveiligheidsrechtbanken. Voor alle civiele- en strafrechtbanken is hoger beroep mogelijk bij het Hof van Beroep (*Yargıtay*).²² Voor administratieve rechtbanken is hoger beroep mogelijk bij de zogenaamde Raad van State (*Danıştay*).

De *Supreme Board of Judges and Prosecutors (Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu - HSYK)* is verantwoordelijk voor benoemingen van rechters en openbare aanklagers, alsmede voor disciplinaire straffen.²³

¹⁷ Zie ook paragraaf 2.4.6 van dit algemeen ambtsbericht.

¹⁸ Turkey quietly shakes up military command; alleged conspirator denied promotion, WorldTribune.com (14 augustus 2009); zie ook paragraaf 3.1.2 (herziening grondwet) van dit algemeen ambtsbericht.

¹⁹ Bestaande uit Civiele Vredesrechtbanken (Turks: *Sulh Hukuk Mahkemeleri*), Civiele Rechtbanken van Eerste Aanleg (Turks: *Asliye Hukuk Mahkemeleri*) en Handelsrechtbanken (Turks: *Asliye Ticaret Mahkemeleri*).

²⁰ Bestaande uit de Raad van State, lagere regionale rechtbanken en de Hoogste Militaire Administratieve Rechtbank.

²¹ Bestaande uit Militaire Strafrechtbanken (Turks: *Askeri Ceza Mahkemeleri*) waarvan er 37 in Turkije zijn, en het Militaire Strafhof van Cassatie (Turks: *Askeri Yargıtay*) als instelling voor beroep tegen beslissingen en vonnissen van militaire rechtbanken en verdeeld over vijf kamers.

²² Ook wel bekend onder de naam Hof van Cassatie. Het Hof van Cassatie is verdeeld in dertig kamers, waarvan 20 civiele en 10 strafkamers. Iedere kamer bestaat uit een voorzitter en vier leden. Door alle rechters van het Hof van Cassatie wordt één rechter gekozen die als president van het Hof van Cassatie naar buiten toe optreedt.

²³ Zie ook paragraaf 3.1.2 (herziening grondwet) van dit algemeen ambtsbericht.

Naast de bestaande rechtersvereniging *Yargıçlar ve Savcılar Birliği (YARSAV)*, die als kemalistisch wordt gezien, is begin dit jaar een nieuwe vereniging voor de rechtspraak opgericht, de *Judges and Prosecutors Association for Freedom and Democracy (Demokrasi ve Özgürlük İçin Yargıçlar ve Savcılar Birliği-Demokrat Yargı)*.²⁴

Constitutioneel Hof (Turks: *Anayasa Mahkemesi*)

Het Turkse systeem kent een Constitutioneel Hof, dat toetst of wetten in overeenstemming zijn met de grondwet. De laatste jaren wordt ook getoetst aan de rechtsbeginselen zoals neergelegd in de diverse internationale mensenrechtenverdragen. Rechtstreekse toegang tot het Hof hebben overheidsinstellingen, regeringspartijen en de oppositie, maar ook iedere burger kan in een lopende rechtszaak een beroep doen op vermeende ongrondwettigheid van een bepaalde wet. Het Hof bestaat uit elf vaste leden en vier plaatsvervangers.²⁵

Reguliere strafrechtbanken

Om te bepalen welke rechtbank bevoegd is voor de behandeling van een bepaald delict zijn de aard en de zwaarte van het delict van belang. Voor strafdelicten bestaan de volgende strafrechtbanken:

Kantongerechten in Strafzaken (Turks: *Sulh Ceza Mahkemeleri*, enkelvoud *Sulh Ceza Mahkemesi*)

Deze bestaan uit één rechter en zijn aanwezig in elke provincie- of districtshoofdstad. Deze rechtbanken behandelen alleen zaken waar een geldstraf of een lichte gevangenisstraf op staat. Er zijn 840 van dergelijke rechtbanken in Turkije.

Enkelvoudige Kamers in Strafzaken (Turks: *Asliye Ceza Mahkemeleri*, enkelvoud *Asliye Ceza Mahkemesi*) bestaan officieel uit meerdere rechters (in de praktijk is dit er echter slechts één) en behandelen belangrijke plaatselijke misdrijven die niet krachtens de wet aan de Kantongerechten in Strafzaken zijn toegewezen. Er zijn 899 van dergelijke rechtbanken in Turkije.

Meervoudige Kamers in Zware Strafzaken (Turks: *Ağır Ceza Mahkemeleri*, enkelvoud *Ağır Ceza Mahkemesi*) (ACM) bestaan uit een president en twee leden. Deze rechtbanken zijn bevoegd voor delicten waarop meer dan vijf jaar gevangenisstraf staat. Voor het berechten van misdrijven die betrekking hebben op terrorisme en drugsdelicten zijn sinds de afschaffing van de staatsveiligheidsrechtbanken (*Devlet Güvenlik Mahkemeleri* - DGM's) in mei

²⁴ Taboo-breaking jurist Osman Can: Judiciary cannot be supra political, Today's Zaman (10 januari 2010).

²⁵ Zie ook paragraaf 3.1.2 (herziening grondwet) van dit algemeen ambtsbericht.

2004 extra kamers van de ACM's ingesteld. Deze rechtbanken kunnen, evenals de voormalige DGM's territoriaal voor meer dan één provincie bevoegd zijn.

2.2.4 De Nationale Veiligheidsraad

Er hebben zich in de verslagperiode met betrekking tot de de Nationale Veiligheidsraad (Turks: *Milli Güvenlik Kurulu*, MGK) geen nieuwe relevante ontwikkelingen voorgedaan.

2.3 Politieke ontwikkelingen

Algemeen

In de verslagperiode duurde het klimaat van polarisatie tussen de regeringspartij AKP en de politieke oppositie voort. Mede hierdoor verliep het binnenlands hervormingsproces traag. De sluitingszaak tegen de DTP en het grootschalig onderzoek naar een vermeende coup poging (Ergenekon) trokken tijdens de verslagperiode veel aandacht, net als de totstandkoming van het pakket aan grondwetswijzigingen. Daarnaast bleven ook de Koerdische kwestie en de strijd tegen de PKK in de verslagperiode de politieke agenda bepalen.²⁶

*Ergenekon-proces*²⁷

Het Ergenekon²⁸-onderzoek kwam aan het rollen, nadat in juni 2007 in een voorstadsje van Istanbul een geheime opslagplaats van wapens (handgranaten, TNT) werd gevonden. Aanvankelijk werden slechts enkele laaggeplaatste militairen gearresteerd, maar al snel volgde de ene arrestatiegolf na de andere.²⁹

De eerste aanklacht tegen 86 personen in het Ergenekon-proces (2455 pagina's) is uitgevaardigd in juli 2008. In maart 2009 volgde een tweede aanklacht (1909 pagina's) tegen 56 personen. In juli 2009 kwam een derde en voorlopig laatste aanklacht (1454 pagina's) uit tegen 52 personen. Inmiddels zijn 194 mensen aangeklaagd. De zittingen zijn inmiddels in volle gang. Niemand weet wanneer de

²⁶ Reuters (6 juli 2010); Geweld laait weer op in het zuidoosten – Voor Turken is de enige goede Koerd een dode, Volkskrant (25 juni 2010).

²⁷ Zie ook *Between Fact and Fantasy: Turkey's Ergenekon Investigation*, Gareth H. Jenkins, Silk Road Paper (augustus 2009).

²⁸ De term *Ergenekon* is ontleend aan de naam van een vallei in het Altay-gebergte in Mongolië, van waaruit volgens de legende een Turkse stam in de zesde eeuw – geleid door een grijze wolf Asena – een groot Turks rijk stichtte (*Göktürk*).

²⁹ Turkey: Military arrests threaten national stability, Oxford Analytica (25 februari 2010); Turkish leaders meet as coup plot storm gathers, Reuters 25 februari 2010.

eerste uitspraken zullen volgen. Gezien de trage Turkse procesgang is de inschatting van velen dat dit proces zich nog jaren zal gaan voortstrepen.

Centraal in de tenlastelegging staat de beschuldiging dat de verdachten lid zijn (geweest) van een clandestiene, terroristische organisatie die als doel had de democratische staatsstructuur omver te werpen door het uitvoeren van allerlei subversieve activiteiten (waaronder zogenaamde ‘*false flag operations*’).³⁰ In het steeds verder uitbreidende onderzoek wordt door de openbare aanklagers inmiddels de Ergenekon-organisatie verantwoordelijk gesteld voor tal van terroristische aanslagen uit het recente verleden (waaronder de moordaanslag op een rechter van de Raad van State en een bomaanslag op de burelen van de seculiere krant *Cumhuriyet* – beide in 2006) en pogingen om via een militaire coup de AKP-regering ten val te brengen.

De aangeklaagden vormen een gemêleerde groep van hoogleraren, journalisten, hoge militairen (waaronder verschillende generaals), mensen uit de NGO-wereld, ultranationalisten en personen waarvan bekend is dat zij een crimineel verleden hebben. De aangeklaagden hebben één ding met elkaar gemeen: ze komen uit kemalistische en/of ultranationalistische hoek en zijn voor het overgrote deel verklaarde tegenstanders van de AKP-regering.

De meeste verdachten zijn bij nachtelijke invallen gearresteerd met veel vertoon van macht en publiciteit. Velen hebben geruime tijd in hechtenis gezeten zonder dat duidelijk was waarvan zij exact werden verdacht. Een aantal van hen zit nog in hechtenis. Een groot aantal verdachten is lange tijd afgeluisterd. Veel transcripten van de gevoerde gesprekken zijn gelekt naar de pro-AKP pers.

Van sommige verdachten staat vast dat zij strafbare feiten hebben gepleegd. Nergens in de tenlastelegging wordt echter een overtuigend bewijs geleverd van het bestaan van een centraal gestuurde organisatie, waarvan alle verdachten geacht worden lid te zijn geweest. De tenlasteleggingen wekken de indruk dat de aanklagers uitgaan van een premisse (het bestaan van de clandestiene organisatie) en vervolgens alles toedeneren naar dat resultaat.

Het Ergenekon-proces heeft de Turkse politiek zeer verdeeld. Voorstanders (vooral in AKP-kringen) zien dit proces als ‘de schoonmaak van de eeuw’: een kans om af te rekenen met een verleden, waarin volgens hen aan de staat gelieerde organisaties clandestiene, subversieve activiteiten uitvoerden (een verschijnsel dat hier wordt aangeduid met de term ‘*deep state*’). De tegenstanders (bijna de gehele

---

³⁰

Turkey: Government-army power struggle escalates in Turkey with mass arrests, Global Insight, Country Intelligence – Analysis (24 februari 2010); Turkey: Military role being redefined despite tensions, Oxford Analytica (3 juli 2009).

oppositie) diskwalificeren het proces als een poging van regeringskringen om af te rekenen met politieke tegenstanders.³¹

Verbod DTP

Op 16 november 2007 diende hoofdaanklager Abdurrahman Yalçinkaya een aanklacht in bij het Constitutioneel Hof, gericht op de ontbinding van de pro-Koerdische DTP. In de aanklacht vroeg de openbaar aanklager tevens om het uitsluiten van politieke participatie van 221 personen, waaronder partijleiders van de DTP, DTP parlementsleden en DTP burgemeesters. De aanklacht van de openbaar aanklager was gebaseerd op de artikelen 68, vierde lid, en 69, zesde lid van de grondwet en op de artikelen 101, lid 1b en 103, lid 2 van de wet op de Politieke Partijen.³² Volgens de openbaar aanklager was de DTP het centrum geworden van activiteiten gericht tegen de onafhankelijkheid van de staat, de integriteit en de eenheid van de natie.

Op 11 december 2009 besloot het Constitutioneel Hof eenstemmig tot ontbinding en het verbod van de DTP. In haar beslissing kwam het Hof tot de conclusie dat de DTP een middelpunt van terrorisme was geworden tegen de ondeelbare integriteit van de Turkse staat, en baseerde haar besluit tot ontbinding en verbod van de DTP eveneens op artikel 68 en 69 van de Grondwet en op artikel 101 en 103 van de wet op de Politieke Partijen.³³ In een persconferentie gaf de president van het Hof, Haşim Kiliç, aan dat een politieke partij niet het recht had uitlatingen te doen die steun impliceerden voor terreur en geweld.

Het besluit van het Hof leidde tot roeyement van twee DTP-parlementsleden (DTP-leider Ahmet Turk en DTP-parlementariër Aysel Tuğluk). Zij verloren tevens hun parlementaire onschendbaarheid. 37 ex-DTP-leden (onder wie mensenrechtenactiviste Leyla Zana, medestichters van de DTP Nurettin Demirtaş en Selim Sadak, en de burgemeesters van Batman en Siirt, Nejdet Atalay en Selim

³¹ Turks' loyalties split over military detentions, Reuters (25 februari 2010).

³² In de aanklacht stond vermeld dat de DTP artikelen van de Grondwet en de Law on Political Parties had overtreden. Daarbij werd met name verwezen naar de artikelen 68 en 69 van de Grondwet als basis voor de aanklacht. Artikel 68, vierde lid, van de Grondwet luidt: 'The statutes and programmes, as well as the activities of political parties shall not be in conflict with the independence of the State, its indivisible integrity with its territory and nation, human rights, the principles of equality and rule of law, sovereignty of the nation, the principles of the democratic and secular republic; they shall not aim to protect or establish class or group dictatorship or dictatorship of any kind, nor shall they incite citizens to crime.'. Artikel 69, zesde lid, van de Grondwet stelt dat indien het gestelde in het vierde lid van hetzelfde artikel wordt overtreden, een politieke partij definitief verboden moet worden.

³³ Zie ook paragraaf 3.1.2 (herziening grondwet) van dit algemeen ambtsbericht.

Sadak) kregen een verbod opgelegd om gedurende vijf jaar politieke activiteiten te ontplooiën.³⁴

Van AKP-zijde werd opgeroepen tot respect van de beslissing van het Hof. Initiatieven in het kader van de Democratische Opening zouden gewoon doorgang vinden. De beide oppositiepartijen CHP en MHP verwelkomden de uitspraak van het Constitutioneel Hof. Daarbij werd benadrukt dat het een juridische uitspraak gold, waarbij het Hof conform nationaal en internationaal recht heeft gehandeld.

De overgebleven 19 DTP-parlementsleden besloten aanvankelijk het parlement eveneens te verlaten, met als oogmerk het uitlokken van tussentijdse verkiezingen voor het Zuidoosten. Op 18 december 2009 kondigde (voormalig) DTP-leider Ahmet Türk echter aan dat de 19 DTP-ers alsnog besloten hadden in het parlement te blijven en met behulp van het onafhankelijk parlementslid Ufuk Uras (het benodigde 20^e parlementslid) een nieuwe parlementaire groep te vormen. De nieuwe partij waaronder men ging optreden, was de DTP-opvolger Partij voor Vrede en Democratie (*Baris ve Demokrasi Platformu - BDP (Peace and Democracy Party)*).³⁵

Het verbod op de DTP³⁶ vergrootte de algehele spanning tussen Koerden en etnische Turken, die al was opgelopen in verband met demonstraties ten gunste van PKK-leider Öcalan (met één dode tengevolge in Diyarbakir) en de dood van zeven militairen in Tokat.³⁷ De PKK riep op haar website op tot een ‘serhildan’ (Koerdische variant van een intifada) en er volgden ongeregelde demonstraties. Daarbij gooiden demonstranten met stenen en molotovcocktails naar winkels en voertuigen. Op 15 december 2009 werden twee Koerdische demonstranten door een winkelier in de plaats Mus in het zuidoosten doodgeschoten.³⁸

³⁴ Turkey criticized for closing pro-Kurdish political party, Amnesty International (14 december 2009); Turkey: Constitutional Court rules in favour of closure of pro-Kurdish Democratic Society Party, Amnesty International, AI Index EUR 44/007/2009 (14 december 2009); Turkey: Kurdish party banned – order to close down Democratic Society Party shows need for constitutional reform, Human Rights Watch (11 december 2009); Turkey: Kurdish party banned, Human Rights Watch (11 december 2009); Questions and answers about the case against the Democratic Society Party, Human Rights Watch (9 december 2009).

³⁵ Kurdish MP's to stay in Turkish parliament, Reuters (18 december 2009); zie ook paragraaf 2.2.1 van dit algemeen ambtsbericht.

³⁶ De DTP is de 27^e politieke partij die door het Constitutioneel Hof is verboden. In het verleden zijn nu zes Koerdische politieke partijen (waaronder Demokrasi Partisi (DEP), Halkin Emek Partisi (HEP), Halkin Demokrasi Partisi (HADEP), Demokratik Halk Partisi (DEHAP) verboden. Gemiddelde levensduur van Koerdische politieke partijen is vijf jaar.

³⁷ Zie ook paragraaf 2.4.2.1 van dit algemeen ambtsbericht.

³⁸ AFP/ANP/Reuters (11, 12, 13, 14 december 2009); Two Kurdish protesters killed in clashes in south-east Turkey, Reuters (15 december 2009); Turkey: Two protestors killed at pro-Kurdish rally in Turkey, Global Insight, Country Intelligence – Analysis (16 december 2009);

Op 18 maart 2010 hebben openbare aanklagers in Diyarbakir tegen Ahmet Turk (67, voormalig voorzitter van de DTP) en Aysel Tugluk (44, voormalig voorzitter DTP) gevangenisstraffen van 45 en 70 jaar geëist vanwege het verspreiden van propaganda ten behoeve van de PKK.³⁹ Beiden zijn niet onder arrest geplaatst. Het is niet duidelijk wanneer een rechtszaak tegen beiden zal plaatsvinden.

Buitenland

In de verslagperiode traden er verschuivingen op in het Turkse buitenlandse beleid. Daarbij werden onder meer de banden met de islamitische wereld nauwer aangehaald.⁴⁰ Nadat het kemalistische establishment jarenlang de blik exclusief op het westen had gericht, is met name tijdens de tweede regeerperiode van de gematigd islamitische AKP de blik ook naar de andere kant gericht. Men heeft de banden met Noord-Irak,⁴¹ Iran, Syrië⁴² aangehaald en zoekt het ook verderop in de islamitische wereld (Soedan, Qatar, Saoedi-Arabië). De belangrijkste factor hierbij is welbegrepen eigenbelang.⁴³ Turkije wil geen conflicten aan zijn grenzen, wil gezamenlijk werken aan het terrorisme-probleem en wil grenzen die open zijn voor Turkse handel en investeringen. Daarnaast is er ook een gegroeid Turks zelfvertrouwen. Turkije is zich bewust van haar kracht en gedraagt zich in toenemende mate als een regionale supermacht.⁴⁴

De Turkse premier Erdoğan leidde een zware delegatie met tien ministers en tachtig zakenmensen tijdens een tweedaags bezoek aan Griekenland dat op 14 mei

---

Turkey: Is Court ruling pushing Kurds in hardline direction?, Eurasia Insight (16 december 2009); Turkey: Ankara wrestles with civil solution for Kurdish issue, Eurasia Insight (12 september 2009).

³⁹ Reuters (18 maart 2010).

⁴⁰ Nieuwe koers van Turkije is vol risico's, Trouw (3 november 2009); Turkije wil regionale reus worden, NRC Handelsblad (27 oktober 2009); Turkey and the Middle East: Ambitions and Constraints, International Crisis Group, Europe Report no. 203 (7 april 2010); By 2050, will Turkey be the new leader of the Muslim world?, The Globe and Mail (Canada) (12 april 2010); Nieuwe buitenlandse politiek van Turkije baart westers landen zorg, Het Financieele Dagblad (19 mei 2010); Turkije begint zijn eigen EU – Ankara tekent voor vrijhandelszone met Arabische buurlanden, Volkskrant (11 juni 2010).

⁴¹ Zo opende Turkije in april 2010 een consulaat in de stad Irbil, zetel van de Kurdistan Regional Government (KRG) in het noorden van Irak. KRG-president Masoud Barzani bracht begin juni 2010 een bezoek aan Turkije, het eerste sinds de VS invasie in Irak in 2003. (Reuters (3 juni 2010); Turkey: Ankara may be forced to choose between friends, Oxford Analytica (4 mei 2010).

⁴² Syriërs hebben niet langer visa nodig om naar Turkije te reizen, NRC Handelsblad (27 oktober 2009).

⁴³ Turkey and the Middle East: Ambitions and Constraints, International Crisis Group, Europe Report no. 203 (7 april 2010).

⁴⁴ Turkey: Growing regional role offers new opportunities, Oxford Analytica (24 september 2009); Turkey and the Middle East: Ambitions and Constraints, International Crisis Group, Europe Report no. 203 (7 april 2010).

2010 begon.⁴⁵ Beide landen was er veel aan gelegen talrijke bilaterale twistpunten uit de weg te ruimen.⁴⁶ Tijdens het bezoek, het eerste van een Turkse premier aan Griekenland sinds 2004, werden vooral de banden op economisch gebied aangehaald. Tevens werd gesproken over het conflict over de zeegrens tussen beide landen, dat al decennia lang voortduurt.⁴⁷

Het proces van toenadering tussen Turkije en Armenië verloopt momenteel moeizaam.⁴⁸ De kans dat Turkije zal overgaan tot bekrachtiging van de twee protocollen die beide landen oktober 2009 waren overeengekomen tot hervatting van de diplomatieke betrekkingen, heropening van de grenzen en onderzoek naar de ‘historische dimensie’⁴⁹ tussen beide landen, is gezien het binnenlands politieke klimaat minimaal.⁵⁰ Ook buurland, bondgenoot en belangrijke energieleverancier Azerbeidzjan verzet zich tegen een Turks-Armeense toenadering, indien er geen oplossing wordt gevonden voor het conflict met Armenië over de voornamelijk door Armenen bewoonde enclave Nagorny Karabach in Azerbeidzjan.⁵¹

⁴⁵ AFP/ANP/DPA/Reuters, NRC Handelsblad (14 mei 2010); Turkey-Greece: Turkey, Greece start new era of improved diplomatic ties, Global Insight, Country Intelligence-Analysis (17 mei 2010); Turkey/Greece: Premier’s visit brings no ‘revolution’, Oxford Analytica (24 mei 2010).

⁴⁶ De vijandschap tussen Turkije en Griekenland gaat terug tot de Ottomaanse overheersing van Griekenland, die vierhonderd jaar duurde. Tot ver in de twintigste eeuw bleven de betrekkingen tussen beide landen slecht. In 1996 kwamen zij bijna met elkaar in oorlog met als inzet een onbewoond eilandje in de Egeïsche Zee. Ook de kwestie Cyprus maakte de relatie tussen beide landen er niet beter op. Sinds 1999 verbeterden de verhoudingen tussen de twee landen langzaam maar zeker. In dat jaar werden Turkije en Griekenland getroffen door zware aardbevingen, waarna zij elkaar van hulp voorzagen.

⁴⁷ AFP/ANP/DPA/Reuters, NRC Handelsblad (14 mei 2010); Turkey-Greece: Turkey, Greece, start new era of improved diplomatic ties, Global Insight, Country Intelligence-Analysis (17 mei 2010).

⁴⁸ Turkey-Armenia-Azerbaijan: Armenia halts peace process with Turkey, Global Insight, Country Intelligence – Analysis (23 april 2010); Turkey: Ankara may be forced to choose between friends, Oxford Analytica (4 mei 2010).

⁴⁹ Voor het eerst hebben Turkse activisten en artiesten gedemonstreerd tegen de Armeense genocide. Op 24 april 2010 kwamen zij bijeen in het Haydarpasha-station in Istanbul en toonden foto’s van de eerste Armeense intellectuelen die op 24 april 1915 op transport werden gezet naar het oosten. (Algemeen Dagblad (26 april 2010).

⁵⁰ Armeense coalitie houdt akkoord Turkije tegen, AFP/ANP (22 april 2010).

⁵¹ De in Azerbeidzjan gelegen Armeense enclave Nagorny-Karabach vormde in 1993 de inzet van vijandelijkheden tussen Armenië en Azerbeidzjan. Turkije sloot toen uit solidariteit met het Turkssprekende Azerbeidzjan zijn grens met Armenië. Sindsdien is het conflict rond de enclave ‘bevroren’, een situatie waarin internationale onderhandelingen tot nu toe geen verandering hebben gebracht. (zie ook: Turkey/Armenia: Ankara seeks to keep protocols alive, Oxford Analytica (20 april 2010); Gevangenen van de geschiedenis: reportage aan weerszijden van de Turks-Armeense grens, NRC Handelsblad (17 april 2010).

2.3.1 Ontwikkelingen rond de PKK

Hoewel de PKK herhaaldelijk een ‘staakt-het-vuren’ afkondigt,⁵² duurt de strijd tussen het Turkse leger en de PKK onverminderd voort.⁵³ De Turkse regering weigert een staakt-het-vuren te erkennen en te onderhandelen met de PKK. Volgens waarnemers zouden extremistische afsplitsingen van de PKK zich nooit gebonden achten aan eenzijdige bestanden.⁵⁴

Op 15 augustus 2009 was het 25 jaar geleden dat de gewapende vijandelijkheden tussen de PKK en de Turkse staat begonnen. In de stad Eruh in het zuidoosten van het land, waar de PKK zijn gewapende opstand begon, kwamen zo'n 25.000 mensen met Koerdische parlementariërs bijeen om dit feit te vieren.⁵⁵

Begravenissen van omgekomen Koerden liepen in de verslagperiode in sommige gevallen uit op pro-PKK demonstraties en schermutselingen met de politie. Omgekeerd vonden bij de talrijke begravenissen van gesneuvelde Turkse militairen soms schermutselingen met Koerdische militanten plaats.

Demonstraties ter gelegenheid van *Newroz* (het Koerdische Nieuw Jaar) en 1 mei, die in voorgaande jaren uitliepen op politiegeweld, verliepen in de verslagperiode op de meeste plaatsen vreedzaam. Echter, demonstraties in het zuidoosten van het land bleven gekenmerkt worden door geweld.⁵⁶

Versoepeling gevangenisregime Öcalan

De Turkse autoriteiten versoepelden het regime in de gevangenis waar de Koerdische leider Abdullah Öcalan sinds februari 1999 een levenslange celstraf uitzit wegens hoogverraad.⁵⁷ De leider van de Koerdische Arbeiderspartij (PKK) zat in eenzame opsluiting vast op het eiland Imrali in de Zee van Marmaris. Tegen de omstandigheden van zijn internering werd in de verslagperiode geregeld door aanhangers en sympathisanten gedemonstreerd. Na tien jaar eenzame opsluiting kreeg Öcalan begin november 2009 in een nieuwe gevangenis (*F-type High-Security Closed Prison*) op het eiland Imrali gezelschap van vijf andere

⁵² Le PKK annonce une nouvelle prolongation de sa trêve, AFP (1 september 2009). De PKK maakte eind mei 2010 per 1 juni 2010 een einde aan een eenzijdig staakt-het-vuren, dat van kracht was sinds april 2009(Reuters (24 juni 2010).

⁵³ Turkey and the PKK: a never-ending fight, The Economist (22 mei 2010).

⁵⁴ Ibidem.

⁵⁵ Turkey: Leading Turkish Kurds commemorate 25th anniversary of PKK insurgency, Global Insight, Country Intelligence – Analysis (17 augustus 2009).

⁵⁶ Commissie van de Europese Gemeenschappen, Turkey 2009 Progress Report, SEC (2009)1334 (Brussel, 14 oktober 2009).

⁵⁷ De PKK wordt sinds 1999 geleid door een Executive Committee met een thuisbasis in het Qandilgebergte in het noorden van Irak.

gevangenen.⁵⁸ Het ging daarbij om veroordeelde PKK-strijders, die elders in Turkije gevangenisstraffen uitzaten. Daarnaast werden drie Koerdische gedetineerden naar de nieuwe gevangenis van Öcalan overgeplaatst. Hoewel Öcalan alleen in zijn cel blijft zitten, mag hij tien uur per week met medegedetineerden doorbrengen.⁵⁹

Deskundigen van het Anti-Foltercomité CPT van de Raad van Europa hebben in het kader van een tweedaags bezoek aan Turkije (26 en 27 januari 2010) ook een bezoek gebracht aan de gevangenis op het eiland Imrali, waar Öcalan verblijft, om diens leefomstandigheden te onderzoeken.⁶⁰

Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens heeft op 16 juli 2010 een verzoek van Öcalan voor een nieuw proces in Turkije afgewezen. Het Hof had in 2005 nog geoordeeld dat het proces tegen Öcalan in 1999 in Turkije niet eerlijk was verlopen. Thans is het Hof van oordeel dat Turkije sindsdien de detentieomstandigheden van Öcalan heeft verbeterd, zodat een nieuw proces niet noodzakelijk is.⁶¹

Koerdisch initiatief/Democratische Opening

Op 13 november 2009 maakte de Turkse regering een pakket aan maatregelen (onder de naam ‘*Democratic Opening*’ en ‘*Opening to Fraternity and Unity*’) bekend om Koerdische culturele rechten te verbeteren.⁶² Hoewel de maatregelen geen onverwachte nieuwe punten bevatten, weerspiegelden zij desalniettemin een verandering in denken en optreden van de autoriteiten. Hoewel bescheiden van aard, algemeen verwachtbaar en soms al reeds stilzwijgend toegepast, behelsden de maatregelen onder meer het volgende:

- kinderen zullen niet meer onder de terrorisme-wetgeving worden vervolgd,⁶³

⁵⁸ Turkey: Amnesty International welcomes improvement in detention conditions of Abdullah Öcalan after 10 years in isolation, Amnesty International, AI Index EUR 44/006/2009 (19 november 2009).

⁵⁹ AFP/ANP/Reuters (2, 17 november 2009); Algemeen Dagblad (18 november 2009).

⁶⁰ Council of Europe anti-torture Committee visits prison on the island of Imrali (Turkey), press release (Straatsburg, 1 februari 2010).

⁶¹ AFP/ANP (16 juli 2010).

⁶² Turkey: Kurdish reform to be slow but positive, Oxford Analytica (20 november 2009); Q+A - Turkey's Kurdish reform process. Reuters (10 november 2009); 15-Punkte-Plan soll Kurden-Konflikt lösen, der Standard.at (12 november 2009); Turkey: Peace deal with PKK raises tensions in Turkish parliament, Global Insight, Country Intelligence-Analysis (11 november 2009); Turkey: Government launches pr offensive on Kurdish question, Eurasia Insight (17 november 2009).

⁶³ Op 22 juli 2010 nam het parlement een wetswijziging aan, waarbij minderjarigen die deelnemen aan demonstraties (hoofdzakelijk stenengooiende jongeren in het zuidoosten van het land) niet langer op basis van antiterreurwetgeving vervolgd zullen worden. De wetswijziging houdt in dat minderjarigen bij een eerste vergrijp geen gevangenisstraf krijgen en dat de straffen in het algemeen lager zullen zijn. Ook zullen zij niet langer vervolgd

- andere (Koerdische) taal in verkiezingscampagnes toestaan;
- oude (Koerdische) namen teruggeven aan steden en dorpen;
- minder wegversperringen in zuidoosten en vrijere toegang tot landbouwgebieden;
- toegang tot sociale en religieuze diensten in andere talen dan het Turks toestaan;
- commissie voor klachten tegen veiligheidstroepen;
- anti-discriminatie commissie;
- onafhankelijk mensenrechten instituut;
- nationaal mechanisme ter voorkoming van marteling, en bekrachtiging van het Facultatief Protocol bij het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing.

Hoewel (nog) niet aan alle Koerdische nationale aspiraties is tegemoet gekomen, leek het vredesinitiatief van de Turkse regering in eerste instantie voor een positiever klimaat te zorgen in het zuidoosten, doordat de Koerdische kwestie uit de taboesfeer werd gehaald.⁶⁴ Er blijft echter veel achterdocht onder de Koerdische bevolking, die wacht op concrete maatregelen. Enkele maatregelen zijn al genomen, zoals het gebruik van de Koerdische taal in gevangenissen. De Hoge Raad voor Radio en Televisie (*Radyo Televizyan Üst Kurulu* (RTUK))⁶⁵ heeft besloten dat naast kanaal TRT-6 ook commerciële zenders in het Koerdisch mogen uitzenden.

Op 17 december 2009 verklaarde de regering dat ondanks een verbod op de DTP het Koerdisch Initiatief voortgang zou vinden. De regering was voornemens zo spoedig mogelijk wetgeving naar het parlement te sturen om een onafhankelijke instelling voor het onderzoeken van gevallen van marteling en mishandeling op te richten.⁶⁶ Sindsdien is het Koerdisch Initiatief echter door toenemende vijandelijkheden in het zuidoosten volledig in het slop geraakt.⁶⁷

Terugkeer enkele Koerden uit het noorden van Irak

Als teken van goede wil gaf een groep van acht PKK –strijders afkomstig uit het Qandilgebergte, aangevuld met 26 vluchtelingen (onder wie negen vrouwen en vier kinderen) uit het Makhmour kamp⁶⁸ zich op 19 oktober 2009 aan de grens bij

---

worden wegens lidmaatschap van een terroristische organisatie. (AFP/ANP/Reuters, 22 juli 2010).

⁶⁴ Turkey: Kurdish reform to be slow but positive, Oxford Analytica (20 november 2009).

⁶⁵ Zie ook paragraaf 3.3.1. van dit algemeen ambtsbericht.

⁶⁶ Reuters (17 december 2009).

⁶⁷ Geweld laait weer op in het zuidoosten – Voor Turken is de enige goede Koerd een dode, Volkskrant (25 juni 2010).

⁶⁸ Makhmur (in het Koerdisch: Mexmûr) is een district in de hoofdzakelijk door Koerden bewoonde Iraakse provincie Erbil, zuidwestelijk van de hoofdstad Erbil.

de stad Silopi over aan de Turkse strijdkrachten.⁶⁹ Zo'n vijftigduizend Koerden stonden bij de grens op de Koerdische militanten te wachten om hen als helden binnen te halen.⁷⁰ Na ondervraging werden de meesten van hen in vrijheid gesteld. Enkelen van hen zijn langer vastgehouden voor ondervraging, maar werden uiteindelijk toch vrijgelaten.⁷¹

De terugkeer naar Turkije van andere groepen Koerden werd opgeschort. Door het feestelijk welkom was de Turkse regering in verlegenheid gebracht.⁷² In verband hiermee kregen vijftien leden van de *Kurdish Peace and Democratic Solution Group* die ook naar Turkije willen terugkeren, niet de noodzakelijke reisdocumenten in Brussel uitgereikt.⁷³

Over hoeveel vluchtelingen afkomstig uit het vluchtelingenkamp Makhmur in het noorden van Irak inmiddels naar Turkije zijn teruggekeerd, is geen andere informatie beschikbaar dan die uit de pers. Hoewel UNHCR de Turkse autoriteiten heeft verzocht betrokken te worden bij de repatriëring van deze vluchtelingen, hebben de Turkse autoriteiten tot op heden niet op het verzoek gereageerd.

In hoeverre deze vluchtelingen, indien zij hun Turks staatsburgerschap zijn kwijtgeraakt, in de praktijk de mogelijkheid hebben om hun Turks staatsburgerschap weer te herkrijgen, kan worden gesteld dat het terugkrijgen van het Turks staatsburgerschap in principe eenvoudig is. Het is voldoende om met overlegging van de daartoe benodigde documenten een aanvraag in te dienen om het Turkse staatsburgerschap terug te krijgen. Uitzondering vormt het geval indien betrokkene een risico voor de nationale veiligheid vormt. Dan zal het moeite kosten om het Turks staatsburgerschap terug te krijgen.

2.4 Veiligheidssituatie

2.4.1 Algemeen

Voor de veiligheidssituatie in Turkije zijn de strijd tegen de PKK in (voornamelijk) Zuidoost-Turkije en gewelddadigheden van extremistische

---

⁶⁹ Reuters (18, 19, 20 en 24 oktober 2009); Trouw (20 oktober 2009); PKK 'surrender' tests Turkey plan, news.bbc.co.uk (19 oktober 2009).

⁷⁰ PKK 'peace envoy' crosses border into Turkey, Hurriyet Daily News and Economic Review (19 oktober 2009).

⁷¹ BBC News (20 oktober 2009); Hurriyet Daily News and Economic Review (20 oktober 2009); Prospects 2010: Turkey, Oxford Analytica (13 november 2009).

⁷² Turkey must allow refugees to return without fear, Amnesty International (23 oktober 2009); Turkey: The right of refugees to return with dignity, Amnesty International (23 oktober 2009); Turkey: Kurdish peace initiative builds momentum, Eurasia Insight (29 oktober 2009).

⁷³ Reuters (27 oktober en 10 november 2009).

groeperingen van belang.⁷⁴ Zo zijn er in Turkije tal van gewelddadige, extremistische, radicale religieuze en etnische groeperingen actief.^{75 76} Al deze groeperingen kunnen worden ingedeeld in twee stromingen, te weten groeperingen met een islamitische grondslag en groepen met een marxistisch-leninistische grondslag.⁷⁷ Voor een verdere beschrijving van deze groeperingen zie de paragrafen 2.4.8 en 2.4.9 van dit algemeen ambtsbericht.

2.4.2 Zuidoost-Turkije

In de verslagperiode is de algemene veiligheidssituatie in sommige gebieden in Zuidoost-Turkije slecht gebleven als gevolg van voortdurende confrontaties tussen de PKK en de Turkse strijdkrachten.⁷⁸ Daarbij zijn, zoals ook in voorgaande jaren, doden en gewonden gevallen, zowel aan de kant van de strijdkrachten, als aan de kant van de PKK. Op verzoek van de regering heeft het parlement op 6 oktober 2009 ingestemd met verlenging met een jaar van het mandaat van de regering om alle mogelijke middelen in te zetten ter bestrijding van terrorisme, inclusief de mogelijkheid van een grensoverschrijdende operatie.⁷⁹

Soms worden er door de lokale autoriteiten plaatselijk verhoogde veiligheidsmaatregelen afgekondigd, meestal in de vorm van extra checkpoints en identiteitscontroles op de buitenwegen in de provincies van Zuidoost-Turkije (veelal dezelfde provincies die vroeger onder de uitzonderingstoestand (OHAL)⁸⁰ en de daarmee samenhangende noodwetgeving vielen). Deze zijn echter flexibel in

⁷⁴ Zie ook 'Travel Advice by country – Turkey', UK Country Foreign & Commonwealth Office (17 juli 2010).

⁷⁵ 'Country Reports on Terrorism – Turkey', US Department of State (Washington, 30 april 2009).

⁷⁶ Deze variëren van een aantal maoïstische clubjes tot het marxistische Revolutionaire Volksbevrijdingsfront DHKP/C, van de Turkse Hizbollah (dat geen banden heeft met de Libanese Hizbollah) en de zogeheten Turkse tak van Al-Qaeda tot de Koerdische afscheidingsbeweging PKK en haar dochterorganisatie, de Koerdische Bevrijdingshavikken (TAK).

⁷⁷ Voor een overzicht van deze groeperingen zie ook de paragrafen 2.4.2 en 2.4.3 van het algemeen ambtsbericht Turkije van 28 november 2003; zie ook Home Office, UK, Country of Origin Information Report: Turkey (Londen, 29 augustus 2008).

⁷⁸ Geweld laait weer op in het zuidoosten – Voor Turken is de enige goede Koerd een dode, Volkskrant (25 juni 2010). Commissie van de Europese Gemeenschappen, Turkey 2009 Progress Report, SEC (2009) 1334 (Brussel, 14 oktober 5 2009); Deux rebelles tués lors de combats avec l'armée, AFP (4 augustus 2009); One Turkish soldier killed in PKK violence, Reuters (8 augustus 2009).

⁷⁹ Turkey-Iraq: Turkish parliament backs extension of military operations in Northern Iraq, Global Insight, Country Intelligence – Analysis (7 oktober 2009).

⁸⁰ Over de OHAL en de opheffing daarvan zie paragraaf 2.4.1 van het algemeen ambtsbericht Turkije van 31 januari 2003.

tijd en naar plaats, en hangen samen met (lokale) incidenten of specifieke vermoedens dat zich ergens PKK-strijders ophouden.

Het gebruik van de antiterreurwetgeving dat een ruime definitie geeft van het begrip terrorisme, resulteerde in oneigenlijke beperkingen op de uitoefening van fundamentele vrijheden in de regio, zoals het recht op vrijheid van meningsuiting en het recht op vereniging en vergadering.⁸¹ Bij diverse gevallen werd de wetgeving toegepast om vreedzame meningsvorming te bestraffen, met name in de Koerdische kwestie. Sinds april 2009 heeft de politie enkele honderden DTP leden en kader aangehouden vanwege een vermoeden van lidmaatschap van de groepering *Koma Civakên Kurdistan* (KCK).⁸² Een gelijksoortige anti-terreur-operatie werd uitgevoerd tegen leden van de vakbonden *Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu* (KESK)⁸³ en de onderwijsvakbond *Eğitim Sen* (*Turkish Education and Science Worker's Union*) vanwege een vermoeden van lidmaatschap van de PKK.

PKK-strijders kunnen op basis van de Turkse anti-terroriswewet vervolgd en veroordeeld worden. Bij acties van het Turkse leger vielen dodelijke slachtoffers en gewonden. Hoewel de Turkse strijdkrachten zelf geen mededelingen hebben gedaan, worden de verliezen door waarnemers in 2010 tot nu toe gesteld op zeker 80 soldaten.⁸⁴ Volgens een eigen opgave van de PKK zouden in 2009 94 PKK strijders zijn omgekomen.⁸⁵ Het kan niet worden uitgesloten dat de PKK in zijn gelederen over strijders onder de 18 jaar beschikt.⁸⁶

PKK-informanten die in dienst zijn (geweest) van de inlichtingendiensten MIT⁸⁷ en JITEM⁸⁸, worden voor zover bekend door deze diensten beschermd, en waar

⁸¹ Commissie van de Europese Gemeenschappen, Turkey Progress Report 2009, SEC (2009) 1334 (Brussel, 14 oktober 2009); Freedom House, Freedom in the World – Turkey (2009).

⁸² De KCK werd op 20 maart 2005 door Abdullah Öcalan opgericht in zijn Declaration of Democratic Confederalism in Kurdistan onder de naam Koma Komalên Kurdistan (KKK). In 2007 kwam er een andere benaming: Koma Civakên Kurdistan. Doelstelling is het Koerdische volk op een autonome wijze te organiseren zonder natie-staat of de bestaande territoriale grenzen geweld aan te doen.

⁸³ De Confederation of Public Workers' Union (KESK) is een van de vier grote nationale vakcentrales in Turkije. KESK werd opgericht in 1995 en is geaffilieerd met de International Trade Union Confederation en de European Trade Union Confederation.

⁸⁴ Turkey says PKK attacks mau harm ties with Iraq, US, Reuters (6 juli 2010).

⁸⁵ Turkey crackdown could renew fight, Kurd rebels say, Reuters (21 maart 2010).

⁸⁶ Child Soldiers Global Report 2008 – Turkey, Coalition to stop the use of child soldiers; Armoede drijft Koerd naar PKK, Brabants Dagblad (15 juli 2010).

⁸⁷ De Milli İstihbarat Teşkilâtı (MIT) is een organisatie die zich bezighoudt met staatsveiligheid in Turkije. MIT is een geheime dienst en valt onder de jurisdictie van de Turkse regering.

nodig van een andere identiteit en verblijfplaats voorzien. Voor zover kon worden nagegaan lopen zij in principe geen verhoogd risico.

Landmijnen vormen een ernstig veiligheidsprobleem voor het militaire personeel en voor burgers.⁸⁹ Ieder jaar vallen er slachtoffers onder burgers en militairen als gevolg van mijnen. Turkije heeft krachtens de Ottawa Overeenkomst⁹⁰ de verplichting op zich genomen om voor 1 maart 2014 alle landmijnen te hebben opgeruimd.⁹¹

2.4.2.1 Militaire confrontaties

In de verslagperiode is de strijd tussen het Turkse leger en de PKK in de landelijke gebieden in het zuidoosten van Turkije sinds juni 2010 in intensiteit toegenomen, vooral nadat de PKK eind mei 2010 een eenzijdig staakt-het-vuren had beëindigd.⁹² Daarbij zijn zowel aan de kant van de strijdkrachten als aan de kant van de PKK doden en gewonden gevallen.⁹³ Ook was sprake van *hot pursuit* acties van het Turkse leger met uitloop op Iraaks grondgebied.⁹⁴

⁸⁸ De Jandarma Istihbarat ve Terörle Mücadele (JITEM) (in het Engels: Gendarmerie Intelligence and Counterterrorism Center) is een controversiële afdeling van de Turkse Jandarma, actief in het Turkije-PKK conflict.

⁸⁹ Commissie van de Europese Gemeenschappen, Turkey Progress Report 2009, SEC (2009) 1334 (Brussel, 14 oktober 2009).

⁹⁰ Het Verdrag van Ottawa dat op 1 maart 1999 van kracht werd, verbiedt het gebruik, de productie en de verhandeling van landmijnen.

⁹¹ Commissie van de Europese Gemeenschappen, Turkey Progress Report 2009, SEC (2009) 1334 (Brussel, 14 oktober 2009).

⁹² Turkey and the PKK: a never-ending fight, The Economist (22 mei 2010); Turkey: Turkey presents new anti-terror strategy to fight PKK, Global Insight, Country Intelligence-Analysis (22 juni 2010); Geweld laait weer op in het zuidoosten – Voor Turken is de enige goede Koerd een dode, Volkskrant (25 juni 2010). Inmiddels heeft de PKK in verband met het referendum over de grondwetswijzigingen te houden op 12 september 2010 van 20 augustus tot 20 september 2010 een eenzijdig tijdelijk staakt-het-vuren afgekondigd.

⁹³ Explosion kills Turkish soldier in eastern province, Reuters (15 juli 2010); Three Turkish soldiers killed in PKK attack, Reuters (6 juli 2010); Turk gunships hit Kurd rebels after troops ambushed, Reuters (1 juli 2010); Four Turkish soldiers wounded in blast blamed on PKK, Reuters (30 juni 2010); Turkish troops kill two villagers by mistake, Reuters (28 juni 2010); Kurdish separatists kill three in eastern Turkey, Reuters (24 juni 2010); Einde aan vredesaspiraties – aanval PKK op Turkse legerpost leidt tot represailles in Koerdistan, Trouw (21 juni 2010); Turks and Kurdish rebels clash after raid on post, The New York Times (19 juni 2010); Blast wounds 11 soldiers in eastern Turkey, Reuters (11 juni 2010); Three Kurdish fighters killed in southeast Turkey, Reuters (6 juni 2010); Six Turkish soldiers killed in attack/Doden door aanslag op Turkse marinebasis, ANP/Reuters (31 mei 2010); Kurd rebels hit Turkish mining firm, violence rises, Reuters (30 mei 2010); Five killed in clashes with Kurd rebels in Turkey, Reuters (29 mei 2010); One Turkish soldier dead, 3 wounded in PKK clash, Reuters (27 mei 2010); Turkish soldiers kill 4 Kurd militants in clashes, Reuters (26 mei 2010); Seven dead as Turkish troops clash with Kurd rebels, Reuters (7 mei 2010); Four Turkish soldiers killed in Kurd rebel attack, Reuters (1 mei 2010).

⁹⁴ Turkish forces, aircraft hit Kurd rebels in Iraq, Reuters (8 mei 2010); Turkish planes bomb targets in northern Iraq – Turkish media, Reuters (20 mei 2010); Turkey-Iraq: Turkish jets

2.4.2.2 Arrestatie en veroordeling prominente ex-DTP parlementariërs en sympathisanten – steunbetuiging aan PKK

Op 24 december 2009 werd een 35-tal vooraanstaande Koerden gearresteerd, waaronder zeven burgemeesters.⁹⁵ Aanleiding was een onderzoek naar de *Kurdistan Assembly of Communities* (KCK), een organisatie die ook wel gezien wordt als de burgerlijke arm van de PKK.⁹⁶ Wat met name geleid heeft tot grote woede onder het Koerdische volksdeel waren de foto's in de pers, waarbij de arrestanten met handboeien werden afgevoerd naar het gerechtsgebouw. In verband hiermee werden in diverse plaatsen, zoals in de steden Van, Hakkari, Diyarbakir en Istanbul, demonstraties gehouden. Inmiddels zouden zo'n 43 mensen zijn opgepakt, volgens Koerdische bronnen zelfs 60 tot 80 personen, in Diyarbakir, Siirt, Sirtak, Sanliurfa, Istanbul en Ankara, allen op verdenking van banden met de verboden PKK.⁹⁷

Op 23 januari 2010 werden zestig mensen aangehouden, waaronder twee journalisten (Nevin Erdemir en Alattin Bati van het Koerdischtalige dagblad *Azadiya Welat*), op verdenking van betrokkenheid bij of hulp aan de PKK. De politierais werden gehouden in drie steden in het zuidoosten en in Istanbul.⁹⁸

Op 10 februari 2010 veroordeelde een rechtbank in Diyarbakir Ozan Kilinc, uitgever van het dagblad *Azadiya Welat*, tot 21 jaar gevangenisstraf vanwege het drukken en verspreiden van propagandamateriaal ten behoeve van Koerdische rebellen. Gesteld werd dat Kilinc had toegestaan dat het dagblad in juni 2009 in twaalf edities foto's en teksten had gepubliceerd, waarin de PKK werd geëerd. In drie jaar tijd had het dagblad sinds het begin van zijn werkzaamheden in 2006 zes uitgevers moeten vervangen, omdat sommigen van hen naar het buitenland moesten vluchten om gevangenschap te voorkomen, of omdat enkelen van hen al in de gevangenis vastzaten.⁹⁹ Op 30 maart 2010 veroordeelde een rechtbank in Istanbul, Vedat Kursun, uitgever van de Koerdisch-talige krant *Azadiya Welat*, tot

---

shell Kurdish rebels in Iraq, Global Insight, Country Intelligence-Analysis (21 mei 2010); Einde aan vredes aspiraties – aanval PKK op Turkse legerpost leidt tot represailles in Koerdistan, Trouw (21 juni 2010).

⁹⁵ Deze personen zitten nog altijd in detentie zonder dat er een aanklacht tegen hen is uitgevaardigd. De Turkse autoriteiten stellen zich op het standpunt dat zij vluchtgevaarlijk zijn en dus niet vrijgelaten kunnen worden.

⁹⁶ Turkish police round up Kurdish party members, Reuters (24 december 2009).

⁹⁷ Turkish police round up Kurdish party members, Reuters (24 december 2009); zie ook het antwoord van de minister van Buitenlandse Zaken van 15 januari 2010 op vragen van het lid Van Bommel over massa-arrestaties in Zuid-Oost Turkije.

⁹⁸ Reuters (23 januari 2010).

⁹⁹ Reuters (11 februari 2010); Kurdish newspaper editor sentenced to prison, Reporters Without Borders (12 februari 2010).

drie jaar gevangenisstraf vanwege het verspreiden van propaganda voor de PKK.¹⁰⁰

Op 8 april 2010 werd de Koerdische politica Leyla Zana, een in de jaren negentig van de vorige eeuw voormalige genomineerde voor de Nobelprijs voor de Vrede, door een rechtbank in Diyarbakir veroordeeld tot drie jaar gevangenisstraf op beschuldiging van het verspreiden van terroristische propaganda. Tegen dit vonnis en eerdere soortgelijke veroordelingen is zij in hoger beroep gegaan.¹⁰¹

In totaal zouden thans zo'n 1400 Koerdische politici en activisten vastzitten. Pleidooien bij de rechtbank voor hun vrijlating leverden tot nog toe niets op. Volgens Justitie zouden de verdachten vluchtgevaarlijk zijn. Om die reden zouden zij gedetineerd dienen te blijven. De openbaar aanklager heeft nog geen aanklacht tegen hen ingediend. De gezondheidstoestand van sommigen van hen zou de afgelopen periode zijn verslechterd. Af en toe wordt de detentie van sommigen van de gedetineerden opgeheven.

2.4.3 Stedelijke gebieden

Door het Koerdische initiatief¹⁰² van de regering namen in de verslagperiode de spanningen tussen het Turkse en Koerdische bevolkingsdeel in een aantal stedelijke centra in vooral het westen van Turkije (onder andere Istanbul en Izmir) toe. Incidenteel hebben zich gewelddadige conflicten voorgedaan tussen aanhangers van de MHP en BBP en Koerden verbonden aan de DTP/BDP of wellicht zelfs de PKK.¹⁰³ Er vonden in de verslagperiode in de stedelijke gebieden van Turkije enkele explosies plaats, waarbij doden en gewonden vielen.¹⁰⁴ Soms was het niet duidelijk door wie/wat zij werden veroorzaakt, of werden zij niet opgeëist. In een enkel geval eiste de *Kurdistan Freedom Hawks* (TAK) de verantwoordelijkheid op.¹⁰⁵

Arrestaties

Begin oktober 2009 werden 18 vermoedelijke leden en/of sympathisanten van de extreemlinkse groepering Revolutionair Commando (*Commandement révolutionnaire*) in vijf provincies, en met name in de steden Istanbul en Ankara, bij politierazzia's aangehouden. Volgens de politie zou deze groepering die door

¹⁰⁰ Turkish court jails Kurdish editor for 3 years, Reuters (30 maart 2010).

¹⁰¹ Turkish court convicts Kurdish politician for speech, Reuters (8 april 2010).

¹⁰² Zie ook paragraaf 2.3.1 van dit algemeen ambtsbericht.

¹⁰³ Voor een overzicht van de genoemde partijen zie paragraaf 2.2.1. van dit algemeen ambtsbericht.

¹⁰⁴ Bomb attack on Turkish police bus wounds 15, Reuters (8 juni 2010); Doden door aanslag in Istanbul (Reuters, 22 juni 2010); zie ook 'PKK dreigt met aanslagen op badplaatsen in Turkije – Koerdische terroristen richten zich op toeristencentra en steden, Algemeen Dagblad (25 juni 2010).

¹⁰⁵ Turkey's Erdogan calls on Europe to fight PKK, Reuters (23 juni 2010).

gewapende strijd en opstand onder de arbeiders een socialistisch Turkije nastreeft, aanslagen in voorbereiding hebben om de regering te dwingen alle maatregelen ter verbetering van de situatie van Koerden in Turkije stop te zetten.¹⁰⁶

Bij een grootschalige operatie op 13 februari 2010 waarbij door de Turkse autoriteiten in het Koerdische zuidoosten van Turkije maar ook in Istanbul raids werden gehouden tegen de *Union of Kurdistan Communities* (KCK), die banden zou onderhouden met de verboden PKK, werden 86 personen aangehouden. Onder de gearresteerden bevonden zich leden van de pro-Koerdische *Peace and Democracy Party* (BDP).¹⁰⁷

In de verslagperiode werden door de politie diverse arrestaties verricht van mensen die ervan werden verdacht banden te hebben met Al-Qaeda en die aanslagen zouden voorbereiden. Zo pakte de politie op 16 juli 2010 bij raids in de steden Adana, Istanbul, Antalya en Canakkale 29 verdachte islamistische militanten op, op verdenking van banden met Al-Qaeda. Daarbij werden tevens wapens, documenten en computers in beslag genomen.¹⁰⁸ Op 22 januari 2010 pakte de politie bij een grootschalige operatie 120 mogelijke leden van de radicaal-islamitische terreurgroep Al-Qaeda op.¹⁰⁹ Onder de arrestanten zou Serdar Elbasa, hoofd van Al-Qaeda in Turkije (bekend onder de codenaam Abu Fer) zijn. Een andere verdachte zou het hoofd van het Al-Qaeda netwerk in de provincie Gaziantep aan de grens met Syrië zijn. De operatie vond plaats in zestien provincies en in de steden Ankara en Istanbul. De arrestanten worden verdacht van het beramen van aanslagen op Turkse militairen in Afghanistan en op politieagenten in Turkije. Op 18 januari 2009 pakte de politie al 35 vermoedelijke militanten van Al-Qaeda op. In oktober 2009 pakten veiligheidstroepen tijdens gelijktijdige raids in een achttal provincies al 32 vermoedelijke aanhangers van Al-Qaeda op.¹¹⁰ Op 16 september 2009 arresteerde de politie in Istanbul zes personen die verdacht worden van betrokkenheid bij de bomaanslagen in 2003 in Istanbul.¹¹¹

Al-Qaeda heeft in het verleden al meerdere aanslagen in Turkije gepleegd. Militanten bliezen in 2003 twee synagogen, het Britse consulaat en een Britse

---

¹⁰⁶ AFP (3 oktober 2009).

¹⁰⁷ Reuters (13 februari 2010).

¹⁰⁸ Reuters (16 juli 2010).

¹⁰⁹ Turkey: Police arrest large group of Al-Qaida suspects in Turkey, Global Insight, Country Intelligence – Analysis (25 januari 2010); Turkish police detain Al-Qaeda suspects in widespread raids, Radio Free Europe (22 januari 2010).

¹¹⁰ Reuters (15 oktober 2009).

¹¹¹ Reuters (16 september 2009).

bank op in Istanbul. Bij deze aanvallen kwamen 63 mensen om het leven, onder wie de Britse consul.¹¹²

2.4.4 Grensgebieden met Irak en Syrië

Het Turkse leger heeft naar schatting zo'n 100.000 militairen gestationeerd nabij de grens met Irak en gedeeltelijk ook nabij de grens met Syrië. De veiligheidssituatie in het grensgebied met Syrië is stabiel. In juni 2009 werd een wet aangenomen die de mogelijkheid biedt aan buitenlandse bedrijven om deel te nemen aan een openbare aanbesteding voor het ontmijnen van het grensgebied met Syrië in ruil voor gebruik van het land gedurende 44 jaar.¹¹³ Echter, beroep door de oppositionele MHP tegen werkzaamheden door buitenlandse bedrijven op Turks grondgebied deed een gedeelte van deze wet sneuvelen bij het Constitutioneel Hof.¹¹⁴

Met name in de provincies Şırnak en Hakkari die grenzen aan Irak en soms tot in het noorden van Irak vinden militaire acties plaats tussen het Turkse leger en de PKK.¹¹⁵ Dit heeft gevolgen voor de positie van dorpsbewoners in genoemde gebieden.

2.4.5 Turks-Koerdische militanten in het noorden van Irak

In het gebied van de Kurdish Regional Government (KRG) zijn met name de milities (*Peshmergas*) van de Iraaks-Koerdische partijen PUK en KDP, alsmede de Turk-Koerdische PKK actief. Er zijn hier ook militaire eenheden van de Iraans-Koerdische PJAK actief, zij het op beperkte schaal. Over de aanwezigheid van andere milities of groepen is geen informatie bekend.

Ook in de verslagperiode heeft de Turkse krijgsmacht acties uitgevoerd tegen de PKK in het zuidoosten van Turkije en in het noorden van Irak.¹¹⁶

¹¹² Turkey: Police arrest large group of Al-Qaida suspects in Turkey, Global Insight, Country Intelligence – Analysis (25 januari 2010); AFP/ANP/Reuters (22 januari 2010); The New York Times (22 januari 2010).

¹¹³ AFP/ANP/Reuters (4 juni 2009); 'Turkey: Controversial mine-clearing bill passes Turkish parliament', Global Insight – Country Intelligence – Analysis (5 juni 2009).

¹¹⁴ Reuters (23 juli 2009); Turkey: Controversial mine-clearing bill passes Turkish parliament, Global Insight, Country Intelligence – Analysis (5 juni 2009).

¹¹⁵ Seven dead as Turkish troops clash with Kurd rebels, Reuters (7 mei 2010); Turkish forces, aircraft hit Kurd rebels in Iraq, Reuters (8 mei 2010).

¹¹⁶ Turkish forces, aircraft hit Kurd rebels in Iraq, Reuters (8 mei 2010); Turkish planes bomb targets in northern Iraq-Turkish media, Reuters (20 mei 2010); Four PKK killed in Turkish airstrikes on north Iraq, Reuters (21 mei 2010); Iraqi Kurds accuse Turkey and Iran of attacks, Reuters (21 mei 2010); Turkey-Iraq: Turkish jets shell Kurdish rebels in Iraq, Global Insight, Country Intelligence-Analysis (21 mei 2010); Turkish warplanes bomb PKK camp in north Iraq, Reuters (7 juni 2010); Turkey-Iran-Iraq: Turkish forces carry out ground operations in

2.4.6 Dorpswachters

Het systeem van dorpswachters (*village guards*) is in 1985 door de overheid in het zuidoosten van Turkije geïntroduceerd om te helpen bij de bestrijding van de PKK. Het systeem functioneert op basis van een wet uit 1924, waarbij dorpsmilities werd toegestaan op te treden tegen plundersaars en bandieten. In 1985 werden er opnieuw dorpswachters aangesteld via een aanpassing van de wet. Zij functioneren als een paramilitaire organisatie die goed bekend is met het lokale terrein en de plaatselijke cultuur. Het eigen dorp wordt door hen verdedigd tegen aanvallen van de PKK. Dorpswachters worden door het ministerie van Binnenlandse Zaken betaald en zowel door dat ministerie als door provinciegouverneurs aangestuurd.

Er zouden momenteel 46.000 dorpswachters in het zuidoosten van Turkije actief zijn. Er worden geen nieuwe dorpswachters meer geworven. Hun aantal is de afgelopen jaren door natuurlijk verloop gedaald van 50.000 naar de huidige 46.000. Mocht de veiligheidssituatie in het zuidoosten van Turkije opnieuw verslechteren, dan zal (zoals in 2006 en 2009 incidenteel gebeurde) opnieuw worden gerekruteerd. Volgens de Turkse autoriteiten vindt werving van dorpswachters op vrijwillige basis plaats. Plaatselijke NGO's stellen echter dat de overheid bij de werving gebruik heeft gemaakt van druk en dwang.

Met het instellen van het systeem van dorpswachters heeft de overheid dorpen gedwongen partij te kiezen in het conflict tussen de Turkse staat en de PKK. Dorpen die niet wilden meedoen aan het systeem werden volgens plaatselijke NGO's door de overheid gedwongen geëvacueerd. Volgens de overheid zouden dorpen die niet aan het systeem wilden meedoen, er zelf voor hebben gekozen huizen te verlaten en in brand te steken in verband met de slechte veiligheidssituatie. Dorpswachters zouden vrij vaak betrokken zijn bij misdaad en zich schuldig maken aan diefstal, smokkel en confiscatie van land.

Blijkens het voortgangsrapport van de Europese Commissie zijn er geen stappen ondernomen om te komen tot een afschaffing van het systeem van dorpswachters.¹¹⁷

---

¹¹⁷

Iraq against Kurdish rebels, Global Insight, Country Intelligence-Analysis (17 juni 2010);
Turkse jagers bestoken Koerdische bases in Irak, Volkskrant (21 juni 2010).
Commissie van de Europese Gemeenschappen, Turkey 2009 Progress Report, SEC (2009)
1334 (Brussel, 14 oktober 2009).

2.4.7 **Bloedwraak/eerwraak**

Voor een eerdere beschrijving met betrekking tot bloedwraak¹¹⁸ zie ook paragraaf 2.4.1 van de algemene ambtsberichten Turkije van 28 januari en 13 december 2005. De situatie met betrekking tot bloedwraak is ten opzichte van de hierboven genoemde ambtsberichten in de verslagperiode niet gewijzigd. Er zijn naar schatting thans zo'n tweeduizend bloedwraakzaken in Turkije, voor het grootste deel in het Koerdische zuidoosten, die ondanks inspanningen van de overheid en bemiddelaars niet uit de wereld kunnen worden geholpen. Elk jaar vallen tientallen slachtoffers als gevolg van deze vetes tussen rivaliserende families, die een voorgeschiedenis kunnen hebben van een paar generaties.¹¹⁹

Evenals bloedwraak is ook eerwraak¹²⁰ in het nieuwe wetboek van Strafrecht opgenomen als strafverzwarende omstandigheid voor moord. Op grond van artikel 82 sub d is de maximum straf voor eerwraak levenslange verzwaarde gevangenisstraf. Blijkens een uitspraak van een rechtbank in Istanbul geldt in Turkije ook in de praktijk eerwraak niet langer meer als een verzachtende omstandigheid bij moord.

2.4.8 **Hizbollah en andere islamitische groeperingen**

Hizbollah (in het Turks: *Hizbullahî Kurdî*)¹²¹, die in 1983 werd opgericht met als doel een islamitische staat te vestigen in Turkije, heeft na een reeks gewelddadigheden in het verleden, en de dood van zijn leider Hüseyin Velioglu in 2000 officieel het gebruik van geweld afgezworen en richt zich naar eigen zeggen op liefdadigheidswerk. Uit de Turkse media blijkt dat deze groepering in een groeifase verkeert. Men acteert vooral via de NGO *Mustazaflar İle Dayanışma Derneği* (*Vereniging voor Solidariteit met de Onderdrukten*) en wint in het zuidoosten gestaag terrein, vooral in de steden Batman (de geboorteplaats van wijlen Velioglu), Diyarbakir en Sanliurfa. Ogenscheinlijk heeft de groepering gebroken met haar gewelddadige verleden. Uit een van haar websites (www.huseynisevda.net) blijkt echter waardering voor dit gewelddadige verleden. De breuk met het verleden lijkt eerder pragmatisch en niet ideologisch van aard. De groepering heeft in de verslagperiode niet opvallend van zich doen spreken.

¹¹⁸ Bloedwraak leidt vaak tot langdurige vetes tussen twee families. Er is daarbij altijd sprake van wederkerigheid, waarbij de ene familie de daad wreekt van de andere familie volgens het principe 'oog om oog, tand om tand'.

¹¹⁹ Turkije worstelt met eerwraak; overheid zoekt vergeefs woonplaats voor potentiële slachtoffers, Trouw (10 november 2009).

¹²⁰ Bij eerwraak gaat het meestal om wraak vanwege seksuele omgang voor het huwelijk of vanwege seksuele omgang met iemand anders dan de huwelijkspartner.

¹²¹ Voor een uitgebreidere beschrijving van de geschiedenis van en de onderlinge rivaliteiten binnen de Hizbollah zie het algemeen ambtsbericht Turkije van 28 november 2003.

İslami Büyük Doğu Akıncılar – Cephe (İBDA/C)

De verboden terreurgroep IBDA-C (Front van Voorvechters voor het Grote Islamitische Oosten) die tegen de seculiere staatsstructuur in Turkije vecht, heeft in de verslagperiode voor zover bekend niet opvallend van zich doen spreken. De meesten van haar leden bevinden zich in detentie.

Vasat

De radicaal islamistische groepering Vasat, die banden met de PKK zou onderhouden, heeft de verantwoordelijkheid opgeëist van het gooien van een handgranaat naar een boekenstalletje waar bijbels werden verkocht in Gaziantep op 14 september 1997.¹²² Daarbij kwam een kind om het leven en raakten 24 anderen gewond. Ook wordt de groepering genoemd bij de moord op een politiecommandant tijdens een treffen met veiligheidseenheden in de provincie Sanliurfa in 2000. Tijdens gelijktijdige anti-terreurraids in de zuidelijke provincies Osmaniye, Gaziantep, Adana, Sanliurfa, Adiyaman, Kahramanmaraş en Hatay eind april 2009 tegen islamistische splintergroeperingen werden naar schatting 107 personen aangehouden. Onder de gearresteerden bevond zich ook Şahmerdan Sari, de vermoedelijke leider van de Vasat.¹²³ Sari had eerder gevangenisstraf uitgezeten vanwege betrokkenheid bij een bomaanslag in 1997, waarbij één persoon om het leven kwam en 22 anderen gewond raakten.¹²⁴

Deze groepering heeft in de verslagperiode voorzover bekend niet opvallend van zich doen spreken.

Malatyalılar

De radicale splintergroep Malatyalılar die de vorming van een islamitische staat voorstaat, heeft in de verslagperiode voor zover bekend niet opvallend van zich doen spreken.

Kalifaatsstaat (ook wel bekend onder de namen Hilafet Devleti, İslami Cemiyet ve Cemaatleri Birliği (ICCB) en Anadolu Federe İslam Devleti (AFID))

De radicaal islamitische *Hilafet Devleti*, Unie van Islamitische Verenigingen en Gemeenschappen (ICCB) en Federale Islamitische Staat van Anatolië (AFID) zijn door de Turkse Hoge Raad als verboden organisaties aangemerkt. Doelstelling van deze bewegingen is de Turkse regering omver te werpen en van Turkije een islamitische staat te maken. Leden van deze organisaties riskeren strafrechtelijke

¹²² Turkey: More than 50 detained in anti-terror swoop, www.adnkronos.com/IGN (27 april 2009); Islamic Great Eastern Raiders/Front (IBDA/C)-Islamic Movement Organization-Islamic Jihad-Turkish Hizballah-Vasat, www.globalsecurity.org/military (6 juli 2005).

¹²³ Decoding Turkey's dark side risks multifold spike in terror events, Today's Zaman (11 maart 2010); Law enforcement or repression in Turkey?, www.globalpost.com (19 mei 2009); Sunday's Zaman (3 mei 2009).

¹²⁴ Turkey: More than 50 detained in anti-terror swoop, www.adnkronos.com/IGN (27 april 2009).

vervolging krachtens artikel 314 van het wetboek van Strafrecht. De maximale straf op basis van een veroordeling op grond van dit artikel voor een leider van een dergelijke organisatie is 22 jaar en zes maanden. Voor leden bedraagt de maximum straf op grond van dit artikel zes jaar en drie maanden.

Een rechtbank in Istanbul heeft Metin Kaplan op 15 oktober 2008 veroordeeld tot een levenslange gevangenisstraf. Kaplan, bijgenaamd *de Kalief van Keulen*, werd schuldig bevonden aan een poging de Turkse staat met geweld omver te werpen. Kaplan zou onder meer in 1998 een vliegtuig hebben willen laten neerstorten op het mausoleum van de grondlegger van Turkije, Mustafa Kemal Atatürk. Hij werd daarvoor in 2005 al tot levenslang veroordeeld, maar het Hof van Beroep vernietigde dat vonnis vanwege procedurefouten en gelastte een nieuwe rechtszaak. Kaplan die vanuit zijn woning in de Duitse stad Keulen de radicaal islamitische beweging Kalifaatstaat leidde, werd in 2004 door Duitsland aan Turkije uitgeleverd, nadat hij een gevangenisstraf van vier jaar had uitgezeten voor het laten ombrengen van een rivaliserende religieuze leider. Kalifaatstaat wil Turkije volgens islamitische regelgeving besturen. Na de aanslagen van 11 september 2001 werd de beweging in Duitsland verboden.¹²⁵

Volgens berichtgeving in de Turkse media van 13 februari 2010 heeft het Turkse Hooggerechtshof de levenslange gevangenisstraf voor Metin Kaplan vernietigd.¹²⁶ Zijn plannen om Turkije's seculiere staat omver te werpen en een islamitisch rijk te vestigen, zijn volgens het Hof niet genoeg voor een levenslange veroordeling. Volgens het Hof kunnen dergelijke daden alleen tot een levenslange gevangenisstraf leiden als ze daadwerkelijk zijn uitgevoerd. Metin Kaplan ontkent niet van Turkije een islamistische staat te willen maken, maar zegt dat hij dat doel zonder geweld wil bereiken. Het Hof voegde toe dat Kaplan slechts veroordeeld kan worden voor het opzetten en leiden van een gewapende organisatie. Daarop staat een gevangenisstraf van maximaal vijftien jaar. Het is onduidelijk of er een nieuw proces komt.¹²⁷

Fethullah Gülen beweging

De beweging van Fethullah Gülen, die een conservatief religieuze levensstijl propageert, is in Turkije vooral bekend wegens activiteiten op het gebied van particulier onderwijs en van media en uitgeverij. Het is een netwerkorganisatie met een pragmatische inslag die zich laat inspireren door de islamistische morele waarden van de oprichter. Ook internationaal is de beweging actief in onderwijs, met name in Centraal-Azië wegens de speciale banden die Turkije met dat gebied onderhoudt, maar ook steeds meer in Afrika.¹²⁸

---

¹²⁵ AFP/ANP/Reuters (15 oktober 2008).

¹²⁶ ANP (13 februari 2010).

¹²⁷ ANP (13 februari 2010).

¹²⁸ Reuters (7 juni 2009).

Gülen die thans in de VS verblijft, officieel wegens medische redenen, wordt gezien als een leerling van de Sufi beweging van Said Nursi, de Nur beweging waarvan de aanhangers *Nurcu* worden genoemd.¹²⁹ De rechtzaak tegen hem aangespannen wegens islamisme is in juli 2008 opgeschort. In theorie kan Gülen naar Turkije terugkeren. Aangenomen wordt dat de beweging twee tot vier miljoen aanhangers telt in Turkije.

De beweging staat ver van terroristische activiteiten. De beweging, het Turkse ‘zachte islam’ alternatief voor de meer militante maatschappelijke en politiek geëngageerde bewegingen elders in de islamitische wereld, heeft zich een sterke positie verworven in Turkije, maar wordt door het seculiere kamp met argwaan gevolgd. De leer van Fethullah Gülen kenmerkt zich door het vermijden van conflicten met de staat. Men is wars van confrontatie met de gezaghebbers. Men zegt ook niet het politieke bestel te willen omverwerpen of anderszins in conflict met de samenleving te willen komen. De beweging heeft naar eigen zeggen geen politieke agenda.

Splintergroeperingen

De splintergroepen **Tevhid-Selam** en **Jeruzalem-strijders** (Turks: *Kudüs Savaşçıları*) hebben in de verslagperiode niet opvallend van zich doen spreken.

Ook de (Turkse) **Hizb-ut Tahrir** (Bevrijdingspartij), een in Turkije verboden sunnitische organisatie die in de jaren vijftig van de vorige eeuw in het Midden-Oosten werd opgericht met als doel de totstandkoming van een islamitische wereldstaat, heeft in de verslagperiode voorzover bekend geen gewelddadigheden verricht en doet zich voor als een politieke beweging die gericht is op de ‘bevrijding’ van moslims. In juli 2009 trachtte deze groepering een internationale conferentie te organiseren in Istanbul. Vlak voor de aanvang van de conferentie werden alle organisatoren en sprekers gearresteerd. De conferentie vond geen doorgang. Bij gelijktijdige invallen in 23 provincies, waarbij een aantal documenten in beslag werden genomen, zou de politie naar schatting 200 vermoedelijke leden van de Hizb-ut Tahrir hebben aangehouden.¹³⁰ De groepering wordt door Turkije aangemerkt als een beweging die propaganda bedrijft voor geweld. Dit ondanks het gegeven dat Hizb-ut Tahrir van mening is dat het gebruik van geweld thans nog niet opportuun is.

2.4.9 Marxistisch-leninistische groeperingen

Bij tijd en wijle zijn revolutionaire groeperingen van marxistisch-leninistische snit actief. De rekrutering door deze groeperingen, die opereren in kleine cellen, vindt

¹²⁹ Volgens Nursi was men een dienaar van God (en zijn religie), indien men de wereld en haar verschijnselen onderzocht en hierover onderricht verzorgde aan de gelovigen.

Wetenschappelijk onderzoek verrichten is God vereren.

¹³⁰ AFP/Reuters (24 juli 2009).

met name plaats in de arme wijken van Istanbul en onder gedetineerden in de diverse gevangenissen. De belangrijkste zijn de DHKP/C en de MKP-HKO (voorheen TKP/ML-TIKKO). Deze groeperingen zijn alle verboden in Turkije.

DHKP/C (Devrimci Halk Kurtuluş Partisi/Cephe - Revolutionaire Volksbevrijdingspartij / Front)

De DHKP/C, door Turkije en de VS aangemerkt als terroristische organisatie, vermoordde in de jaren tachtig en negentig van de vorige eeuw honderden politici en militairen. In 2009 probeerde deze groepering een aanslag te plegen op de voormalige minister van Justitie, Türk, iets wat in 2008 ook al was geprobeerd. Beide aanslagen mislukten echter. Minister Türk was verantwoordelijk voor de invoering van de zogenaamde F-type gevangenis en daarmee voor de ontmanteling van DHKP/C machtsbolwerken in Turkse gevangenissen. Een en ander speelde zich af eind jaren negentig van de vorige eeuw.

DHKP/C komt niet rechtstreeks voort uit **Dev Sol** (*Devrimci Sol* - Revolutionair Links).¹³¹ Wel zijn het leiderschap en sommige leden hieruit afkomstig. Er is organisatorisch geen direct verband tussen beide organisaties. DHKP/C recruteert haar kader vooral onder studenten en jonge afgestudeerden, niet onder het zogenaamde proletariaat. Men is wel sociaal actief in de armere wijken.

Na 27 jaar en negen maanden kon een rechtbank in Istanbul in december 2009 uitspraak doen tegen 1223 vermoedelijke aanhangers van de ultra-linkse organisatie Dev Sol, die allen waren gearresteerd tijdens de militaire staatsgreep van 1980. De aanklachten tegen hen varieerden van het ophangen van illegale posters tot gewapende opstand. 39 van hen kregen levenslange gevangenisstraf, maar hoefden deze straf niet uit te zitten, omdat zij al zo lang in de gevangenis hadden gezeten. De aanklachten tegen de rest werden geseponeerd vanwege tijdsverloop. Het proces was op 15 maart 1982 begonnen en duurde tien jaar. Tegen het vonnis werd beroep aangetekend, maar daarop kwam dertien jaar lang geen uitspraak, omdat een honderdtal bewijsstukken in het ongereede was geraakt. In de tussentijd waren dertien van de aangeklaagden in gevangenschap overleden.¹³²

Het Europees Hof van Justitie oordeelde op 29 juni 2010 dat DHKP/C in 2002 onterecht op de Europese terreurlijst was geplaatst. De EU had bij de plaatsing een procedurefout gemaakt, door de organisatie niet over het besluit te informeren. Deze fout werd in 2007 hersteld. Door het vonnis kan DHKP/C niet vervolgd worden voor enkele grote geldinzamelingsacties in Duitsland. Twee leden van de

¹³¹ Dev Sol was een linkse politieke beweging met veel aanhang onder arbeiders die eind jaren zeventig/begin jaren tachtig van de vorige eeuw ten strijde trok tegen de rechtse militaire junta in Turkije.

¹³² BBC News (15 december 2009).

groep hadden daar destijds minstens € 320.000 overgemaakt naar het centrale bestuur van de organisatie.¹³³

Devrimci Karargah (Revolutionair Hoofdkwartier)

In augustus 2008 werd volgens een eigen manifest de beweging Revolutionair Hoofdkwartier (Devrimci Karargah) opgericht, die volgens de media min of meer de opvolger van Dev Sol zou zijn. De beweging beschouwt zichzelf ook als zodanig. Revolutionair Hoofdkwartier pleegde in het verleden diverse aanslagen, maar heeft in de verslagperiode niet opvallend van zich doen spreken.

MKP-HKO

Af en toe maakt het Turkse leger bij operaties tegen de PKK in de oostelijke provincie Tunceli ook vuurcontact met linkse opstandelingen. Daarbij kunnen aan beide zijden doden en gewonden vallen. De rebellen maken deel uit van de Maoïstische Communistische Partij-Volksbevrijdingsleger (MKP-HKO) dat vecht voor een Marxistisch-Leninistisch-Maoïstische staat in Turkije en een proletarische revolutie wereldwijd. De groepering kwam in 2003 tot stand na een naamsverandering van de voormalige TKP/ML-TIKKO (Turkse Communistische Partij-Marxistisch-Leninistisch – Turkse Arbeiders- en Boerenbevrijdingsleger). Het betreft hier een marginale beweging.

Volgens een mededeling op de extreemlinkse website *Halkın Günlüğü* (Dagblad van het Volk) zou MKP-HKO bij een aanslag op kolonel bd Aytakin İçmez de moord door zijn militaire eenheid op een lid van de MKP-HKO in 1981 in het noordwesten van Turkije hebben gewroken. De sinds 1996 gepensioneerde legerofficier werd in zijn appartement in de stad Bursa door zijn echtgenote op 28 september 2009 dood aangetroffen. Hij bleek door een nekschot om het leven te zijn gebracht.¹³⁴

---

¹³³ ANP (20 juni 2010).

¹³⁴ AFP (30 september 2009).

3 Mensenrechten

3.1 Juridische context

3.1.1 Verdragen

Turkije heeft de Universele Verklaring van de Rechten van de mens (New York, 10-12-1948) aanvaard en is partij bij

- het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of onterende behandeling of bestraffing (CAT) (New York, 10-12-1984); Turkije heeft op 14-09-2005 het Facultatieve Protocol (New York, 18-12-2002)¹³⁵ bij dit Verdrag ondertekend maar nog niet bekrachtigd, waardoor er geen enkele onafhankelijke organisatie bevoegd is om alle Turkse gevangenen te inspecteren;
- het Internationaal Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van rassendiscriminatie (CERD) (New York, 07-03-1966),
- het Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie tegen vrouwen (CEDAW) (New York 18-12-1979), met Facultatief Protocol (New York, 06-10-1999), en
- het Verdrag inzake de rechten van het kind (CRC) (New York, 20-11-1989), met Facultatief Protocol inzake kinderhandel-, prostitutie en pornografie (New York, 25-05-2000).

Turkije is ook partij bij het Verdrag betreffende de status van vluchtelingen (Genève, 28-07-1951), en het Protocol (New York, 31-01-1967), maar heeft een territoriaal voorbehoud gemaakt, waardoor alleen uit Europa afkomstige personen in aanmerking kunnen komen voor een vluchtelingenstatus.

Turkije is partij bij het Internationaal Verdrag inzake burger- en politieke rechten (ICCPR) (New York, 19-12-1966) en bij het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten (ECOSOC) (New York, 19-12-1966). Daarbij is het voorbehoud gemaakt dat de term 'minderheid' wordt gëinterpreteerd in het licht van het Verdrag van Lausanne van 24 juli 1923. Alhoewel er in het Verdrag niet wordt verwezen naar specifieke niet-moslimgroepen, erkent Turkije alleen Grieken, Armeniërs en joden officieel als minderheden. Het Eerste Facultatieve Protocol (New York, 19-12-1966) waarin het individuele klachtrecht wordt erkend, heeft Turkije ondertekend noch bekrachtigd. Turkije heeft op 2 maart 2006 het Tweede Facultatieve Protocol inzake de afschaffing van de doodstraf (New York, 15-12-1989) bekrachtigd, waardoor dit Protocol voor

¹³⁵

Dit Protocol voorziet in onverwachte inspecties op politieburo's en in penitentiaire inrichtingen. Ook kunnen inspecteurs aanbevelingen doen ter voorkoming van foltering.

Turkije op 2 juni 2006 in werking is getreden. Turkije heeft het Statuut van Rome inzake het Internationaal Strafhof (ICC) (Rome, 17-07-1998) niet bekrachtigd.¹³⁶

In het kader van de Raad van Europa is Turkije partij bij:

- het Europees Verdrag ter voorkoming van foltering en onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing (CPT) (Straatsburg, 26-11-1987),
- het Europees Sociaal Handvest (Turijn, 18-10-1961),
- het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (Rome, 04-11-1950),
- Protocol No. 1 (Parijs, 20-03-1952),
- Protocol No. 6 (afschaffing van de doodstraf in vreedstijd) (Straatsburg, 28-04-1983),
- Protocol No. 13 (Afschaffing van de doodstraf in oorlogstijd) (Vilnius, 03-05-2002) werd door Turkije op 9 januari 2004 getekend, en op 20 februari 2006 bekrachtigd, waardoor dit Protocol voor Turkije op 1 juni 2006 in werking is getreden.
- Protocol No. 7 (ne bis in idem) (Straatsburg, 22-11-1984) en Protocol No. 12 (preventie discriminatie) (Rome, 04-11-2000) zijn door Turkije ondertekend, maar nog niet bekrachtigd.

Het Kaderverdrag voor de Bescherming van Nationale Minderheden (Straatsburg, 01-02-1995) en het Europees Handvest voor Regionale Talen of Talen van Minderheden (Straatsburg, 05-11-1992) heeft Turkije niet ondertekend. Daarnaast heeft Turkije in het kader van de Raad van Europa het Civielrechtelijk Verdrag inzake de bestrijding van corruptie (Straatsburg, 04-11-1999) bekrachtigd. Hierdoor is Turkije per 1 januari 2004 lid van de Groep van Staten van de Raad van Europa tegen Corruptie (GRECO).¹³⁷

Omdat Turkije partij is bij het Europese Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) en het Europees Verdrag ter Uitbanning van Foltering (CPT), zijn ook de voor deze verdragen bestaande toezichtsmechanismen, te weten het Europese Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM)¹³⁸ en het Comité voor de Uitbanning van

¹³⁶ Turkey: No to safe haven for fugitive from international justice, Amnesty International (6 november 2009); Turkey: Bar entry or arrest Sudan president, Human Rights Watch (6 november 2009); Antwoord van de minister van Buitenlandse Zaken, mede namens de Staatssecretaris van Europese Zaken, van 11 november 2009 op vragen van de leden Haverkamp, Ormel en Çörüz (allen CDA) over het bezoek van president Al-Bashir aan Turkije.

¹³⁷ Echter, ondanks diverse initiatieven is corruptie een hardnekkig verschijnsel dat in het openbare leven ook op hoog niveau blijft voorkomen (Commissie van de Europese Gemeenschappen – Turkey 2009 Progress Report, SEC (2009)1334 (Brussel, 14 oktober 2009)).

¹³⁸ In de verslagperiode van het Turkey 2009 Progress Report (Brussel, 14 oktober 2009) dat liep van begin oktober 2008 tot midden september 2009, oordeelde het EHRM dat Turkije in 381 gevallen de bepalingen van het EVRM had geschonden. Ook het aantal nieuwe zaken

Foltering (CPT) op Turkije van toepassing. Turkse onderdanen kunnen wanneer alle nationale rechtsmiddelen zijn uitgeput een klacht met betrekking tot schending van het EVRM indienen bij het EHRM in Straatsburg.¹³⁹ Het CPT heeft Turkije in de afgelopen jaren regelmatig bezocht, laatstelijk in januari 2010.¹⁴⁰

3.1.2 Nationale wetgeving

Grondwet

De Turkse grondwet, die dateert van 1982, erkent grondrechten als vrijheid van meningsuiting, pers, religie, vereniging en vergadering, bewegingsvrijheid, vrijheid van communicatie, recht op privacy en bezit, eerlijke rechtsgang, vrijwaring van foltering, onmenselijke behandeling, huiszoekingen en willekeurige aanhoudingen.

De grondwet kent echter ook mogelijkheden om deze vrijheden in te perken. Volgens het op 3 oktober 2001 gewijzigde artikel 13 van de grondwet mogen beperkingen van de grondrechten niet in strijd zijn met de principes van een democratische sociale orde en mogen ze het wezen van het recht niet aantasten.

Ingevolge het hervormingspakket van 7 mei 2004 zullen de bepalingen van verdragen in geval van conflict prevaleren boven artikelen van de nationale wetgeving.¹⁴¹ In principe mag een Turks onderdaan niet aan een ander land worden uitgeleverd.

Herziening grondwet

Op 30 maart 2010 presenteerde de regering aan het parlement een (beperkt) pakket voorstellen voor een grondwetswijziging.¹⁴² Daarin werd voorgesteld 23 artikelen van de grondwet aan te passen en drie (provisionele) artikelen toe te voegen.¹⁴³

---

aangespannen voor het EHRM nam toe. Het merendeel betrof het recht op een eerlijk proces en de bescherming van eigendomsrechten. Slechts een paar van de nieuw aangespannen zaken betrof schendingen van het recht op meningsuiting, of foltering en mishandeling. In de meeste gevallen legt Turkije zich neer bij de uitspraak EHRM. Echter, in een aanzienlijk aantal gevallen moet Turkije nog uitvoering geven aan de uitspraken van het EHRM. Soms moet Turkije nog nationale wetgevings- en/of uitvoeringsmaatregelen treffen ter uitvoering van de uitspraak van het EHRM. (Commissie van de Europese Gemeenschappen, Turkey 2009 Progress Report, SEC (2009)1334(Brussel, 14 oktober 2009).

¹³⁹ Legislatieve amendementen die nodig zijn voor het sneller en beter implementeren van EHRM-vonnissen worden thans nog bestudeerd door het Turkse ministerie van Justitie.

¹⁴⁰ Zie ook paragraaf 2.3.1 van dit algemeen ambtsbericht.

¹⁴¹ Voor dit doel is artikel 90 van de grondwet gewijzigd.

¹⁴² Het voorstellen van een geheel nieuwe grondwet bleek in de praktijk voor de AKP die dit probeerde na de verkiezingsoverwinning in 2007, een onmogelijke opgave. (Turkey: Constitution debate opens election campaign, Oxford Analytica (1 april 2010).

Belangrijkste motief van de regering hiervoor betrof het beslechten van de machtsstrijd tussen de regering en de hoge rechterlijke instanties (Constitutioneel Hof, Raad van State, Hoge Raad). Keer op keer blokkeerden deze colleges maatregelen die door het parlement waren aangenomen. Door de samenstelling van deze colleges te wijzigen, hoopte de regering de kemalistische ideologie binnen deze colleges te verminderen. Met name door de lagere regionen in de rechterlijke macht een grote stem te geven, hoopte men dit te bereiken.¹⁴⁴

De belangrijkste punten uit het voorgestelde pakket ter aanpassing van de grondwet waren:

- De Hoge Raad voor Rechters en Aanklagers (*Supreme Board of Judges and Prosecutors* (HSYK) die verantwoordelijk is voor benoemingen en disciplinaire maatregelen binnen de rechterlijke macht, wordt uitgebreid tot 21 leden. De minister van Justitie blijft voorzitter en ook de secretaris-generaal van het ministerie van Justitie blijft lid. Vier leden worden benoemd door de president van de republiek. De overige leden worden benoemd door diverse geleidingen binnen de rechterlijke macht,¹⁴⁵
- Het Constitutioneel Hof wordt uitgebreid van elf naar zeventien leden. Deze worden voor twaalf jaar benoemd. Twee leden worden door het parlement gekozen. De overigen worden benoemd door de president via een ingewikkeld systeem van voordrachten door diverse staatsorganen,¹⁴⁶
- Bij het Constitutioneel Hof wordt een individueel klachtrecht ingesteld, waardoor verwacht wordt dat het aantal zaken bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens zal verminderen;
- Voor vergrijpen verband houdende met hun functie worden de chef van de defensiestaf en de commandanten van de individuele krijgsmachtonderdelen voor het Constitutioneel Hof berecht;
- Het ontbinden van politieke partijen wordt aan een zwaardere procedure onderworpen: alvorens het openbaar ministerie een zaak aanhangig kan maken, moet eerst toestemming verkregen worden van een parlementaire commissie. Indien een parlamentslid heeft bijgedragen aan de activiteiten die

¹⁴³ Volkskrant (23 maart 2010); Turkey: Turkish government presents long-awaited constitutional reform proposals, Global Insight, Country Intelligence-Analysis (23 maart 2010); Turkey's governing party proposes changes in the constitution, The New York Times (22 maart 2010).

¹⁴⁴ De toekomst van Turkije – in de schaduw van Atatürk, De Groene Amsterdammer (8 april 2010).

¹⁴⁵ Dit onderdeel van het pakket grondwetswijzigingen kreeg op 6 mei 2010 in het parlement 334 stemmen. Dit aantal stemmen was voldoende om het voorstel in een referendum aan de Turkse kiezers voor te leggen. (Reuters (6 mei 2010).

¹⁴⁶ Dit onderdeel van het pakket grondwetswijzigingen kreeg op 4 mei 2010 in het parlement 337 stemmen. Dit aantal stemmen was voldoende om het voorstel in een referendum aan de Turkse kiezers voor te leggen (Reuters (4 mei 2010).

leiden tot ontbinding van zijn/haar partij, dan wordt hij/zij niet automatisch meer uit het parlement gezet;¹⁴⁷

- Tegen de besluiten van de Hoge Militaire Raad (YAS) inzake ontslag van militairen kan beroep worden aangetekend¹⁴⁸;
- Militaire rechtbanken hebben alleen rechtsmacht over militairen en alleen voor vergrijpen die verband houden met het uitoefenen van militaire taken. Met name vergrijpen tegen de staatsveiligheid en de grondwettelijke orde worden door de burgerrechter berecht;
- Ambtenaren krijgen het recht om cao's te onderhandelen en af te sluiten. Zij krijgen echter geen stakingsrecht;¹⁴⁹
- Er wordt een ombudsman ingesteld;
- Persoonlijk recht op gegevensbescherming wordt vastgelegd;
- Positieve discriminatie ten opzichte van vrouwen en kinderen wordt opgenomen in de grondwet;
- Het omstreden provisionele artikel 15, waarin staat dat de coupplagers van 1980 immuniteit genieten, wordt opgeheven.

Bij een op 12 september 2010 gehouden referendum stemde een meerderheid van 58% van de Turken voor het pakket grondwetswijzigingsmaatregelen.

Lagere wetgeving

Turkije kent een grote hoeveelheid lagere regelgeving die vorm geeft aan de uitvoering van de wetbepalingen. Deze regelgeving is vaak ondoorzichtig, waardoor het niet altijd eenvoudig is precies te weten welke regels op een bepaald moment gelden. Het is voorgekomen dat de geest van een wet werd doorkruist door lagere regelgeving. De overheid heeft dit probleem onderkend. Binnen de Reform Monitoring Group¹⁵⁰ bestaat een subgroep die tot taak heeft erop toe te zien dat secundaire regelgeving in overeenstemming is met de wet.

In de tweede helft van 2003, in 2004, in 2005 en in 2006 is een aantal wetwijzigingen gericht op verdere democratisering doorgevoerd.¹⁵¹ Deze wijzigingen worden onder andere door de EU als een verbetering erkend.

¹⁴⁷ Dit onderdeel van het pakket grondwetswijzigingen kreeg op 3 mei 2010 in het parlement 327 stemmen. Drie stemmen te weinig om de wijziging aangenomen te krijgen en haar in een referendum te mogen voorleggen aan de Turkse kiezers. (Reuters (3 mei 2010); Volkskrant (4 mei 2010))

¹⁴⁸ Zie ook paragraaf 2.2.2 (onder Jaarlijkse bijeenkomst Hoge Militaire Raad (YAS)) van dit algemeen ambtsbericht.

¹⁴⁹ Zie ook paragraaf 3.3.2 van dit algemeen ambtsbericht.

¹⁵⁰ Voor de *Reform Monitoring Group* zie paragraaf 3.1.2 van het algemeen ambtsbericht Turkije van 28 januari 2005.

¹⁵¹ Zie laatstelijk paragraaf 3.1.2 van het algemeen ambtsbericht Turkije van 6 maart 2007.

Wet op Stichtingen

In februari 2008 werd de herziene wet op Stichtingen van kracht. Door de wijzigingen werd het mogelijk voor buitenlanders om in Turkije stichtingen op te richten en te beheren. Daarnaast verkregen stichtingen de mogelijkheid donaties uit het buitenland te ontvangen, eigendommen te verwerven en zelfstandig te beheren, en werden belastingvrijstellingen toegekend. De wet die ook op aandringen van de EU werd herzien, biedt stichtingen de mogelijkheid om in het verleden geconfisqueerde bezittingen terug te eisen, maar laat ook enkele belangrijke kwesties onopgelost. Zo kan bijvoorbeeld op goederen die zijn doorverkocht aan derden (in de meeste en een aantal prominente zaken het geval) geen aanspraak worden gemaakt. Financiële compensatie wordt in een dergelijk geval niet toegekend. Evenmin is de wet noch enige andere wetgeving van toepassing bij de oplossing van geschillen met betrekking tot bezittingen van stichtingen die zijn samengevoegd voordat de wet op Stichtingen van kracht werd. Volgens het Voortgangsrapport van de Europese Commissie verliep de implementatie van de wet op Stichtingen naar wens.¹⁵² De termijn om rechten op historisch goed te bewijzen liep tot medio juli 2010. De autoriteiten zijn thans bezig met een inventarisatie en evaluatie van de ingediende claims.

Wetsvoorstel op de Ombudsman

Op 26 december 2008 verwierp het Constitutioneel Hof unaniem een wet die het mogelijk maakte een nationale ombudsman aan te stellen. Het Hof liet niet weten waarom dat besluit was genomen. In november 2006 had de toenmalige president Sezer na zijn veto het wetsontwerp doorverwezen naar het Hof. Om de instelling van een ombudsman mogelijk te maken moet de grondwet worden aangepast. Overeenstemming daarover binnen het parlement is onzeker.¹⁵³

Wetsontwerp beperkte immuniteit imams

In maart 2010 heeft de regering een wetsontwerp bij het parlement ingediend dat voorziet in een beperkte immuniteit voor imams. Een aanklacht tegen imams kan volgens dit wetsvoorstel voortaan alleen worden ingediend als het Directoraat van Religieuze Zaken hiermee instemt. Omdat dit Directoraat onder controle van de regering staat, betekent dit in de praktijk dat juridische vervolging van imams wegens bepaalde radicale of politieke uitspraken alleen kan plaatsvinden, indien de overheid daarmee instemt.¹⁵⁴ Het wetsontwerp is nog niet door het parlement aangenomen. Het is thans niet mogelijk een indicatie te geven van de haalbaarheid of termijn van behandeling van dit wetsvoorstel in het parlement.

---

¹⁵² Commissie van de Europese Gemeenschappen, Turkey 2009 Progress Report, SEC (2009) 1334 (Brussel, 14 oktober 2009).

¹⁵³ Commissie van de Europese Gemeenschappen, Turkey 2009 Progress Report, SEC (2009)1334 (Brussel, 14 oktober 2009); zie ook paragraaf 3.1.2 (herziening grondwet) van dit algemeen ambtsbericht.

¹⁵⁴ Telegraaf (18 maart 2010).

Nationaliteitswetgeving

Door publicatie op 12 juni 2009 in de Turkse Staatscourant (nr. 27256) is de wet op het Turks Staatsburgerschap (Wet nr. 5901, aangenomen door het parlement op 29 mei 2009) in werking getreden. Het doel van de wet die ingevolge artikel 47, eerste lid, de wet op het Turks Staatsburgerschap nr. 403 van 11 februari 1964 vervangt, is het vaststellen van de procedures en uitgangspunten voor het uitvoeren van formaliteiten en handelingen met betrekking tot het verkrijgen en verliezen van het Turks staatsburgerschap. De verwijzingen naar de wet op het Turks Staatsburgerschap nr. 403 van 11 februari 1964 in de overige regelgeving worden beschouwd als zijnde betrekking hebbende op deze wet (artikel 47, tweede lid).

Met betrekking tot personen die het Turks staatsburgerschap hebben verloren ingevolge de wet op het Turks Staatsburgerschap nr. 403 van 11 februari 1964, stelt artikel 43: Zij, die het Turks staatsburgerschap hebben verloren ingevolge de leden a, c, d en e van artikel 25 van de vervallen wet op het Turks Staatsburgerschap nr. 403, en een aanvraag daartoe indienen, kunnen bij besluit van de ministerraad opnieuw worden toegelaten tot het Turks staatsburgerschap zonder dat hoeft te worden voldaan aan de eis om in Turkije ingeschreven te zijn, mits zij geen gevaar opleveren voor de nationale veiligheid.¹⁵⁵

Ingevolge artikel 23 kan men het Turks staatsburgerschap verliezen bij besluit van de bevoegde autoriteiten, dan wel door gebruikmaking van het voorkeursrecht. Verlies van het Turks staatsburgerschap bij besluit van de bevoegde autoriteiten kan plaatsvinden door het doen van afstand van, ontneming van of vervallenverklaring van de toelating tot het Turks staatsburgerschap (artikel 24). Degenen op wie de hieronder vermelde situaties van toepassing zijn, kunnen ingevolge artikel 34 drie jaar na het bereiken van de meerderjarigheid het Turks staatsburgerschap opgeven:

- Zij die vanwege hun vader of moeder door afstamming van geboorte Turks staatsburger zijn en bij geboorte of op latere leeftijd het staatsburgerschap van de buitenlandse vader of moeder verkrijgen;
- Zij die vanwege hun vader of moeder door afstamming van geboorte Turks staatsburger zijn en op grond van de plaats van geboorte het staatsburgerschap van een ander land verkrijgen;
- Zij die door adoptie het Turks staatsburgerschap verkrijgen;
- Zij die ofschoon zij op grond van de plaats van geboorte Turks staatsburger zijn op latere leeftijd het staatsburgerschap van de buitenlandse vader of moeder verkrijgen;

---

¹⁵⁵

Deze tekst betekende een amendering van artikel 25 van de oorspronkelijke wetgeving (Wet nr. 403). Daarin werd bepaald dat dienstplichtigen die in het buitenland woonachtig waren en niet binnen drie maanden gehoor gaven aan een oproep voor de militaire dienstplicht, hun nationaliteit konden verliezen.

- Zij die het Turks staatsburgerschap hebben verkregen tezamen met hun vader of moeder die op welke wijze dan ook het Turks staatsburgerschap heeft verkregen.

Ingevolge artikel 37 dienen aanvragen met betrekking tot het verkrijgen en verliezen van het Turks staatsburgerschap in het binnenland ingediend te worden bij de gouverneur van de plaats waar men woonachtig is, en in het buitenland bij de buitenlandse vertegenwoordiging, persoonlijk dan wel door middel van een volmacht.

Ingevolge artikel 36 is het aantonen van het Turks staatsburgerschap niet onderworpen aan een vaste procedure. De hieronder vermelde officiële registraties en documenten vormen indicaties dat betrokkene Turks staatsburger is:

- registratie in de bevolkingsadministratie;
- identiteitsbewijs;
- paspoort of een document dat dient ter vervanging van een paspoort;
- ingeval van twijfel om welke reden dan ook aan het feit of een persoon al dan niet Turks staatsburger is, wordt het ministerie geraadpleegd.

Asiel- en migratiewetgeving

De regering heeft wetsvoorstellen voor een Asielwet en een nieuwe Vreemdelingenwet in juni 2010 aan het parlement ter goedkeuring voorgelegd. Behandeling in het parlement is voorzien voor oktober 2010. In het wetsontwerp worden voorstellen gedaan om te komen tot een nieuw Directoraat voor Asiel- en Migratiebeleid, dat zal worden onttrokken aan het *General Directorate for Security*, waar dit beleid thans onder valt.¹⁵⁶ Tevens zal een gehele keten worden opgezet van opvang, statusonderzoek en statusbepaling, en management van opvang- en verwijdercentra. Naast de formulering van beleid zal het op te zetten Directoraat voor Asiel- en Migratiebeleid ook verantwoordelijk zijn voor de operationele taken.

Wetboek van strafrecht

Voor achtergrond en belangrijkste vernieuwingen op het gebied van de rechtsgang zie paragraaf 3.1.2 van de algemene ambtsberichten Turkije van 13 december 2005 en 6 maart 2007, en paragraaf 3.3.1 van het algemeen ambtsbericht Turkije van 3 augustus 2009.

---

¹⁵⁶

Hieruit valt op te maken dat Turkije migratie momenteel vooral als een veiligheidsvraagstuk ziet.

3.2 Toezicht

De Europese Commissie houdt voortdurend en nauwlettend toezicht op het proces van hervormingen in Turkije en op de naleving van de Kopenhagen-criteria inzake mensenrechten en de situatie van minderheden. Van Turkse kant bestaat er een forum, de *Reform Monitoring Group*, bestaande uit de in januari 2009 benoemde full-time *EU Chief Negotiator*, het onder hem ressorterende *European Union Secretariat-General* (EUSG), alsmede de ministers van Buitenlandse Zaken, Justitie en Binnenlandse Zaken, die de Turkse regering in staat moet stellen om de hervormingen op het juiste spoor te houden.¹⁵⁷

Het Voortgangsrapport 2009 van de Europese Commissie inzake Turkije, dat op 14 oktober 2009 werd gepresenteerd, stelde dat Turkije de voorbije twaalf maanden verdere voortgang heeft geboekt op het gebied van justitie, cultuur en de beperktere macht van de militairen, maar dat aanzienlijke inspanning nog vereist was op veel gebieden, zoals vrijheid van meningsuiting, persvrijheid, vrijheid van geloof en de strijd tegen foltering.¹⁵⁸ Van Turkse zijde werd de inhoud van het rapport in grote lijnen onderschreven.

Van 28 juni tot 3 juli 2009 bracht RvE Commissaris voor de Rechten van de Mens, Thomas Hammarberg, een bezoek aan Turkije (Ankara, Istanbul, Izmir). T tijdens gesprekken met onder andere president Abdullah Gül, minister van Justitie Sadullah Ergin, minister voor Europese Zaken Bağış, onderminister van Buitenlandse Zaken Ertuğrul Apakar en onderminister van Binnenlandse Zaken Osman Güneş, kwamen aan de orde de positie van minderheden in het kader van het recht op vrijheid van meningsuiting, van het recht van vereniging en vergadering en van vrijheid van godsdienst en eigendomsrechten, de situatie van binnenlands ontheemden in het oosten en zuidoosten van Turkije en de rechten van het Romavolk.^{159 160}

¹⁵⁷ Tijdens de 20^e bijeenkomst van de Reform Monitoring Meeting (RMM) in de stad Konya op 9 april 2010 kwamen vooral onderwerpen aan de orde die te maken hadden met wetgeving op het gebied van mensenrechten, Justitie en Binnenlandse Zaken, zoals concept-wetgeving inzake de oprichting van een Independent Human Rights Institution, concept-wetgeving tot instelling van een Commissie Gelijke Behandeling en de implementatie van de wet op Stichtingen. De 21^e bijeenkomst van de RMM zal in juni 2010 in de stad Erzurum plaatsvinden.

¹⁵⁸ Commissie van de Europese Gemeenschappen, Turkey 2009 Progress Report, SEC (2009) 1334 (Brussel, 14 oktober 2009).

¹⁵⁹ Roma (Rroma), in het dagelijks taalgebruik ook vaak aangeduid als zigeuners, is een naam voor een nomadisch volk. De meest bekende groepen in Europa zijn de Roma en de Sinti. De term Roma kan zowel slaan op het gehele volk als op één van de groepen. Vooral op de Balkan en in de Karpaten trekt nog een aantal van het Romavolk rond.

¹⁶⁰ Visit of Thomas Hammarberg, Commissioner for Human Rights of the Council of Europe, to Turkey on 28 June – 3 July 2009, Report, CommDH (2009)30 (Straatsburg, 1 oktober 2009).

In het landenrapport mensenrechtensituatie Turkije 2009 van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken werden de wettelijke aansprakelijkheid van veiligheidstroepen voor hun optreden, de vermindering op beperking van de vrijheid van meningsuiting en het daadkrachtig optreden tegen maatschappelijke uitwassen als eremoorden als de grootste uitdagingen voor de Turkse autoriteiten gezien.¹⁶¹

3.2.1 Internationaal

Internationale ngo's

Twee internationale mensenrechten-ngo's in Turkije hebben een door de autoriteiten goedgekeurde vertegenwoordiging. Het betreft hier de Helsinki Citizens Assembly, die sinds 1993 erkend is door de autoriteiten en Amnesty International (AI), dat in januari 2001 door de autoriteiten is erkend. Naast een hoofdkantoor in Istanbul heeft AI ook een *Human Rights Education* kantoor in Ankara en een kantoor in de stad Van in het oosten van Turkije.

Internationale mensenrechtenorganisaties bezoeken Turkije veelvuldig, hetgeen een groot aantal rapporten oplevert.¹⁶² Deze organisaties hebben in de regel vrij toegang tot het land, maar ondervinden (met name in het zuidoosten) op lokaal niveau soms tegenwerking om zich vrij te kunnen bewegen en vrijelijk met een ieder te spreken.

---

¹⁶¹ US Department of State, 2009 Country Reports on Human Rights Practices: Turkey (Washington, 11 maart 2010).

¹⁶² Volgens het World Report 2010 (Events of 2009) van 27 januari 2010 van Human Rights Watch bleven hindernissen om de mensenrechtensituatie in Turkije te verbeteren, bestaan. Talrijke voorzieningen in de huidige grondwet beperken de mensenrechten en fundamentele vrijheden. Een nieuwe grondwet is een eerste vereiste. Vervolging en veroordeling van personen die op niet-gewelddadige wijze hun mening gaven of politieke uitspraken deden met betrekking tot het Koerdische vraagstuk, bleven voortbestaan. In het document Summary of Amnesty International's concerns in Turkey – July to December 2009 van 8 maart 2010 bracht Amnesty International haar grote bezorgdheid tot uiting inzake de sluiting van de DTP, vervolging van kinderen ingevolge de antiterreurwetgeving, de voortgaande mishandeling in detentieoord, gevangenisomstandigheden, detentieomstandigheden van PKK-leider Öcalan, straffeloosheid van overheidspersoneel voor gepleegde wandaden, gewetensbezwaar met betrekking tot militaire dienstplicht, en de rechten van vluchtelingen en asielzoekers. In het overzicht Freedom in the World 2010 – Turkey over het jaar 2009 van 3 mei 2010 liet de organisatie Freedom House zich in gelijksoortige bewoordingen uit.

3.2.2 Nationaal gouvernementeel

Onderstaand volgt een overzicht van nationale gouvernementele organisaties die in Turkije actief zijn op het gebied van mensenrechten.

Adviesraad voor de Mensenrechten

Deze raad valt organisatorisch onder de minister-president. De raad is het hoogste regeringsorgaan inzake vraagstukken met betrekking tot mensenrechten. Naast de zogenaamde *Reform Monitoring Group* van de regering is ook deze raad belast met het in de praktijk brengen van hervormingsmaatregelen.

Directoraat Mensenrechten

Het Directoraat Mensenrechten valt onder het ministerie van Algemene Zaken, in afwachting van een definitieve herstructurering. Onder het Directoraat valt het nationale comité voor onderricht in mensenrechten.

Provinciale- en districtsmensenrechtenraden

Deze mensenrechtenraden (931 in totaal)¹⁶³ vallen onder het Directoraat Mensenrechten van het ministerie van Algemene Zaken. Officieel moeten zij nagaan of de lokale politie en Jandarma zich niet schuldig maken aan mishandeling van gedetineerden. Ngo's hebben echter weinig vertrouwen in deze raden, aangezien zij niet als onpartijdig worden gezien.

Commissie van het parlement inzake mensenrechten

Deze commissie snijdt misstanden op het gebied van mensenrechten in het land aan, maar gaat daarbij selectief te werk. De commissie heeft ter vergemakkelijking van haar werkzaamheden vier sub-commissies ingesteld, namelijk foltering/mishandeling/gevangenis, vrijheid van meningsuiting/vrijheid van godsdienst, economische en sociale rechten (inclusief kinderrechten), harmonisatie van wetgeving met het Europese *Acquis Communautaire*.¹⁶⁴

Besprekingen om te komen tot de oprichting van een *Independent Human Rights Commission* zijn nog niet afgerond.¹⁶⁵ De concept-wetgeving ligt sinds februari 2010 ter behandeling voor bij de *Parliamentary Constitution Commission*. In het najaar van 2010 hoopt het *European Union Secretariat General* een *Fundamental Rights Action Plan* voor 2011-2013 aan het parlement te presenteren.

---

¹⁶³ Commissie van de Europese Gemeenschappen, Turkey 2009 Progress Report, SEC (2009)1334 (Brussel, 14 oktober 2009).

¹⁶⁴ Commissie van de Europese Gemeenschappen, Turkey 2009 Progress Report, SEC (2009)1334 (Brussel, 14 oktober 2009).

¹⁶⁵ Commissie van de Europese Gemeenschappen, Turkey 2009 Progress Report, SEC (2009)1334 (Brussel, 14 oktober 2009).

3.2.3 Nationaal niet-gouvernementeel

Algemeen

Een aantal nationale en internationale mensenrechten-ngo's is op verschillende terreinen actief in Turkije, maar wordt in de praktijk geconfronteerd met tegenwerking van overheidswege en voor hun werkzaamheden beperkende wetgeving, met name in het zuidoosten van het land.¹⁶⁶ Ook overheidsfunctionarissen zijn over het algemeen weinig tot medewerking bereid. Mensenrechtenorganisaties, advocaten en medici betrokken bij het documenteren van mensenrechtenschendingen lopen het risico van detentie, vervolging en intimidatie.¹⁶⁷ In de verslagperiode zijn mensenrechtenactivisten strafrechtelijk vervolgd en veroordeeld. Ook zijn er NGO's lastiggevallen met administratieve maatregelen door de Turkse autoriteiten. Om hoeveel gevallen het hierbij gaat is niet bekend. Sommige activisten, waarvan de zaken wel bekend zijn, zitten nog in voorarrest. Anderen hebben toestemming gekregen om na het voorarrest hun verdere proces buiten de gevangenis af te wachten. Met name degenen die worden vervolgd voor activiteiten gerelateerd aan terrorisme (PKK), zitten vaak lang in voorarrest. Het is vaak moeilijk nadere informatie over deze zaken te krijgen.

Onderstaand volgt een niet uitputtend overzicht van de voornaamste nationale niet-gouvernementele organisaties (ngo's) die in Turkije actief zijn op het gebied van mensenrechten.

Mensenrechtenplatform (IHOP)

In het IHOP zijn enkele grotere landelijke mensenrechtenorganisaties verenigd. Het IHOP coördineert activiteiten en materiaal voor mensenrechtenorganisaties en fungeert als discussieplatform.

Vereniging voor Mensenrechten (İnsan Hakları Derneği – İHD/Human Rights Association)

Deze organisatie richt zich op slachtoffers van mensenrechtenschendingen met speciale aandacht voor de rechten van Koerden. De İHD was een tijdlang niet bereid de PKK als terroristische organisatie te bestempelen. Als gevolg hiervan worden sommige leden van de İHD verdacht te sympathiseren met de PKK.

Tijdens een uitgebreide politieactie in Diyarbakir op 24 december 2009 werden 36 personen aangehouden, onder wie de vice-voorzitter van de İHD/voorzitter van de

---

¹⁶⁶ US Department of State, 2009, Country Reports on Human Rights Practices: Turkey (Washington, 11 maart 2010).

¹⁶⁷ US Department of State, 2009, Country Reports on Human Rights Practices: Turkey (Washington, 11 maart 2010).

Diyarbakir-afdeling van de IHD, Muharrem Erbey, op verdenking van banden met de PKK.¹⁶⁸

Mensenrechtenstichting van Turkije (Türkiye İnsan Hakları Vakfı – TIHV/Human Rights Foundation of Turkey)

Deze organisatie is in 1990 opgericht en houdt zich bezig met het documenteren van mensenrechtenschendingen in Turkije. Daarnaast begeleidt de organisatie medisch en psychologisch slachtoffers van foltering. Daartoe onderhoudt de organisatie rehabilitatie- en behandelcentra in Istanbul, Ankara, Izmir, Diyarbakir en Adana.

Mensenrechtenorganisatie Mazlum Der

Deze islamitisch georiënteerde organisatie werd in 1991 gesticht. Zij organiseert conferenties en seminars inzake de thema's mensenrechtenschendingen, de hoofddoekkwesitie en de Koerdische kwesitie. Naast een hoofdkantoor in Ankara beschikt de organisatie over 22 provinciale kantoren.

Human Rights Agenda Association (HRAA)

De HRAA werd in 2004 opgericht als tegenhanger van de hierboven genoemde traditioneel Turkse mensenrechtenorganisaties. Het hoofdkantoor zit in Ankara. De organisatie streeft naar een niet-politieke benadering van de mensenrechten in Turkije.

KAOS¹⁶⁹

KAOS is, samen met de hieronder genoemde organisatie Lambda, een van de voornaamste organisaties in Turkije, die opkomt voor de rechten van lesbiennes, homoseksuelen, biseksuelen en transseksuelen. KAOS werd opgericht in 1994 en heeft het hoofdkantoor in Ankara.

Lambda¹⁷⁰

Lambda is in 1993 opgericht en heeft het hoofdkantoor in Istanbul. De organisatie, is net als KAOS, een van de voornaamste organisaties in Turkije, die opkomt voor de rechten van lesbiennes, homoseksuelen, biseksuelen en transseksuelen.

---

¹⁶⁸ Turkey: Rights defender arrested – new crackdown on Kurdish mayors and activists, Human Rights Watch (12 januari 2010).

¹⁶⁹ Zie voor de organisaties KAOS en Lambda ook paragraaf 3.4.6 van dit algemeen ambtsbericht.

¹⁷⁰ Zie voor de organisaties KAOS en Lambda ook paragraaf 3.4.6 van dit algemeen ambtsbericht.

3.3 Naleving en schendingen

3.3.1 Vrijheid van meningsuiting

Hoewel de artikelen 25-32 van de grondwet vrijheid van meningsuiting en media bieden, geven deze artikelen de overheid tegelijkertijd de mogelijkheid deze in te perken, wanneer de nationale veiligheid in het geding komt.¹⁷¹ Overige wetten die regelmatig worden gebruikt om persvrijheid in te perken, zijn het in 2008 herziene artikel 301 van het wetboek van Strafrecht (belediging van de Turkse natie, de regering en haar instellingen)¹⁷², de mediawet, de artikelen 6-8 van de Anti-terroriswewet (verspreiding separatistische/terroristische propaganda) en de Internetwet (bescherming van kinderen tegen illegale en kwalijke internetinhoud). De Europese Commissie stelde in haar *Turkey 2009 Progress Report* dat naast artikel 301 ook andere artikelen van het wetboek van Strafrecht of wetten (*Law on Crimes against Atatürk, Law on Accepting and Applying the Turkish Alphabet*) worden gebruikt om de vrijheid van media aan banden te leggen.¹⁷³ Voorbeelden zijn *offences against dignity* (artikelen 125 tot 131), *public order* (artikelen 214, 215 (het prijzen van de misdaden van een crimineel), artikel 216 (aanzetten tot haat en geweld, waarbij sprake moet zijn van een dreigend gevaar), 217, 218, 220 (propaganda voor een terroristische organisatie), artikel 222 (met name om het gebruik van de Koerdische letters w, q en x, die in het Turks niet voorkomen), *state security* (artikel 305), *the constitutional order* (artikel 312 en 314), *obscenity* (artikel 226), artikel 288 (beïnvloeding van eerlijke rechtsgang) en artikel 318 (ontmoedigen om de militaire dienstplicht te vervullen).¹⁷⁴

¹⁷¹ Freedom of the Press 2010 – a global survey of media, Freedom House (29 april 2010); Amnesty International Report 2010 – Turkey, Amnesty International (28 mei 2010); US Department of State, 2009 Country Reports on Human Rights Practices: Turkey (11 maart 2010).

¹⁷² Volgens de organisatie *Global Campaign for Free Expression/Article XIX* blijft het nieuwe artikel 301 van het wetboek van Strafrecht een serieuze bedreiging vormen voor de vrijheid van meningsuiting in Turkije. Het aantal verzoeken om tot vervolging over te gaan is niet verminderd. Openbare aanklagers ondernemen meteen actie tegen een ieder die zich kritisch opstelt tegen de regering of officiële versies van historische gebeurtenissen en personen ter discussie stelt. (Turkey: Article 19 concerned about continuous threats to freedom of expression in Turkey, Global Campaign for Free Expression, Statement (16 oktober 2009).

¹⁷³ Commissie van de Europese Gemeenschappen, Turkey 2009 Progress Report, SEC (2009)1334 (Brussel, 14 oktober 2009); Freedom House, Freedom of the Press – Turkey (2009).

¹⁷⁴ Commissie van de Europese Gemeenschappen, Turkey 2009 Progress Report, SEC (2009) 1334 (Brussel, 14 oktober 2009).

Deze juridische onzekerheid stelt journalisten, schrijvers, uitgevers, politici, academici en anderen bloot aan onderzoek, vervolging, veroordeling en gevangenisstraf,¹⁷⁵ en kan dientengevolge leiden tot een vorm van zelf-censuur.¹⁷⁶ De Anti-Terreurwet wordt geregeld toegepast om personen die op vreedzame wijze uitspraken deden inzake het Koerdische vraagstuk, te vervolgen en te veroordelen. Zo wordt artikel 7 van de anti-terrorisme wetgeving (propaganda voor een terroristische organisatie) met name gebruikt tegen Koerdische kranten. Ook passen rechters en openbare aanklagers een ruime interpretatie toe van strafrechtelijke bepalingen met betrekking tot het aanzetten tot geweld of het algemeen belang, met name als het gaat om zaken met betrekking tot het Koerdische vraagstuk.¹⁷⁷

Het merendeel van de pers in Turkije is in handen van conglomeraten, met als belangrijkste spelers de Dogan-groep (seculier)¹⁷⁸ en de aan de AKP-gelieerde pers. Voor onafhankelijke media als de krant Taraf of het nieuwsagentschap Bianet is het moeilijk om advertentie-inkomsten te genereren. Kritische journalisten wordt de toegang tot de premier en de strijdkrachten soms ontzegd. Zelfcensuur komt geregeld voor. Met name onderwerpen die raken aan de Koerdische of Armeense kwestie en kritiek op staatsinstellingen vormen geregeld aanleiding tot vervolging. Desalniettemin is er ruimte voor de pers om vermeende misstanden aan de kaak te stellen.¹⁷⁹

¹⁷⁵ Zo werd de onafhankelijke journalist Haci Bogatekin door een provinciale rechtbank op 2 maart 2010 veroordeeld tot vijf jaar, een maand en zeven dagen gevangenisstraf vanwege het beledigen van de openbare aanklager en het trachten te beïnvloeden van de rechtspraak. Het was de vierde keer dat hij werd veroordeeld in het kader van ‘insult’, ‘obstructing justice’ en ‘offending the authorities’ (Judicial harassment of newspaper publisher makes journalism impossible in provincial region, Reporters Without Borders (16 maart 2010).

¹⁷⁶ Commissie van de Europese Gemeenschappen, Turkey 2009 Progress Report, SEC (2009) 1334 (Brussel, 14 oktober 2009).

¹⁷⁷ Turkije laat ‘eigen’ kinderen aan lot over – Terreurwet houdt vierduizend Koerdische tieners al maanden in de gevangenis, Trouw (17 juni 2010).

¹⁷⁸ De Dogangroep is één van Turkije’s grootste conglomeraten, en bestaat uit bedrijven in vele sectoren: financiële dienstverlening, media, energie, toerisme, handel en industrie. Een meerderheid van de aandelen is in het bezit van de Dogan familie. Aan het hoofd van de Dogan groep die kritisch staat ten opzichte van de regerende AK-partij, staat Aydin Dogan. Begin september 2009 werd bekend dat de Doğan-groep (uitgever van onder andere de oppositiekranen Hurriyet, Posta, Radikal, en eigenaar van de tv-stations CNN Turk, Kanal D en Star TV, plus grote belangen in de energie-sector) een boete van meer dan € 1,5 miljard heeft gekregen van de fiscus, omdat het te weinig belasting zou hebben betaald over een aandelenverkoop. De hoogte van de boete vertoonde volgens internationale waarnemers alle tekenen van een politieke afrekening. Turkey: AKP-Dogan spat reveals threat to press freedom, Oxford Analytica (7 oktober 2009); NRC Next (7 oktober 2009); Reuters (23 oktober 2009).

¹⁷⁹ Rebels krantje (*Taraf*– Kant) tegen de generaals – Turkse hoofdredacteur Ahmet Altan: Er zitten al tientallen officieren vast door onze stukken. De militairen haten ons, Volkskrant (8 april 2010).

Volgens het *Media Monitoring Report* van het *Independent Communication Network* (BİA) zijn er in het eerste kwartaal van 2010 216 personen, onder wie 96 journalisten, opgesloten voor het uiten van hun mening (in dezelfde periode in 2009: 110 personen, waarvan 60 journalisten). Een klein aantal journalisten dat al zes maanden vastzat, is sindsdien vrijgelaten in afwachting van een gerechtelijke uitspraak en mogelijke gevangenisstraf; van hen die nog vastzitten, is de meerderheid nog niet voor de rechtbank voorgekomen.

Turkije staat op de 123ste plaats van de 175 landen tellende *World Press Freedom Index 2009* van de organisatie Reporters Without Borders van 22 oktober 2009.¹⁸⁰

Perswet

Onder de in juni 2004 aangenomen Perswet werd het recht van journalisten om hun bronnen niet te hoeven prijsgeven versterkt. Het opleggen van gevangenisstraffen is grotendeels vervangen door het opleggen van boetes.

Radio- en televisie-uitzendingen

Radio- en televisie-uitzendingen worden gecontroleerd door de Hoge Raad voor Radio en Televisie (*Radyo Televizyon Üst Kurulu – RTÜK*). Deze raad volgt de uitzendingen nauwlettend en beslist geregeld tot sluiting van radio- en televisiestations voor kortere of langere tijd, op grond van beledigend en grof taalgebruik, laster of separatistische propaganda. De Turkse tv wordt gedomineerd door staatszenders (Turkse Radio- en Televisieomroep (*Türkiye Radyo Televizyon Kurumu - TRT*)) en commerciële zenders, die een weinig omstreden programmering (vooral sport, amusement, zang en dans) hebben. Het nationale tv-station TRT 6 verzorgt uitzendingen in de Koerdische taal.

Internet

Internet is ruimschoots aanwezig in het land en beschikbaar op scholen, bibliotheken en particuliere internet cafés. De overheid juicht het gebruik van internet toe.¹⁸¹ Eind 2007 werd de speciale internetwet no. 5651 aangenomen, waarin onder meer de strafbaarheid van website-inhoud en overheidsop treden daartegen werd vastgelegd. In paragraaf 1 van artikel 8 van deze wet wordt omschreven welke delicten reden zijn voor het blokkeren van websites, namelijk seksuele exploitatie van kinderen, faciliteren van drugsgebruik, obsceniteit, prostitutie, aanzetten tot zelfmoord, gokken en misdaden tegen Atatürk.¹⁸²

¹⁸⁰ Worldwide Press Freedom Index 2009, Reporters without Borders (Parijs, 22 oktober 2009).

¹⁸¹ US Department of State, 2009 Country Reports on Human Rights Practices: Turkey (11 maart 2010).

¹⁸² US Department of State, 2009 Country Reports on Human Rights Practices: Turkey (11 maart 2010).

Paragraaf 4 van artikel 8 van de wet no. 5651 bepaalt welke instanties bevoegd zijn om websites te blokkeren. De in 2007 opgerichte *Telecommunications Communication Presidency (Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı (Turkiye) - TIB)* is bevoegd om het internet te monitoren en kan eigenstandig administratieve maatregelen nemen om toegang te blokkeren tot websites in Turkije die kinderuitbuiting of prostitutie tonen, en tegen alle websites buiten Turkije die in overtreding zijn met artikel 8 van bovengenoemde wet. Voor het blokkeren van websites in Turkije die zich schuldig maken aan een van de andere delicten uit artikel 8 van bovenvermelde wet, is een uitspraak van de rechter nodig.

Momenteel lopen er rechtszaken tegen Facebook, Google Sites en andere sites.¹⁸³ Zo werd op 1 juli 2009 op last van een rechter de toegang tot Google Sites (een verzamelnaam waar mensen zelf hun webpagina kunnen aanmaken) gesloten. De pagina's zouden ruimte bieden aan sites met beledigende inhoud over Atatürk. Het beledigen van Atatürk is in Turkije bij wet verboden. Een organisatie die het gedachtegoed van Atatürk beschermt, had een aanklacht tegen Google Sites ingediend en had de rechter gevraagd de site te sluiten. Dat verzoek werd inmiddels ingewilligd.¹⁸⁴ De sluiting volgde nadat in 2008 om dezelfde reden de toegang tot de filmpjessite Youtube werd geblokkeerd.¹⁸⁵ Tegenstanders van de sluiting van hele sites beklemtonen dat ook de toegang tot specifieke plekken op verzamelsites zoals Youtube en Google Sites kan worden geblokkeerd.¹⁸⁶

Veroordelingen Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM)

In de verslagperiode is Turkije door het EHRM veroordeeld vanwege schending van het recht op vrije meningsuiting en tot betaling van (soms aanzienlijke bedragen) schadevergoeding.¹⁸⁷

Zo was het Hof op 16 februari 2010 van oordeel dat Turkije de toegang van het (Turkse) publiek tot het Europese literaire erfgoed had tegengehouden en de vrijheid van meningsuiting had geschonden, toen het land een klassieke erotische roman had verboden. Daarmee deed het Hof uitspraak ten gunste van de Turkse

¹⁸³ Commissie van de Europese Gemeenschappen, Turkey 2009 Progress Report, SEC (2009)1334 (Brussel, 14 oktober 2009).

¹⁸⁴ Een Turkse groepering die strijdt voor toegang tot het gehele internet, is op 28 juni 2010 hierover een zaak begonnen voor een rechtbank in Istanbul. (Reuters, 28 juni 2010); Blockage of YouTube spreads to Google services, Reporters Without Borders (7 juni 2010); Countries under surveillance 2010 – Turkey, Reporters Without Borders (18 maart 2010).

¹⁸⁵ De Internet Technology Association is hierover in 2009 een zaak tegen Turkije begonnen voor het Europees Hof van de Rechten van de Mens. (Reuters, 28 juni 2010). De Ankara First Criminal Court of Peace bevestigde begin juli 2010 de sluiting van YouTube (Turkey: Turkish court upholds ban on popular web site YouTube, Global Insight, Country Intelligence-Analysis (5 juli 2010).

¹⁸⁶ ANP (1 juli 2009).

¹⁸⁷ AFP (23 september 2008 en 13 januari 2009); ANP/DPA (9 december 2008).

uitgever Rahmi Akdas, die in 1999 een Turkse uitgave van de roman *The Eleven Thousands Rods* van de Franse schrijver Guillaume Apollinaire uit 1907 uitbracht, waarin passages inzake sadisme, homoseksualiteit, pedofilie en necrofilie voorkomen. De uitgever was in eerste instantie vanwege schending van de moraliteitswetgeving veroordeeld tot € 1100 boete en vernietiging van alle exemplaren van zijn boek.¹⁸⁸

Op 8 juni 2010 oordeelde het Hof in een zaak die door een Turkse uitgever was aangebracht, dat de inbeslagname door de Turkse overheid van een boek over de populaire Turkse zanger Tarkan niet nodig was in een democratisch land en in strijd was met het recht op vrijheid van meningsuiting. De uitgever had in 2001 een boek over Tarkan op de markt gebracht. Het boek bevatte onder meer de tekst van een proefschrift, waarin het opkomen van sterren als fenomeen in Turkije wordt geanalyseerd. Na een klacht van de zanger werd het boek op last van een Turkse rechter in beslag genomen. In het boek werd de mogelijkheid geopperd dat Tarkan misschien wel homoseksueel zou kunnen zijn. De uitgever ging daarop in beroep. De zaak loopt nog steeds voor een Turkse rechtbank. De uitgever diende echter ook een klacht in bij het Europese Hof. Turkije moet de uitgever € 2000 schadevergoeding voor gemiste inkomsten betalen en € 1000 als vergoeding voor door hem gemaakte kosten.¹⁸⁹

3.3.2 Vrijheid van vereniging en vergadering

De wet voorziet in vrijheid van vereniging en vergadering. De voorafgaande toestemming van de autoriteiten voor het oprichten van een vereniging die vroeger wel bestond, is afgeschaft met het in werking treden in november 2004 van de nieuwe wet op Verenigingen. Er zouden zich gevallen voordoen van onjuiste implementatie van de wet in de zin dat lokale autoriteiten belangrijke vergaderingen (laten) ontbinden, omdat zij van mening zijn dat voorafgaande toestemming nog steeds nodig was. Dit geldt nog wel voor demonstraties, maar op grond van een andere wet.

De autoriteiten kunnen het houden van bijeenkomsten tot bepaalde aangewezen plaatsen beperken.

Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) heeft Turkije op 15 september 2009 veroordeeld tot het betalen aan gelaedeerde van een vergoeding van € 2340, omdat een stakende onderwijzeres was gestraft. Lerares Saime Özcan had in 2000 en 2003 meegedaan aan een nationale staking. Zij kreeg daarvoor een voorwaardelijke celstraf van ruim drie maanden en een boete. Het EHRM was van

---

¹⁸⁸

Reuters (16 februari 2010).

¹⁸⁹

ANP (8 juni 2010).

oordeel dat het straffen van stakers een schending van de vrijheid van vakvereniging was.¹⁹⁰

Vakbondsrechten

In Turkije bestaan er problemen met de implementatie van maatstaven van de International Labour Organisation (ILO) met betrekking tot het recht om zich te organiseren en met betrekking tot collectieve onderhandelingen.¹⁹¹

Het recht om lid te worden van een vakbond wordt in Turkije ernstig belemmerd door de wettelijke bepaling dat vakbondslidmaatschap notarieel bekrachtigd dient te worden.¹⁹² Ook is de regering bijzonder restrictief ten aanzien van het oprichten van vakbonden.¹⁹³

Wetboek van Strafrecht

Ingevolge het op 1 juni 2005 in werking getreden wetboek van Strafrecht zijn de straffen voor lidmaatschap van verboden organisaties aanzienlijk verlaagd. Zo wordt in artikel 220 een maximumstraf van drie jaar gevangenisstraf gezet op simpel lidmaatschap (in plaats van de tien jaar gevangenisstraf in artikel 168, tweede lid, van het oude wetboek van Strafrecht).

Wet op Verenigingen

De stand van zaken van de toetsing door het Constitutioneel Hof van het presidentieel veto van twee artikelen is niet bekend.¹⁹⁴ Niettegenstaande deze rechterlijke toetsing is de wet van kracht sinds hij op 23 november 2004 na het eerste presidentiële veto opnieuw werd aangenomen door het parlement.

Politieke partijen

Thans zijn partij-verboden aanhangig tegen de pro-Koerdische Partij voor Recht en Vrijheid (*Hak ve Özgürlükler Partisi*) (HAK-PAR), de Turkse Communistische

¹⁹⁰ ANP (15 september 2009).

¹⁹¹ Turkije is partij bij de ILO Convention (87) concerning Freedom of Association and Protection of the Right to organize en bij de ILO Convention (98) on the Right to Organize and Collective Bargaining; US Department of State, 2009 Country Reports on Human Rights Practices: Turkey (11 maart 2010); zie ook paragraaf 3.1.2 (voorstellen tot herziening grondwet) van dit algemeen ambtsbericht.

¹⁹² Zo is bekend dat werknemers die een ochtend van werk verzuimen om de notaris te bezoeken, vervolgens ontslagen worden als bekend wordt dat zij de notaris hebben bezocht om vakbondslid te worden.

¹⁹³ Zo is bekend dat tegen studenten, gepensioneerden of thuiswerkers die een vakbond probeerden op te richten, door de regering rechtszaken zijn aangespannen om dit te voorkomen.

¹⁹⁴ Zie ook paragraaf 3.3.2 van het algemeen ambtsbericht Turkije van 28 januari 2005.

Partij (*Türkiye Komünist Partisi*) (TKP), de pro-Koerdische Partij Demokratik Halk Partisi (DEHAP), en sinds december 2009 de DTP.¹⁹⁵

3.3.3 Vrijheid van godsdienst

In Turkije bestaat het principe van scheiding van kerk en staat. Tevens is er sprake van een controle van de staat over de officiële vorm van islam.¹⁹⁶ Het daartoe al in 1924 in het leven geroepen staatsorgaan is de *Presidency of Religious Affairs* (Turks: *Diyanet İşleri Başkanlığı*, vaak afgekort tot *Diyanet*), dat formeel onder het Kabinet van de premier valt.

Daarnaast bestaat er een aparte overheidsinstelling, het Directoraat-Generaal inzake Stichtingen (Turks: *Vakıflar Genel Müdürlüğü*), dat enkele activiteiten en daarmee samenhangend religieus bezit reglementeert van niet-islamitische religieuze groepen en hun aanverwante kerken, kloosters, synagoges, alsmede van islamitische religieuze liefdadigheidsstichtingen, zoals scholen, zieken- en weeshuizen.¹⁹⁷

De Turkse overheid doet weinig om de godsdienstvrijheid in het land te verbeteren.¹⁹⁸ Het land voert weinig hervormingen door die nodig zijn voor een verbetering van de vrijheid van godsdienst.¹⁹⁹ Ook levert zij nauwelijks een bijdrage aan een verandering van mentaliteit onder de overwegend islamitische bevolking tegenover religieuze minderheden, onder wie christenen.²⁰⁰ Zo bestaan er in Turkije nog veel vooroordelen over christelijke minderheden, hetgeen blijkt uit discriminerende woordkeuze en toonzetting in de media. Hoewel in februari

¹⁹⁵ Zie ook paragraaf 2.3 van dit algemeen ambtsbericht inzake een verbod op de pro-Koerdische DTP.

¹⁹⁶ US Department of State, International Religious Freedom Report: Turkey 2009 (Washington, 26 oktober 2009); US Department of State; 2009 Country Reports on Human Rights Practices: Turkey (11 maart 2010).

¹⁹⁷ US Department of State, 2009 Country Reports on Human Rights Practices: Turkey (11 maart 2010).

¹⁹⁸ Turkey: Religious freedom survey, November 2009, Forum 18 News Service, Oslo, Norway (27 november 2009); Turkey: Hopes for 2009 disappointed, Forum 18 News Service, Oslo, Norway (22 oktober 2009); Annual Report 2010 – Turkey, US Commission on International Religious Freedom (29 april 2010).

¹⁹⁹ Religious freedom survey, November 2009, Forum 18 News Service, Oslo, Norway (27 november 2009); Turkey: Hopes for 2009 disappointed, Forum 18 News Service, Oslo, Norway (22 oktober 2009); Annual Report 2010, US Commission on International Religious Freedom (29 april 2010),

²⁰⁰ Religious freedom survey, November 2009, Forum 18 News Service, Oslo, Norway (27 november 2009); Turkey: Hopes for 2009 disappointed, Forum 18 News Service, Oslo, Norway (22 oktober 2009); Turkey 2009 Progress Report, Commission of the European Communities, COM (2009) 533/SEC (2009) 1334 (14 oktober 2009); Annual Report 2010, US Commission on International Religious Freedom (29 april 2010).

2008 een nieuwe wet op Stichtingen van kracht is geworden, moet uit de praktijk nog blijken of er sprake is van een verbetering ten aanzien van de eigendomsrechten voor religieuze minderheden.²⁰¹ Door een deel van de Turkse bevolking worden niet-islamitische godsdiensten beschouwd als een bedreiging voor de islam en de Turkse staat. De Turkse overheid zal naar het voorkomt meer moeten doen om deze mentaliteit die ook de oorzaak vormt van gewelddadigheden tegen deze religieuze minderheden, te veranderen.²⁰²

Een stap in de goede richting evenwel was de bekendmaking door het bureau van de minister-president op 13 mei 2010 van een circulaire, no. 2010/13, inzake niet-islamitische minderheden.²⁰³ Daarin sprak de premier alle overheidsinstellingen aan op het grondwettelijke gelijkheidsbeginsel dat bestaat ter bescherming van minderheden. De circulaire geeft onder meer aan dat de implementatie van regelgeving in gebreke blijft en spoort ambtenaren aan om in alle handelingen met betrekking tot niet-islamitische minderheden nauwgezet en vlot te werk te gaan en niet-islamitische leiders respectvol te behandelen. Van de circulaire die zeer goed werd ontvangen bij minderheidsvertegenwoordigers, ging een signaal uit dat de regering verantwoordelijkheid neemt voor de gebrekkige implementatie van wetten en gerechtelijke uitspraken op het gebied van minderheden. De regering committeerde zich publiekelijk tot verbetering van de huidige situatie, waarin ambtenaren (bijvoorbeeld van kadasters) vaak onwelwillend, bevooroordeeld en slecht geïnformeerd te werk gaan.

Uiterlijke religieuze kenmerken

Personen in overheidsdienst mogen geen uiterlijke religieuze kenmerken tonen. Zo zijn bijvoorbeeld hoofddoeken voor vrouwelijke werknemers in overheidsgebouwen verboden. Voor het overige wordt het belijden van de religie door overheidspersoneel als een persoonlijke aangelegenheid beschouwd. Zo zijn er overheidsdienaren die vasten tijdens de ramadan (evenals personen die dat niet doen). Het actief propageren van godsdienstige overtuigingen door overheidsambtenaren is niet toegestaan.

Vanwege het seculiere karakter van de Turkse staat is in de Turkse grondwet geen verwijzing naar moslims of islam opgenomen. Werd in het verleden bij de geboorte het geloof automatisch geregistreerd en verplicht vermeld op de

²⁰¹ Zie echter ook: 'Religious communities in Turkey have seen no significant progress in 2009 in resolving the long-standing property problems faced by communities as diverse as Alevi Muslims, Catholics, the Ecumenical Patriarchate, the Greek Orthodox, Protestants, and the Syrian Orthodox Church.', uit: Turkey: No progress on religious property in 2009, Forum 18 News Service, Oslo, Norway (27 oktober 2009); Turkey: Hopes for 2009 disappointed, Forum 18 News Service, Oslo, Norway (22 oktober 2009). Zie ook paragraaf 3.1.2 van dit algemeen ambtsbericht.

²⁰² Religious freedom survey, November 2009, Forum 18 News Service, Oslo, Norway (27 november 2009); Turkey 2009 Progress Report, Commission of the European Communities, COM (2009)533, SEC (2009) 1334 (14 oktober 2009).

²⁰³ Official Gazette, no: 27580.

zogenaamde *nüfuskaart* (identiteitskaart), is er de mogelijkheid de geloofsgezindheid niet te registreren en het vakje ‘religie’ op de identiteitskaart leeg te laten.

Imam-Hatip scholen²⁰⁴

Via een administratief reglement dat op 14 december 2005 in werking is getreden, zouden de kansen voor studenten van door de staat gefinancierde islamitische middelbare scholen (zogenaamde *imam-hatip okullari* – scholen voor zielzorgers en predikers)²⁰⁵ om door te stromen naar andere dan religieuze studierichtingen worden vergroot. De Raad van State (Danıştay) (het hoogste administratieve rechtsorgaan) heeft inmiddels het gewraakte administratieve reglement om afgestudeerden van door de staat gefinancierde islamitische middelbare scholen toe te laten tot alle faculteiten van universiteiten²⁰⁶, nietig verklaard.²⁰⁷

Alevieten

Over het aantal alevieten in Turkije lopen de schattingen uit. Hun vermoedelijke aantal schommelt rond de 15 tot 20% van de bevolking (10 tot 20 miljoen personen).²⁰⁸ Leefden zij aanvankelijk in agrarische dorpen, inmiddels zijn grote aantallen geëmigreerd naar de stedelijke agglomeraties in West-Turkije. In de moderne staat Turkije zijn de alevieten telkens een alliantie aangegaan met de seculiere kemalisten, aangezien beide groepen een gemeenschappelijk belang hadden, namelijk een tegenwicht bieden aan sunnitisch fundamentalisme. Politiek zoeken de alevieten traditioneel hun heil bij de links-nationalistische Republikeinse Volkspartij (CHP). In het verleden is iedere poging van de alevieten om een eigen politieke partij op te richten mislukt. Het alevitische electoraat verzet zich van oudsher tegen het idee van partijen gebaseerd op geloofsovertuiging.²⁰⁹

De alevieten of alevi's vormen een sub-stroming binnen de islam, die gekenmerkt wordt door een liberale heterodoxe benadering van het geloof. Alevieten bidden niet in een moskee, maar komen samen in een eigen gebedshuis, de cem, alwaar ceremonieën worden gehouden die gepaard gaan met zang en dans. De alevitische rituelen vinden niet in het Arabisch plaats, maar in het Turks of Koerdisch.

²⁰⁴ Zie paragraaf 3.3.1 van het algemeen ambtsbericht Turkije van 6 maart 2007.

²⁰⁵ A ‘model’ Islamic education from Turkey?, Reuters (24 februari 2010).

²⁰⁶ Turkey: Turkish Higher Education Board facilitates access to public universities for religious students, Global Insight, Country Intelligence-Analysis (23 juli 2009).

²⁰⁷ Turkey: AKP will avoid rupture with army at all costs, Oxford Analytica (18 december 2009); AFP/Reuters (22 juli 2009).

²⁰⁸ US Department of State, International Religious Freedom Report: Turkey 2009 (Washington, 26 oktober 2009).

²⁰⁹ In de Turkse politiek is religie een belangrijk instrument. Politici laten zich op vrijdag in de moskee zien. Op plaatselijke partijkantoren worden religieuze offers gebracht. Er wordt ostentatief gevestigd. In de CHP is dit echter in veel mindere mate het geval. Dit maakt dat alevieten zich bij de CHP traditioneel thuisvoelen.

Alevieten hebben een bijzondere verering voor imam Ali, schoonzoon van de profeet Mohammad. Om deze reden worden zij vaak verwant geacht aan de sji'ieten. Zelf hebben veel alevieten moeite om geplaatst te worden binnen de sji'ietische orthodoxie. Alevieten vasten niet volgens de ramadan, bidden niet vijf keer per dag en zien ook een bedevaart naar Mekka niet als een religieuze plicht. Alcohol is geen taboe voor alevieten. In sommige alevitische rituelen speelt de Turkse nationale drank raki zelfs een belangrijke rol.

Alevieten spelen van oudsher een marginale rol in de Turkse samenleving. Zij leefden in eigen gesegregerde dorpen op het platteland van Centraal Anatolië. De oostelijke gelegen provincie Tunceli is de enige provincie die in meerderheid alevitisch is. Door de sunnitische (Hanafitische) Turkse meerderheid is altijd neergekeken op de alevieten, die als losbandig worden beschouwd en van afgoderij worden beschuldigd. Deze vooroordelen spelen ook vandaag de dag nog een rol.

Evenals de Koerden voelen ook de alevieten zich tekort gedaan door de Turkse staat. De kern van hun verlangens is gelijkberechtiging, waaronder een wettelijke status voor alevitische gebedshuizen.. Daarbij wordt vaak aangegeven dat zij ook gelijke rechten voor anderen (zoals protestanten, katholieken, bahais en Jehova's getuigen) verlangen.

De regering Erdoğan is – naast de Democratische Opening ten behoeve van de Koerden²¹⁰ – ook een initiatief gestart ten behoeve van de alevieten in de vorm van een zevental rondetafel-conferenties. De laatste daarvan heeft begin februari 2010 plaatsgevonden. Wachten is nu op een rapport aan de regering van de verantwoordelijke minister Çelik met aanbevelingen, waarin verlangens van de zijde van de alevieten vermoedelijk in meer of mindere mate zullen worden opgenomen. Naar verluidt is dit rapport binnenkort verwachtbaar. Daarna is het aan de regering om een standpunt in te nemen over de aanbevelingen en concrete voorstellen in het parlement te doen.

Overigens komt het Europees Hof voor de Rechten van de Mens de alevieten in Turkije regelmatig te hulp. Zo deed het Hof in februari 2010 uitspraak in een zaak die was aangespannen door een aleviet aan wie was geweigerd op zijn nationale identiteitskaart bij het vakje 'religie' aan te geven 'aleviet'. Voor moslims mag daar alleen 'islam' worden ingevuld. Het Hof was van oordeel dat de gehele praktijk van aanduiding van religie op identiteitskaarten in strijd was met artikel 9 EVRM.²¹¹

---

²¹⁰ Zie ook paragraaf 2.3.1 van dit algemeen ambtsbericht.

²¹¹ European court rules on faith, names on Turkish ID, Reuters (2 februari 2009).

Christenen

Er bestaat in Turkije geen vervolging van christenen van staatswege. Sommige christelijke groeperingen kunnen echter te kampen hebben met discriminatie of pesterijen door de sociale omgeving.²¹² In 2006 en 2007 vond een aantal moordaanslagen op christenen plaats door extremisten. In de verslagperiode is één geval bekend.²¹³ Bekering van moslims tot het christendom is toegestaan, maar wordt maatschappelijk nauwelijks geaccepteerd.²¹⁴

Aanslagen op christenen worden vooral uitgevoerd door ultra-nationalisten of moslim fanatici.

Syrisch-orthodoxe kerk

Turkije kent vier Syrisch-orthodoxe kerkprovincies die vallen onder de oosters-orthodoxe patriarch van Antiochië en het hele Oosten met zetel in Damascus.²¹⁵ Verreweg de grootste kerkprovincie betreft de regio Istanbul-Ankara-Urfa, de overige drie bevinden zich in het zuidoosten van het land, waar de wortels en de oorspronkelijke bezittingen van de Syrisch-orthodoxe gemeenschap zich bevinden. In totaal zijn er ongeveer 30.000 Syrisch-orthodoxen in Turkije, waarvan 20.000 in Istanbul.

Syrisch-orthodoxen in Turkije definiëren hun identiteit in de eerste plaats in termen van religie. De Turkse identiteit komt op het tweede plan. Er vinden nauwelijks gewelddadige incidenten plaats gericht tegen de Syrisch-orthodoxe gemeenschap en er heersen weinig negatieve vooroordelen.

²¹² US Department of State, International Religious Freedom Report: Turkey 2009 (Washington, 26 oktober 2009).

²¹³ Op 3 juni 2010 werd de katholieke bisschop Luigi Padovese in zijn zomerresidentie in de Zuid-Turkse stad Iskenderun vermoord. De Turkse politie heeft de chauffeur van de geestelijke vastgenomen. Deze man, die psychische problemen zou hebben, wordt ervan verdacht Padovese met een mes te hebben neergestoken. De bisschop, die de Italiaanse nationaliteit had, overleed op weg naar het ziekenhuis. Hij was apostolisch vicaris van Anatolië en voorzitter van de Turkse bisschoppenconferentie. (Financieele Dagblad/Reuters (4 juni 2010); Verdachte moord bisschop had openbaring, AFP/ANP (4 juni 2010); The New York Times (3 juni 2010).

²¹⁴ In 2006 werden Hakan Tastan en Turan Topal, die zich van islam tot christendom bekeerden, aangeklaagd voor onder meer zendingswerk door de fanatiek nationalistische advocaat Kemal Kerincsiz (thans zelf in hechtenis wegens verdenking van Ergenekon-affiliatie). Hoewel de openbare aanklager in 2007 zelf vrijspraak bepleitte op basis van godsdienstvrijheid, vroeg de rechtbank in 2008 om behandeling voort te zetten op basis van artikel 301 wetboek van Strafrecht (belediging van 'Turksheid'), waarvoor in 2009 expliciet toestemming werd verleend door de minister van Justitie. De elfde hoorzitting eind mei 2010 in Istanbul werd na enkele minuten gestaakt wegens gebrek aan voortgang. De eerstvolgende zitting is voorzien op 14 oktober 2010.

²¹⁵ Tur Abdin/Miyat: Mor Timotheus Samuel Aktaş; Istanbul, Ankara en Urfa: Mor Philexinus Yusuf Çetin; Mardin: Mor Philexinus Saliba Özmen; Adiyaman: Mor Gregorius Malke Ürek.

In Istanbul wordt voor Syrisch-orthodoxe diensten naast het eigen kerkgebouw gebruik gemaakt van acht roomse en Grieks-orthodoxe kerken.

In oktober 2008 zijn drie rechtszaken van start gegaan die verband houden met delen van de grond die reeds honderden jaren door het uit de vijfde eeuw daterende Syrisch-orthodoxe klooster Mor Gabriël wordt gebruikt. Twee aan het klooster grenzende Koerdische dorpen²¹⁶, het ministerie van Bosbouw en de Schatkist probeerden stukken grond van het klooster te claimen. Zo bepaalde een rechtbank in de stad Midyat op 24 juni 2009 dat een stuk grond dat het klooster claimde, een bos is. Om die reden is de grond eigendom van de Turkse autoriteiten en niet van het klooster.²¹⁷ Van de drie rechtszaken over onroerend goed zijn er inmiddels twee in het voordeel van de Syrisch-orthodoxe gemeenschap en één in het voordeel van de Turkse staat beslecht. Alle drie de zaken zijn in hoger beroep gebracht, de rechtszaken lopen nog.

Armeens-orthodoxe kerk

Het Armeense patriarchaat onder leiding van patriarch Mesrob Mutafyan II in Istanbul omvat 100.000 gelovigen.²¹⁸ Het is een van de vier Armeense patriarchaten, naast die van Armenië, Libanon en Jeruzalem. Daarmee vormt het de grootste niet-moslim gemeenschap in Turkije.²¹⁹ Het patriarchaat heeft naast religieus werk ook verzoening tussen de Armeense en Turkse bevolking tot doelstelling.

De Turks-Armeense minderheid in Turkije zou door de overheid nog altijd als buitenlanders worden behandeld en gediscrimineerd. De sociaal-economische achterstand die is ontstaan door structurele en actieve discriminatie sinds 1915 (zoals het verhinderen van het voortbestaan van de Armeense taal en cultuur, confiscatie Armeens onroerend goed, discriminerend nationaal lesmateriaal) zou blijven voortbestaan.

²¹⁶ Zie ook de antwoorden van de minister van Buitenlandse Zaken op vragen van de leden Omtzigt, Haverkamp (CDA) en Voordewind (CU) over het artikel 'Koerden kijken begerig naar christelijk klooster', van 6 november 2008, op vragen van de leden Omtzigt, Van de Camp en Haverkamp (CDA) over het Mor Gabriël klooster in Turkije, van 20 februari 2009, en op vragen van de leden Omtzigt en Haverkamp over het artikel 'Turks klooster verliest rechtszaak om bos' van 14 juli 2009.

²¹⁷ Syrisch-orthodox klooster verliest rechtszaak om bos, Reformatorisch Dagblad (25 juni 2009).

²¹⁸ In Turkije wonen 170.000 Armeniërs, van wie 70.000 de Turkse nationaliteit hebben. Tienduizenden Armeniërs hebben zich in Turkije gevestigd, nadat zij Armenië hadden verlaten op zoek naar werk en een toekomst. Vrouwen die illegaal werken als kinderoppas of schoonmaakster, vormen een groot deel van deze immigranten. De meesten wonen in Istanbul. (De Morgen (18 maart 2010); Turkey-Armenia: Turkish PM threatens to expel illegal Armenian workers, Global Insight, Country Intelligence-Analysis (18 maart 2010).

²¹⁹ Het International Religious Freedom Report 2009 (26 oktober 2009) van het US State Department noemt een aantal van 65.000 Armeens-orthodoxe christenen.

De staat zou geconfisqueerde Armeense bezittingen doorverkopen aan derden, waarna het moeilijk is voor Armeense stichtingen om het onroerend goed terug te krijgen of financiële compensatie te ontvangen. Zo kan het van oorsprong Turks-Armeense kindersomerverblijf in Tuzla niet worden teruggeclaimd ingevolge de wet op de Stichtingen, omdat dit onroerend goed al meermaals van eigenaar is gewisseld sinds de confiscatie door de staat.

Op 25 maart 2010 kondigde het ministerie van Cultuur aan dat toestemming was verleend voor het houden van een religieuze eredienst eenmaal per jaar in de onlangs gerestaureerde Armeense kerk op het eiland Akdamar in het Van-meer in Oost-Turkije. De eredienst zal op 19 september 2010 plaatsvinden. De kerk (de Kerk van het Heilige Kruis) uit de tiende eeuw, die voor de Eerste Wereldoorlog plaats aan etnische Armeniërs bood voor het houden van religieuze erediensten, werd in 2007 heropend als museum. De plek heeft voor Armeniërs belangrijke symbolische waarde.²²⁰

Grieks-orthodoxe kerk

Hoewel de Grieks-orthodoxe patriarch Bartholomeus I²²¹ in Istanbul al sinds jaar en dag erkend wordt als leider van de wereldwijde kerk van 350 miljoen Grieks-orthodoxe christenen, weigert Turkije hem deze status te verlenen.²²² Turkije ziet de patriarch slechts als het hoofd van de Grieks-orthodoxe gemeenschap in Turkije van ongeveer 3000 leden.²²³ Zowel de patriarch als de andere geestelijken dienen de Turkse nationaliteit te bezitten.

De Grieks-orthodoxe kerk geniet vrijheid van godsdienstuitoefening, maar heeft geen eigen rechtspersoonlijkheid om kerkelijke instellingen (zoals kerken, kloosters, begraafplaatsen, scholen) te beheren. Het beheer van onroerende goederen en instellingen wordt uitgevoerd door stichtingen. De kerkelijke instellingen die deze religieuze gemeenschap thans in Turkije beheert, vormen vanwege onteigeningen door de Turkse overheid slechts een klein deel van wat zij eerder beheerde. Als gevolg hiervan zijn veel kerkelijke instellingen onder beheer van de staat gekomen en heeft de staat de mogelijkheid om deze instellingen te exploiteren.²²⁴ Zo kwam in dit verband de status van het Grieks-orthodoxe Halki

²²⁰ Reuters (25 maart en 16 juli 2010).

²²¹ Bartholomeus I staat sedert 1991 als 270ste opvolger van de heilige Andreas aan het hoofd van de wereldwijd ruim 350 miljoen geloofsgenoten omvattende Grieks-orthodoxe kerk.

²²² Het Grieks-orthodoxe patriarchaat werd in het Verdrag van Lausanne uit 1923 genoemd als 'religieus instituut', maar de Turkse overheid weigert het patriarchaat rechtspersoonlijkheid toe te kennen. Dit betekent dat het patriarchaat volgens de Turkse wet geen onroerend goed kan bezitten.

²²³ US Department of State, International Religious Freedom Report 2009: Turkey (26 oktober 2009).

²²⁴ Ook de Grieks-orthodoxe gemeenschap ondervindt problemen die niet worden geadresseerd in de geamendeerde wet op Stichtingen, zoals eigendommen die na inbeslagname door de

seminarie in Istanboel onlangs weer in beeld. Het Halki seminarie is het opleidingsinstituut van het Oecumenisch Patriarchaat van de Grieks-orthodoxe kerk. Het seminarie stamt uit 1844 en is gelegen op Heybaliada, een klein eiland nabij Istanboel. Het seminarie werd in 1971 gesloten door een besluit van het Constitutioneel Hof, als gevolg waarvan alle privé-instituten binnen het hoger onderwijs (en daaronder viel ook het Halki seminarie) moesten opgaan in een staatsuniversiteit. De raad van commissarissen van het Halki seminarie wilde niet opgaan in de Universiteit van Istanboel, waardoor het seminarie moest sluiten. De discussie over een heropening van het seminarie zit echter al decennia lang muurvast.

Europees Hof van de Rechten van de Mens (EHRM)

Teneinde de eigendomsrechten op enkele van zijn talrijke bezittingen die het is kwijtgeraakt, weer terug te krijgen, heeft het Grieks-orthodoxe patriarchaat meer dan vierentwintig zaken bij het Europees Hof van de Rechten van de Mens aanhangig gemaakt.

Op 6 oktober 2009 oordeelde het EHRM dat de Turkse regering ten onrechte de erkenning en registratie van land en ander onroerend goed van de kerkelijke organisaties had geweigerd. Zij moet hen € 173.000 betalen als ze die registratie blijft weigeren. In een andere zaak, waarin de Turkse overheid had geweigerd een protestantse organisatie als religieuze organisatie te erkennen, stelde het EHRM dat de overheid het recht op vrijheid van vereniging had geschonden.²²⁵

Joden

De omvang van de joodse gemeenschap in Turkije wordt geschat op 23.000 personen.²²⁶ Hiervan woont de meerderheid in Istanbul en Izmir; kleinere groepen wonen in onder andere Adana, Ankara en Bursa. Er zijn in Turkije 24 synagogen: 19 in Istanbul, 4 in Izmir en 1 in Ankara. De synagogen krijgen, evenals andere niet-sunni gebedshuizen, geen financiële steun van de overheid. Er is een joodse school in Istanbul. Slechts 37% van de joodse kinderen gaat naar deze school; de meerderheid gaat naar Turkse scholen.

Hoewel er altijd wel sprake is geweest van latent anti-semitisme, hebben joden in Turkije over het algemeen weinig problemen ondervonden. De joodse gemeenschap in Turkije toonde zich bezorgd over antisemitische uitingen tijdens

---

staat zijn verkocht aan derden, die dus niet geclaimd kunnen worden. De Grieks-orthodoxe gemeenschap is voornemens in 2010 een lange lijst van geconfisqueerde goederen voor te leggen aan het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM).

²²⁵ Reformatorisch Dagblad (7 oktober 2009).

²²⁶ US Department of State, International Religious Freedom Report 2009: Turkey (26 oktober 2009).

protesten en demonstraties in verband met de Israëlische militaire campagne in de Gaza-strook eind december 2008/begin 2009, en tijdens de Gaza flotielje in 2010.

3.3.4 Bewegingsvrijheid

Algemeen

De bewegingsvrijheid van Turkse burgers is gegarandeerd in de Turkse grondwet. Deze geldt voor zowel binnen- als buitenland. In principe krijgt iedereen die in- of uitreist op een buitenlands paspoort in Turkije iedere keer een stempel. Turkse staatsburgers die op een Turks paspoort in – of uitreizen krijgen niet iedere keer een stempel. Het kan, maar het hoeft niet. Een uitzondering op deze regel is de categorie Turkse mannen in de leeftijd tussen 18 en 40 jaar, zij krijgen in verband met de dienstplicht wel bij iedere in- of uitreis een stempel. De bewegingsvrijheid kan worden beperkt in geval van een nationale noodsituatie²²⁷ en bijvoorbeeld bij dienstplicht, gerechtelijk onderzoek of strafrechtelijke vervolging.

3.3.4.1 Bevolkingsregistratie

De bevolkingsregistratie is in Turkije geregeld op districtsniveau en dus niet zoals in Nederland bij de gemeenten. Elk district heeft een bevolkingsregister, het Bureau Bevolkingszaken (*nüfus müdürlüğü*), dat in laatste instantie valt onder het ministerie van Binnenlandse Zaken, waarin alle inwoners van dat district geregistreerd behoren te staan. In de praktijk staan veel mensen ingeschreven in het bevolkingsregister van het district waar zij zijn geboren of zelfs in het district waar hun ouders zijn geboren. Sinds 28 oktober 2000 bezit elke burger een uniek, elfcijferig identiteitsnummer, dat landelijk is geregistreerd en onveranderlijk is. In het bevolkingsregister zijn geen adresgegevens opgenomen. De registratie van adresgegevens vindt plaats op het niveau van dorps- of wijkhoofd.

Het bevolkingsregister draagt tevens zorg voor de afgifte van identiteitskaarten (*nüfus cüzdanı*).²²⁸ De nüfus-kaart is het enige geldige binnenlandse legitimatiebewijs en een ieder is verplicht deze kaart bij zich te dragen. Direct na de geboorte dient aangifte te worden gedaan bij het bevolkingsregister in het district waar de ouders woonachtig zijn, zodat onmiddellijk een nüfus-kaart kan worden afgegeven. In de praktijk gebeurt deze aangifte – met name op het platteland – niet in alle gevallen, waardoor iemand pas op een later moment wordt ingeschreven. Het komt in die gevallen wel voor dat de geregistreerde geboortedatum afwijkt van de daadwerkelijke geboortedatum. Nüfus-kaarten worden bij volwassenen alleen afgegeven aan de betrokken persoon.

---

²²⁷ Zie bijvoorbeeld paragraaf 2.4.1 van dit algemeen ambtsbericht.

²²⁸ Zie ook paragraaf 3.3.4 van dit algemeen ambtsbericht.

Op 29 april 2006 werd de nüfuswet aangepast (wetnummer 5490). Daarin werd met betrekking tot de vertrouwelijkheid van gegevens (artikel 9) bepaald dat geboorteregistratie en de daarop gebaseerde documenten vertrouwelijk zijn. Deze documenten kunnen alleen worden onderzocht of ingezien door daartoe geautoriseerd personeel of daartoe gemachtigde personen.

3.3.4.2 Documenten

Welke documenten kunnen in Turkije worden gebruikt als identiteits- en reisdocument?

Het document *nufus cuzdani* (geboortecertificaat) wordt in Turkije gebruikt als ID-document. Dit document wordt afgegeven bij de geboorteregistratie in het desbetreffende district. Iedereen kan met dit document vrij reizen binnen de grenzen van Turkije.

Paspoorten worden alleen afgegeven bij het bureau van de provinciale gouverneurs van de 81 provincies. Paspoorten worden alleen gebruikt voor reizen buiten Turkije.

Naast het geboortecertificaat kan ook het rijbewijs worden gebruikt voor identificatie. Rijbewijzen worden afgegeven door de provinciale directoraten van de politie in elke provincie.

De volgende documenten worden ook beschouwd als officiële en geldige ID-documenten: persoonlijke ID-kaarten voor werknemers afgegeven door relevante openbare instellingen; beroeps ID-kaarten (bijvoorbeeld de afgegeven kaarten voor advocaten bij de Bar Association). Er zijn ook verschillende ID-kaarten voor rechters en officieren van Justitie, personeelskaarten voor politiefunctionarissen en pensioengerechtigde kaarten voor gepensioneerden. Al deze kaarten zijn eveneens geldig. Studenten gebruiken hun studentenkaarten die zijn afgegeven door relevante onderwijsinstellingen, welke geldig zijn gedurende de studieperiode aan de desbetreffende onderwijsinstelling.

Beschrijving van deze documenten (status, doel, geldigheidsduur)

Het geboortecertificaat is een document met daarop informatie over de identiteit van de houder. Het is verplicht om na de leeftijd van 15 jaar een foto van de documenthouder toe te voegen. Het document wordt afgegeven door de desbetreffende instantie belast met geboorteregistratie en wordt overhandigd aan zijn / haar ouders, wettelijk voogd of wettelijk vertegenwoordigers (in het geval de certificaathouder minderjarig is). Het geboortecertificaat moet elke tien jaar met een nieuwe foto worden vervangen.

Er zit in Turkije geen verloopdatum aan de geldigheid van rijbewijzen. Deze zijn geldig totdat zij versleten en onbruikbaar zijn.

Identiteitskaarten zoals personeelskaarten, ID-kaarten voor advocaten, doktoren, rechters, officieren van Justitie en studenten, zijn geldig zolang de persoon de desbetreffende functie behoudt.

Bij welke instantie kunnen deze documenten worden aangevraagd en op welke wijze/procedure?

Het geboortecertificaat wordt afgegeven bij de instantie belast met geboorteregistratie die volgens de wet in elk district aanwezig moet zijn. Paspoorten daarentegen worden afgegeven bij een paspoortbureau in een politiedirectoraat na goedkeuring door het desbetreffende bureau van de provinciale gouverneur.

Rijbewijzen worden afgegeven door de verkeerspolitie in een politiedirectoraat. Personeelskaarten worden afgegeven door de desbetreffende instelling, studentenkaarten worden afgegeven door de desbetreffende schooladministratie. De procedure voor het afgeven van ID-kaarten is als volgt: de betreffende persoon of zijn / haar wettelijk voogd of zijn / haar wettelijke vertegenwoordigers vraagt het document aan en verstrekt twee foto's van de persoon. Wat betreft de paspoortaanvragen wordt er gecontroleerd in het bestand van de politie of het de aanvrager verboden is om naar het buitenland te gaan. In het geval er geen juridische belemmering is, wordt het paspoort afgegeven. Wat betreft het afgeven van een rijbewijs moet de aanvrager een strafregisterdocument tonen. Als de persoon op basis van dit document niet is verboden om in het bezit te zijn van een rijbewijs, dan heeft de persoon in kwestie er recht op. Afgifte van een rijbewijs voor een persoon kan tijdelijk of permanent worden opgeschort door rechtbanken met betrekking tot bepaalde misdrijven die zijn gepleegd (zoals smokkel en drugsgerelateerde misdrijven).

Vanaf welke leeftijd kunnen en/of moeten deze documenten worden aangevraagd?

De datum waarop een geboortecertificaat wordt afgegeven, is de datum van registratie van de geboorte bij de instantie belast met geboorteregistratie. Elke pasgeborene wordt in principe geregistreerd in de geboorteregistratie. De moeder en/of vader ontvang(t)(en) het geboortecertificaat. Wanneer de certificaathouder ouder dan vijftien jaar is, wordt er een foto aan het certificaat toegevoegd. Het rijbewijs wordt afgegeven bij een minimumleeftijd van achttien jaar. Daarbij moet men tevens bepaalde cursussen hebben gevolgd en rijexamens hebben gehaald.

Paspoorten kunnen worden aangevraagd vanaf achttien jaar. Paspoorten voor minderjarigen worden afgegeven op aanvraag en goedkeuring van de wettelijke voogden. Paspoorten voor minderjarigen zijn aparte paspoorten of een paspoort als bijlage bij het paspoort van zijn / haar wettelijk voogd.

Studentenkaarten worden afgegeven wanneer de desbetreffende persoon student wordt aan een bepaalde onderwijsinstelling.

Personeelskaarten worden afgegeven wanneer de betreffende persoon in dienst treedt bij een bepaalde organisatie of instelling.

Dient het aanvragen en ophalen van identiteitsdocumenten in persoon te gebeuren, of kunnen ook derden hiervoor worden aangesteld?

Identiteitsdocumenten worden overhandigd aan minderjarigen (onder de achttien jaar) op aanvraag van hun wettige voogden. Volwassenen kunnen ze zelf aanvragen of via hun wettelijke vertegenwoordigers, die specifiek zijn aangewezen om de documenten te verkrijgen. Een derde partij kan ook de ID-documenten voor volwassenen ophalen. Deze moet daarvoor wel een bijzondere volmacht overleggen met een foto van hem / haar en een geboorteakteformulier afgegeven door een bureau van de desbetreffende muhtar met foto. Dit wordt gedaan met het oog op eventueel misbruik van de volmacht door een andere persoon dan de betrokken derde partij. Hetzelfde gebeurt bij de procedures voor het verkrijgen van paspoorten en rijbewijzen. Met betrekking tot een rijbewijs is de procedure als volgt: de betrokken persoon moet zelf participeren in rijlessen en moet zelf de betreffende examens afleggen. Hetzelfde geldt voor personeels- en studentenkaarten.

Kunnen aanvragen voor documenten vanuit het buitenland worden gedaan, en zo ja, op welke wijze/procedure?

Geboortecertificaten en paspoorten kunnen op dezelfde wijze ook worden aangevraagd bij Turkse consulaten in het buitenland. Men moet zich dan aanmelden bij het betreffende consulaat en men moet pasfoto's aanleveren voor de procedure. Wat betreft personeelskaarten, studentenkaarten of andere identiteitskaarten voor een bepaald beroep is het verplicht om deze aan te vragen in Turkije, wanneer de betreffende instelling / organisatie in Turkije gevestigd is. Wanneer de Turkse instellingen / organisaties in het buitenland zijn gevestigd, dan moeten de personen in kwestie deze aanvragen in het buitenland. Voor rijbewijzen is het verplicht om deze in Turkije zelf aan te vragen.

Is het mogelijk om een duplicaat van de nüfuskaart aan te vragen, en zo ja, op welke wijze en bij welke instantie?

Het geboortecertificaat wordt afgegeven bij de geboorteregistratie in de districten. Het is in de vorm van een enkele kaart met op de voor- en achterkant relevante informatie. Er is geen kopie van deze kaart (certificaat). Op de voorkant van het certificaat staan een foto van de houder en een droogstempel. Op de achterkant staan een officieel stempel, een handtekening en een algemeen zegel. Wanneer een persoon het document aanvraagt, verschaft de desbetreffende geboorteregistratie de kaart als een enkel exemplaar en door de benodigde informatie in te vullen op de daarvoor bedoelde plaatsen op de voor- en achterkant van de kaart en door het zetten van de benodigde stempels en zegels.

Is het mogelijk op een later tijdstip dan bij de aangifte van de geboorte een nüfuskaart aan te vragen, en zo ja, op welke wijze en bij welke instantie?

Het is mogelijk een geboortecertificaat aan te vragen op een later tijdstip dan bij de aangifte van de geboorte. De datum waarop een persoon wordt geregistreerd bij een geboorteregistratie maakt niet precies uit. Het directoraat is verplicht een geboortecertificaat af te geven wanneer een persoon zich aanmeldt voor een certificaat en deze persoon is geregistreerd als Turkse burger in de registratie. Wat betreft personen die op de een of andere manier niet geregistreerd zijn, zij moeten eerst geregistreerd worden, waarna het geboortecertificaat wordt afgegeven. Om een geboortecertificaat in een later stadium aan te vragen, moet een persoon die al geregistreerd is in een geboorteregistratie, zich aanmelden met twee recente foto's samen met een geboorteakte-aanvraagformulier met een foto daarop. Dit aanvraagformulier kan verkregen worden bij een bureau van de muhtar (om te bewijzen dat het om de juiste persoon gaat). Na de aanvraag wordt het geboortecertificaat afgegeven bij de betreffende geboorteregistratie in een district.

Bij welke instantie en op welke wijze kan een rijbewijs worden aangevraagd?

Een rijbewijs wordt afgegeven bij het desbetreffende politie directoraat. Het is verplicht om rijlessen te volgen en om een schriftelijk en praktijkexamen af te leggen.

Worden er in Turkije in het algemeen biometrische gegevens opgeslagen?

Voorlopig worden alleen vingerafdrukken en foto's van individuen die zijn aangehouden voor welke reden dan ook, opgeslagen in Turkije. Deze data worden gebruikt als vergelijking in het geval een incident plaatsvindt. Andere biometrische gegevens of informatie worden niet opgeslagen of bewaard.

Is er in Turkije een centrale database met vingerafdrukken, en zo ja, van welke personen worden hierin de vingerafdrukken geregistreerd?

Er is een registratiesysteem voor vingerafdrukken in Turkije. Vingerafdrukken van personen die worden vastgehouden door de politie of gendarmerie voor welke reden dan ook, worden afgenomen en gearchiveerd in het *Parmak Izi Teshis Sistemi* – het Vingerafdrukken Identificatie Systeem.

Welke instantie is hiermee belast?

Allereerst is het Directoraat Generaal Politie hiervoor verantwoordelijk. De Provinciale Directoraten van de Politie, verbonden aan het DG Politie, archiveren de gescande vingerafdrukken en bewaren deze in een dataopslag. Voorts kunnen het Algemene Commando van de Gendarmerie (ACG), die gemachtigd is criminele activiteiten in rurale gebieden op te sporen, en de Provinciale en District Commando's van de Gendarmerie, die zijn aangesloten bij het ACG, vingerafdrukken afnemen en deze opslaan. Met betrekking tot het afnemen van vingerafdrukken is de verantwoordelijkheid van de politieautoriteiten gebaseerd

op wetnummer 2559. De verantwoordelijkheid van de Gendarmerie ligt vast in wetnummer 2803.

Grensovergangen

Via de officiële grensovergang bij Habur (Turkije) – Ibrahim Khalil (Irak), aan de Iraakse kant bewaakt door de KDP, vindt personen- en goederenverkeer plaats. De controle aan Turkse zijde is intensief. Daarnaast is er een kleinere grensovergang nabij het zogenoemde drie-landen-punt (Irak, Iran en Turkije) vlakbij de plaats Şemdinli in het uiterste zuidoosten van Turkije. Deze grensovergang was tijdens de verslagperiode naar verluidt vaker gesloten dan geopend vanwege gevechten tussen het Turkse leger en de PKK. Het is mogelijk de grens tussen Turkije en Irak illegaal over te steken. Het grote aantal Turkse militairen dat gelegerd is aan de grens met Irak, bemoeilijkt echter het illegaal passeren van de grens.

3.3.5 Rechtsgang

Bij wet heeft een ieder recht op een eerlijk en openbaar proces. De onafhankelijkheid van de rechterlijke macht is opgenomen in de grondwet. In haar voortgangsrapport stelde de Commissie van de Europese Gemeenschappen echter dat bij bepaalde gelegenheden leden van de rechterlijke macht in het openbaar politieke uitspraken hebben gedaan, waardoor hun onafhankelijkheid en onpartijdigheid bij het nemen van toekomstige rechterlijke beslissingen in het geding zouden kunnen komen.²²⁹ Zowel ngo's als academici uiten geregeld kritiek op de rechterlijke macht. Rechters zouden te geïsoleerd van de samenleving leven en nog vaak het belang van de staat laten prevaleren boven dat van de burger en de samenleving. Verder is er sprake van grote achterstand bij de behandeling van rechtszaken en wordt jurisprudentie niet eenduidig toegepast.

In augustus 2009 keurde de Turkse regering een strategie voor hervorming van de rechterlijke macht goed.²³⁰ Dit was een vereiste van de Europese Unie voor opening van het EU-onderhandelingshoofdstuk 'Justitie en fundamentele rechten'. Belangrijkste aspecten van het strategiedocument betreffen verbetering van de onafhankelijkheid, onpartijdigheid, professionaliteit en transparantie van de rechterlijke macht, vergemakkelijken van de toegang tot de rechtspraak en verbeteren van het gevangeniswezen. Een actieplan om uitvoering te geven aan het strategiedocument is ook door de regering aangenomen.²³¹

---

²²⁹ Commissie van de Europese Gemeenschappen, Turkey 2009 Progress Report, SEC (2009) 1334 (Brussel, 14 oktober 2009).

²³⁰ Commissie van de Europese Gemeenschappen, Turkey 2009 Progress Report, SEC (2009)1334 (Brussel, 14 oktober 2009).

²³¹ Commissie van de Europese Gemeenschappen, Turkey 2009 Progress Report, SEC (2009)1334 (Brussel, 14 oktober 2009).

Training van rechters, openbare aanklagers en gevangenispersoneel wordt uitgevoerd door het ministerie van Justitie en de Justice Academy. Een nieuwe Director van de Justice Academy is benoemd.²³²

Het gebruik van het nationale juridische informatiesysteem op e-justice (UYAP) wordt in het algemeen tijdens rechtzaken gebruikt. In kleine steden levert toegang tot dit informatiesysteem problemen op. Bemiddeling als alternatief om geschillen op te lossen wordt nog niet uitgebreid toegepast.²³³

Er zijn geen nieuwe ontwikkelingen te melden inzake het oprichten van regionale hoven van beroep. Deze hadden volgens de wet per juni 2007 operationeel moeten zijn. Een eindbeslissing over onder meer hun aantal en plaats van vestiging moet nog genomen worden.²³⁴

In Turkije is het doorgaans zo dat iemand die na $\frac{3}{4}$ van zijn straf heeft uitgezeten en vervolgens voorwaardelijk wordt vrijgelaten, alsnog de resterende $\frac{1}{4}$ van de straf moet uitzitten, indien hij/zij een nieuw misdrijf pleegt in de periode waarvoor deze straf oorspronkelijk was opgelegd.

In het Turkse straf(proces)recht is voorzien in een automatische beoordeling door de Hoge Raad (*Yargıtay*) van ieder vonnis, waarin tenminste vijftien jaar gevangenisstraf wordt opgelegd (artikel 272 van het wetboek van Strafvordering (Turks: *Ceza Muhakemesi Kanunu*)).

Op 21 januari 2010 verklaarde het Constitutioneel Hof wetgeving waarbij Turkse militairen berecht konden worden door civiele rechtbanken op beschuldiging van misdrijven tegen de nationale veiligheid, tegen de grondwet en pogingen de regering in vreedstijd omver te werpen, ongrondwettig.²³⁵ De oppositionele Republikeinse Volkspartij CHP had in 2009 beroep aangetekend tegen deze wetgeving bij het Constitutioneel Hof. Turkse militairen kunnen dientengevolge niet worden berecht door gewone civiele rechtbanken, maar enkel door militaire rechtbanken.²³⁶

²³² Commissie van de Europese Gemeenschappen, Turkey 2009 Progress Report, SEC (2009) 1334 (Brussel, 14 oktober 2009)

²³³ Commissie van de Europese Gemeenschappen, Turkey 2009 Progress Report, SEC (2009) 1334 (Brussel, 14 oktober 2009).

²³⁴ Commissie van de Europese Gemeenschappen, Turkey 2009 Progress Report, SEC (2009) 1334 (Brussel, 14 oktober 2009).

²³⁵ Turkey: Turkish president ratifies curtailing of military courts' rights, Global Insight, Country Intelligence – Analysis (9 juli 2009); Turkey: Turkish parliament passes EU-friendly law on military, Global Insight, Country Intelligence – Analysis (29 juni 2009); Reuters (5 juli 2009); ANP/Reuters (21 en 22 januari 2010).

²³⁶ Zie ook paragraaf 3.1.2 (voorstellen tot herziening grondwet) van dit algemeen ambtsbericht.

Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens heeft in de verslagperiode in het algemeen Turkije veroordeeld voor schending van het recht op een eerlijk proces.

3.3.6 Arrestaties en detenties

Door middel van een wijziging in de *Law on Duties and Powers of Police* (LDPP) in juni 2007 kreeg de Turkse politie de bevoegdheid om ‘geweld en vuurwapens te gebruiken, wanneer zij op weerstand stuit tijdens het uitvoeren van haar taken’. Ingevolge artikel 16 LDPP wordt de politie gevraagd om de haar gegeven autoriteit van het gebruik van vuurwapens te gebruiken in overeenstemming met de ‘ernst en aard van het verzet’. Daarbij dient te worden benadrukt dat de politie een waarschuwing moet geven voordat zij overgaat tot het gebruik van geweld, door aan te geven dat zij ‘direct geweld zal gebruiken indien de betreffende personen zich blijven verzetten’.²³⁷

Bovengenoemde wijziging heeft echter nog steeds een open einde, doordat de tekst van de wijziging wordt afgesloten met ‘het is echter ook mogelijk om geweld te gebruiken zonder voorafgaande waarschuwing door rekening te houden met de ernst en aard van het verzet’. Dit open einde van het amendement is in de praktijk bij de uitvoering ervan meerdere malen willekeurig misbruikt. Het wordt aan het oordeel van de politie overgelaten welke middelen en mate van geweld wordt gebruikt. Mensenrechtengroepen hebben deze situatie bekritiseerd.

In de jaren nadat de wijziging van de LDPP in werking trad, is volgens mensenrechtenorganisaties het aantal incidenten waarin de politie mensen heeft gedood, toegenomen.²³⁸ Deze incidenten hadden volgens deze organisaties ook kunnen worden gestopt zonder dat mensen werden gedood of zonder dat er vuurwapens tegen hen werden gebruikt.

De situatie rond arrestaties en detenties lijkt zich in positieve zin te blijven ontwikkelen, dat er voorzover bekend minder klachten zijn over het niet-inlichten van familieleden van arrestanten, de toegang tot een advocaat en de medische

²³⁷ De politie maakt gebruik van de ruimere bevoegdheid ten aanzien van het gebruik van dodelijke wapens. Zo was het aantal slachtoffers van extra-judicial killings/stopwarnings/random firing in 2008 37 personen en in 2009 48 personen. Het is niet bewezen dat deze stijging samenhangt met de gewijzigde politiewet. Er zijn voor 2007 jaren geweest dat de aantallen hoger waren, bijvoorbeeld in 2005 (61 personen), maar een samenhang kan niet worden uitgesloten.

²³⁸ Zo opende de politie in Istanbul op 7 oktober 2009 het vuur op Ferhat Gercek. Deze deelde het tijdschrift *Yuruyus* (De Mars) uit. Ferhat Gercek werd als gevolg van het incident verlamd. Op 6 augustus 2008 schoot een politieagent in Ankara Cem Inci dood. Aanleiding was dat betrokkene de agent zou hebben beledigd door op hem te vloeken toen vruchtensap op hem werd gemorst. Het vruchtensap was afkomstig uit een blikje dat de agent op straat schopte. Op 26 januari 2008 schoot de politie in Yalova de architect Huseyin Turgut dood. Aanleiding vormde een woordenwisseling.

onderzoeken. In het algemeen worden verwanten van een arrestant binnen redelijke termijn op de hoogte gebracht van een arrestatie, in de praktijk meestal binnen 24 uur. Wel komt het voor dat verdachten uit onwetendheid dat gratis rechtshulp beschikbaar is via de advocatenkantoren niet vragen om een advocaat, of denken dat zij met die vraag impliciet hun schuld bekennen. Deze misverstanden worden door politie en Jandarma niet altijd weggenomen en in sommige gevallen zelfs versterkt. Om hierin verbetering te brengen bestaat onder andere de instructie aan politie en Jandarma om verdachten bij hun arrestatie hun rechten voor te lezen. Om mishandeling te voorkomen vindt standaard een medische check van arrestanten plaats. Voorzover bekend vindt deze check in de meeste gevallen ook plaats.

De Europese Commissie merkte in haar jaarlijkse voortgangsrapport op dat de mogelijkheid van toegang tot advocaten niet in het gehele land gelijk was en vaak afhing van het soort misdrijf dat was begaan.²³⁹ Zo hadden in stedelijke gebieden de meeste arrestanten onmiddellijk na hun arrestatie toegang tot een advocaat. Echter, op het platteland, met name in het zuidoosten, werden meer gevallen gemeld waarin arrestanten niet eenzelfde mogelijkheid van toegang tot een advocaat hadden als in stedelijke gebieden.²⁴⁰ Ook kinderen in de leeftijd van 15 tot 18 jaar die waren opgepakt ingevolge de Anti-terreurwet vanwege deelname aan verboden demonstraties, hadden niet altijd direct toegang tot een advocaat na hun arrestatie.²⁴¹

Centraal registratiesysteem (GBTS)

Personen die worden gezocht in verband met een misdrijf, worden geregistreerd in een centraal registratiesysteem, het GBTS (*Genel Bilgi Toplama Sistemi*). Nieuwe ontwikkelingen in een zaak worden standaard opgenomen in het GBTS. Sinds 2005 kan alleen een officier van Justitie deze gegevens invoeren. Tot 2005 konden ook politie en Jandarma dit doen. Zaken van voor 2005 staan nog steeds in het GBTS. De gegevens in het GBTS zijn relatief betrouwbaar, maar kunnen in voorkomende gevallen ook gedateerd zijn, bijvoorbeeld indien nieuwe gegevens niet tijdig zijn verwerkt. Verder kan het voorkomen dat verdachten van een misdrijf tijdelijk niet als gezocht staan vermeld in het GBTS. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn als een verdachte na vernietiging van een vonnis in zijn zaak tijdelijk uit hechtenis wordt ontslagen in afwachting van een nieuwe rechtzaak.

²³⁹ Commissie van de Europese Gemeenschappen, Turkey 2009 Progress Report, SEC (2009) 1334 (Brussel, 14 oktober 2009).

²⁴⁰ Commissie van de Europese Gemeenschappen, Turkey 2009 Progress Report, SEC(2009) 1334 (Brussel, 14 oktober 2009).

²⁴¹ Commissie van de Europese Gemeenschappen, Turkey 2009 Progress Report, SEC (2009) 1334 (Brussel, 14 oktober 2009); Europe envoy assails Turkey for Kurd youth jailing, Reuters (26 mei 2010); Turkije laat 'eigen' kinderen aan lot over – Terreurwet houdt vierduizend Koerdische tieners al maanden in de gevangenis, Trouw (17 juni 2010).

Opsporing in verband met militaire zaken wordt opgenomen in het GBTS. De registers van de districtspolitie en de regionale kantoren van militaire zaken zijn in de regel betrouwbaarder voor militaire zaken.

Het GBTS is gekoppeld aan het informatiesysteem dat wordt gehanteerd voor paspoortcontroles. Voorzover bekend wordt elke passagier bij binnenkomst in Turkije via de luchthaven nagetrokken in het GBTS. Sinds 2000 worden in- en uitreizen geregistreerd door de Turkse autoriteiten. Voor 2000 was dit niet het geval.

Indien op eigen paspoort wordt gereisd, is het de Turkse autoriteiten niet bekend dat het om een uitgezette persoon handelt. Indien een persoon terugkeert op een laissez-passer of met een speciale uitzettingsvlucht, is het voor de Turkse autoriteiten wel duidelijk dat het gaat om een uitgezette persoon. Het is de Turkse autoriteiten in beide gevallen overigens niet bekend of het om een afgewezen asielzoeker gaat.

Situatie in de gevangenissen

Het Turkse gevangeniswezen kampt met een slecht imago. Nadat er in 2000 grote rellen uitbraken in Turkse gevangenissen, als protest tegen de slechte omstandigheden, is het Turkse ministerie van Justitie een omvangrijk hervormingsprogramma gestart om gevangenissen te moderniseren. In de praktijk betekent dit dat er meer grote, moderne gevangenissen worden gebouwd en dat veel van de kleinere gevangenissen worden gesloten.²⁴²

Naast fysieke misstanden, zoals gevallen van mishandeling, zijn er ook psychologische misstanden, zoals druk op familieleden, eenzame opsluiting, censureren van externe communicatie, bijvoorbeeld door het lezen van brieven of het inperken van bezoeksregelingen. Ook zouden er gevallen bekend zijn, waarbij gevangenen met de dood werden bedreigd of aan nep-executies worden onderworpen.

Alhoewel de fysieke infrastructuur in veel gevangenissen wordt verbeterd, blijven er problemen bestaan met gezondheids- en psychische zorg, onvoldoende recreatiemogelijkheden, reïntegratie en reclassering.²⁴³

Het krijgen van goed getraind medisch personeel is een probleem voor gevangenissen. Werken in het gevangeniswezen wordt over het algemeen als onaantrekkelijk beschouwd vanwege de hoge werkdruk en slechte omstandigheden. Reclasseringsbeleid staat nog in de kinderschoenen in Turkije.

---

²⁴² Commissie van de Europese Gemeenschappen, Turkey 2009 Progress Report, SEC (2009) 1334 (Brussel, 14 oktober 2009).

²⁴³ Commissie van de Europese Gemeenschappen, Turkey 2009 Progress Report, SEC (2009)1334 (Brussel, 14 oktober 2009); US Department of State, 2009 Country Reports on Human Rights Practices: Turkey (11 maart 2010).

Hoewel gevangenis geregeld worden geïnspecteerd door instellingen uit het gevangeniswezen zelf (zogenaamde *Penal Institutions*) en door toezichthoudende organisaties van huizen van bewaring (*Detention House Monitoring Boards*), zijn deze instellingen niet onafhankelijk. Veel oud-rechters en oud-bewakers uit het gevangeniswezen hebben zitting in deze organen. Turkije heeft het ‘*Optional Protocol to the UN Convention against Torture*’ (OPCAT) wel getekend, maar nog niet bekrachtigd. Behalve via het *Committee for the Prevention of Torture (CPT)* van de Raad van Europa vindt monitoring en inspectie inzake het gevangeniswezen door onafhankelijke nationale organisaties niet plaats. Een onafhankelijk overzicht van de huidige toestand van het Turkse gevangeniswezen ontbreekt daardoor.

Omgaan met jeugdgevangenen is een onderdeel van het algemene trainingsprogramma voor nieuw gevangenispersoneel. Bij de nieuwe modelgevangenis zijn bovendien aparte voorzieningen voor jeugdgevangenen opgezet. Nog niet alle gevangenis hebben deze faciliteiten. Hierdoor komen jongeren in een aparte jeugdvoorziening terecht, die soms ver van hun familie ligt.

3.3.7 Mishandeling en foltering

Vanwege het zero-tolerance beleid van de overheid is de situatie in Turkije met betrekking tot martelingen verbeterd sinds het begin van de jaren negentig van de vorige eeuw. Niettemin concludeert de Europese Commissie in zijn jaarlijkse voortgangsrapport dat de situatie met betrekking tot martelen in Turkije reden is voor grote zorg.²⁴⁴ De maatregelen, genomen in het kader van het zero-tolerance beleid zijn slechts in beperkte mate geïmplementeerd.²⁴⁵ Turkije werd in de verslagperiode door het EHRM veroordeeld wegens mishandeling tijdens verhoor/detentie en gebruik van onnodig geweld.²⁴⁶ Daarbij zij aangetekend dat, evenals in voorgaande jaren, de meeste van deze veroordelingen voortvloeiden uit rechtszaken die reeds voor 1999 waren aangespannen.

Het aantal incidenten waarbij marteling/mishandeling op politiebureaus werd gerapporteerd, vertoonde in de verslagperiode een dalende lijn.²⁴⁷ Het aantal beroepen op daartoe gespecialiseerde ngo's met betrekking tot gevallen van

---

²⁴⁴ Commissie van de Europese Gemeenschappen, Turkey 2009 Progress Report, COM (2009) 533/SEC (2009) 1334 (Brussel, 14 oktober 2009).

²⁴⁵ US Department of State, 2009 Country Reports on Human Rights Practices: Turkey (11 maart 2010); Amnesty International Report 2010 – Turkey, Amnesty International (28 mei 2010).

²⁴⁶ AFP (21 en 28 juli 2009).

²⁴⁷ Commissie van de Europese Gemeenschappen, Turkey 2009 Progress Report, COM (2009) 533/SEC (2009) 1334 (Brussel, 14 oktober 2009).

marteling en/of mishandeling in het bijzonder buiten officiële detentiecentra, namelijk echter toe.²⁴⁸

Vanwege het ontbreken van gegevens is het moeilijk inzicht te krijgen in het aantal gevallen van marteling. Onafhankelijke en betrouwbare cijfers zijn niet beschikbaar.²⁴⁹

Ngo's constateren dat de plaats waar martelingen plaatsvinden, verandert. Sinds 2003 zouden steeds meer mishandelingen buiten het politiebureau plaats vinden, bij voorkeur ergens in een veld of een garage. Na afloop wordt het slachtoffer achtergelaten ofwel meegenomen naar het politiebureau met de verklaring dat betrokkene zich tegen detentie heeft verzet en de verwondingen hierdoor zijn opgelopen.²⁵⁰ Voorts zouden de laatste tijd tijdens hardhandig politieoptreden demonstranten verwondingen en botbreuken hebben opgelopen in Zuidoost Turkije.²⁵¹

Voornaamste reden waarom martelingen nog steeds plaats kunnen vinden, is dat de daders over het algemeen niet worden aangepakt en er ook geen cultuur aanwezig is om disciplinaire maatregelen te nemen.²⁵² Er vinden projecten en activiteiten plaats om verbetering in de mensenrechtensituatie te brengen. UNHCR geeft in het kader van een project mensenrechtentrainingen aan politie- en Jandarma-functionarissen. De Raad van Europa en de Europese Commissie voeren activiteiten uit om de kennis en aandacht voor mensenrechten bij politie en justitie te verbeteren. Het *Committee for the Prevention of Torture (CPT)* van de Raad van Europa voert onafhankelijke waarneming uit in gevangenissen.²⁵³ Een belangrijk instrument, te weten het Optionele Protocol bij het VN Verdrag tegen Marteling (OPCAT), is echter nog steeds niet door Turkije bekrachtigd, ook al lijkt parlementaire behandeling nu aanstaande..

---

²⁴⁸ Commissie van de Europese Gemeenschappen, Turkey 2009 Progress Report, COM (2009) 533/SEC (2009) 1334 (Brussel, 14 oktober 2009; zie ook 'Closing ranks against accountability – Barriers to tackling police violence in Turkey', Human Rights Watch (5 december 2008).

²⁴⁹ Zie ook Country of origin information report: Turkey, Home Office/UK Border Agency (20 oktober 2009).

²⁵⁰ US Department of State, 2009 Country Reports on Human Rights Practices: Turkey (11 maart 2010).

²⁵¹ Turkey: Combat police killings and violence, Human Rights Watch (20 april 2010).

²⁵² Commissie van de Europese Gemeenschappen, Turkey 2009 Progress Report, SEC (2009)1334 (Brussel, 14 oktober 2009); US Department of State, 2009 Country Reports on Human Rights Practices: Turkey (11 maart 2010); Amnesty International Report 2010 – Turkey, Amnesty International (28 mei 2010).

²⁵³ Zie verder in deze paragraaf.

Op 13 november 2009 veroordeelde een militaire rechtbank in Istanbul drie militairen tot 3 maanden en 10 dagen gevangenisstraf vanwege het opzettelijk verwonden van de militaire dienstplicht weigeraar Mehmet Bal in juni 2008.²⁵⁴ Op 1 juni 2010 veroordeelde een Turkse rechtbank de directeur en drie bewakers van een gevangenis in Istanbul tot levenslange gevangenisstraf wegens het doodmartelen van een opgepakte linkse militant. Nog zeventien verdachten werden tot gevangenisstraffen veroordeeld. Engin Ceber werd in september 2006 opgepakt tijdens een betoging tegen hard politieoptreden in Istanbul en stierf op 10 oktober 2006 als gevolg van slagen en doordat zijn hoofd tegen een muur was geslagen. De zaak werd gezien als een test van Turkijes bereidheid actie te ondernemen tegen mishandeling.²⁵⁵

Raad van Europa/CPT-missie naar Turkije

In juni 2009 bracht het *Committee for the Prevention of Torture* (CPT) van de Raad van Europa²⁵⁶ een bezoek aan Turkije.²⁵⁷ Tijdens het bezoek werd bijzondere aandacht besteed aan de behandeling van personen opgepakt door politie en Jandarma²⁵⁸ en aan de omstandigheden waaronder illegale migranten worden vastgehouden in detentiecentra voor vreemdelingen. Ook de omstandigheden in gevangenissen, waaronder gezondheidszorg aan gevangenen, kwamen daarbij aan bod.

3.3.8 Verdwijningen

Er zijn geen recente gevallen bekend van verdwijningen. Het ministerie van Binnenlandse Zaken heeft een Bureau voor Onderzoek naar Vermiste Personen. Dit bureau is vierentwintig uur per dag open.

²⁵⁴ Soldiers convicted for ill-treatment of conscientious objector in Turkey, Amnesty International (19 november 2009).

²⁵⁵ NRC Handelsblad (2 juni 2010); Turkish officials convicted over activist's death, Amnesty International (2 juni 2010); Turkey: Landmark convictions in torture case, Human Rights Watch (3 juni 2010).

²⁵⁶ Taak van het CPT is een onderzoek in te stellen naar de behandeling van personen die van hun vrijheid zijn beroofd in de 47 Lid-Staten van de Raad van Europa. Na elk bezoek brengt het CPT een vertrouwelijk rapport uit, met daarin conclusies en aanbevelingen aan de staat in kwestie. De staat in kwestie kan daarna zelf beslissen of het desbetreffende CPT rapport openbaar wordt gemaakt.

²⁵⁷ Commissie van de Europese Gemeenschappen, Turkey 2009 Progress Report, SEC (2009)1334 (Brussel, 14 oktober 2009).

²⁵⁸ Zie blz. 10 van dit algemeen ambtsbericht.

3.3.9 Buitengerechtelijke executies

Veiligheidstroepen hebben in het verleden vermoedelijk buitengerechtelijke executies uitgevoerd; zo zouden politie, Jandarma en militairen met name in het zuiden en zuidoosten personen hebben omgebracht die ogenschijnlijk waarschuwingsschoten hebben genegeerd.²⁵⁹ De meeste van dergelijke onwettige executies door veiligheidstroepen zijn door rechtbanken onderzocht. Het aantal arrestaties en strafvervolgingen in dergelijke zaken bleef echter laag vergeleken met het aantal incidenten. Tot veroordelingen kwam het echter zelden.

Op 11 september 2009 begon in de stad Diyarbakir het proces tegen zeven personen, waaronder een kolonel van de Jandarma, op beschuldiging van de standrechtelijke executie van twintig personen in de jaren negentig van de vorige eeuw in het zuidoosten van Turkije. De lichamen zouden willekeurig op diverse plaatsen zijn begraven. In de akte van beschuldiging werd gesteld dat kolonel Cemal Temizöz, toen hij in functie was in het stadje Cizre in het zuidoosten van Turkije van 1993 tot 1996, een militie in het leven had geroepen die zich belastte met het vervolgen van personen die verdacht werden van hulp aan Koerdische rebellen. Voor de rechtbank eisten een zestigtal verwanten van de geëxecuteerden gerechtigheid.²⁶⁰

Onderzoek naar verdwenen Koerden - opgravingen

Volgens aanhoudende berichtgeving met name in de pers zouden in het zuidoosten van Turkije diverse personen die in de jaren negentig op het hoogtepunt van de gevechten tussen Koerden en veiligheidstroepen als vermist zijn opgegeven,²⁶¹ zijn geëxecuteerd. De lichamen zouden vervolgens zijn geworpen in putten gevuld met zuur of zijn begraven langs de kant van de weg.

Nader forensisch onderzoek heeft tot nog toe weinig opgeleverd. Op dit moment zijn er geen lopende opgravingen tussen Cizre en Silopi of in Botas.

---

²⁵⁹ US Department of State, 2009 Country Reports on Human Rights Practices: Turkey 2009 (Washington, 11 maart 2010).

²⁶⁰ Verwanten van duizenden verdwenen Koerden gaan getuigen tegen 'god van Cizre' – afrekening met Turkse doodskaders, NRC Handelsblad (9 september 2009); AFP (11 september 2009).

²⁶¹ Volgens mensenrechtenorganisaties zouden tussen de 1300 en 1500 personen, hoofdzakelijk Koerden, verdwenen zijn na opgepakt te zijn door Turkse veiligheidseenheden in de loop van de jaren negentig van de vorige eeuw.

3.3.10 Doodstraf

Turkije heeft de doodstraf afgeschaft.²⁶²

3.4 Positie van specifieke groepen

3.4.1 Koerden

Algemeen

Door het geweld in het zuidoosten van het land, bomaanslagen waarbij slachtoffers vielen of dreigingen daartoe in de rest van het land, leek de opstelling van de overheid ten aanzien van de Koerdische bevolkingsgroep in de verslagperiode onder druk te komen. Hoewel er enige vooruitgang werd geboekt met betrekking tot meer culturele vrijheden (Koerdische taallessen, (lokale) radio- en televisieuitzendingen in het Koerdisch, vrijheid om Koerdisch te spreken op straat en in gevangenissen) voor de Koerdische bevolking, bleek implementatie van die maatregelen traag en gepaard te gaan met bureaucratische obstakels, al dan niet om politieke redenen.

Gebruik van het Koerdisch

De taalkwestie vormt een wezenlijk onderdeel van de discussie over Koerdische identiteit en culturele rechten. Artikel 3 van de Turkse grondwet noemt het Turks als ‘taal van de staat’. De grondwet verbiedt gebruik van minderheidstalen voor persoons- of plaatsnamen niet, maar lagere wetgeving maakte gebruik daarvan in de praktijk onmogelijk. Koerdische plaatsnamen zijn stelselmatig omgedoopt in het Turks. Het gebruik van de Koerdische letters Q, W en X voor plaats- en eigennamen is nog steeds verboden, maar thans wel onderwerp van politieke discussie. Ook gebruik van deze letters op bijvoorbeeld spandoeken tijdens demonstraties kan leiden tot vervolging, evenals het aangeven van de namen van nieuw geboren kinderen, waarin bovengenoemde letters voorkomen.

Ook in publieke dienstverlening is het gebruik van minderheidstalen verboden, waardoor bijvoorbeeld de toegang van laag opgeleide, louter Koerdisch sprekende vrouwen tot de medische zorg moeilijk is. Ook bij rechtszaken leidt dit regelmatig tot problemen en wordt – bij afwezigheid van professionele tolken – vaak provisorische getolkt om Koerden te kunnen horen. In de strategie voor hervorming van de rechterlijke macht wordt dit probleem overigens erkend en is het voornemen opgenomen om tolken Turks-Koerdisch aan te stellen bij sommige rechtbanken. Hoewel het van overheidswege niet langer verboden is om Koerdisch te spreken in gevangenissen, zou dit regelmatig alsnog door de gevangenissen zelf worden verboden.

---

²⁶²

Country status on the death penalty (updated to: 31 July 2009), Hands off Cain.

Publicaties in het Koerdisch²⁶³

In de verslagperiode vond de verspreiding van nieuws in het Koerdisch, bijvoorbeeld via kranten, in het algemeen ongehinderd plaats. Er was een behoorlijk aantal (lokale) kranten dat stukken in het Koerdisch (zowel Kirmanci als Zaza talen) publiceerde, zonder daarbij problemen te ondervinden. In september 2009 verleende de Hoge Raad voor het Onderwijs (*Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı - YÖK*) toestemming aan de Artuklu University in Mardin om een *Living Languages Institute* op te richten, teneinde post-graduate onderwijs in het Koerdisch en andere in Turkije gesproken talen te kunnen verzorgen.²⁶⁴

Radio - en televisie-uitzendingen in het Koerdisch

Sinds 1 januari 2009 zendt op de Turkse staatstelevisie TRT het ‘Koerdische’ kanaal TRT 6 (SES) 24 uur per dag programma’s uit, voornamelijk in het Koerdische dialect Kurmanci (gesproken door 90% van de Turkse Koerden).²⁶⁵ Ook is er onder auspiciën van de TRT een radio station dat in het Koerdisch uitzendingen verzorgd.²⁶⁶ TRT 6 gaat later ook uitzenden in de andere Koerdische dialecten Zazaki en Sorani. Daarna verzorgt TRT uitzendingen van een half uur twee keer per dag in het Armeens.²⁶⁷ Particuliere televisiestations mogen dit nog niet.

Hoewel het Turkse medialandschap een groot aantal private stations kent, is er geen nationale private zender die in een minderheidstaal uitzendt. Wel zijn er drie regionale private zenders die sinds maart 2006 in het Koerdisch mogen uitzenden (Söz TV en Gün TV in de stad Diyarbakir en Medya FM Radio uit de stad Uria). Verder kreeg de lokale radiozender Muş FM toestemming in de Koerdische taal uitzendingen te verzorgen. Een groot deel van de Koerdische kijkers kijkt echter naar buitenlandse Koerdische stations, die voornamelijk uitzenden vanuit Noord-Irak en Iran of naar het in Denemarken gevestigde (en omstreden) Roj-TV.

²⁶³ De Indo-Europese Koerdische taal is geen familie van het Turks, maar heeft wel veel Turkse woorden overgenomen. De verspreiding van Koerden over verschillende staten heeft verhindert dat er een soort ‘algemeen beschaafd Koerdisch’ is ontstaan. Koerden bedienen zich niet van één en hetzelfde alfabet. Bijna alle Koerden in Turkije, Syrië en de voormalige Sovjetrepublieken spreken Koerdisch, dat ‘kurmandji’ heeft. Zuidelijker spreken de Koerden een andere versie van de taal. Die wordt in Turkije in het Latijnse schrift geschreven, in het Midden-Oosten en Iran in het Arabische schrift, en in de ex-Sovjetunie in het cyrillische schrift. (ANP/Reuters (30 mei 2008)).

²⁶⁴ Commissie van de Europese Gemeenschappen, Turkey 2009 Progress Report, SEC (2009)1334 (Brussel, 14 oktober 2009).

²⁶⁵ ‘Turkey: Erdogan activism aims at electoral gains’, Oxford Analytica (6 januari 2009); ‘Turkey’s Kurdish TV channel opens to mixed reviews’, Reuters (2 januari 2009); AFP (21 december 2008).

²⁶⁶ Commissie van de Europese Gemeenschappen, Turkey 2009 Progress Report, SEC (2009) 1334 (Brussel, 14 oktober 2009).

²⁶⁷ Commissie van de Europese Gemeenschappen, Turkey 2009 Progress Report, SEC (2009) 1334 (Brussel, 14 oktober 2009).

Afgewacht moet worden in hoeverre TRT voldoende interessant zal zijn om de concurrentie met deze buitenlandse kanalen aan te kunnen.

Meer dan twaalf private tv zenders zijn de afgelopen tijd gesloten op grond van het verzorgen van uitzendingen zonder de daartoe vereiste vergunningen, hoewel de aanvraag hiervoor al diverse jaren voorligt bij de overheid. Voor private zenders die uitzendingen (willen) verzorgen in andere talen dan het Turks, bestaan beperkingen voor wat betreft de duur, inhoud en vertaling van de geplande uitzendingen. Om die reden is het voor private zenders technisch moeilijk en commercieel weinig aantrekkelijk om uitzendingen te verzorgen in het Koerdisch.²⁶⁸

3.4.2 DEHAP- c.q. DTP-leden en –sympathisanten, en hun verwanten

Sinds de oprichting van de Democratic Society Party (DTP) in augustus 2005 ging het ledenbestand van de Democratische Volkspartij (DEHAP) vrijwel volledig over naar de DTP. De Turkse staat en overheid beschouwt de DTP als (identieke) voortzetting van DEHAP, op vergelijkbare wijze als zij eerder tegen de overgang van HADEP naar DEHAP aankeek.

De situatie van DTP-leden en –sympathisanten verschilt niet van die van (voormalige) DEHAP-leden en –sympathisanten, in de zin dat enkel lidmaatschap of sympathie niet of nauwelijks een grondslag lijkt te vormen voor rechtsvervolging of anderszins verhoogde aandacht van de autoriteiten.

Dit is anders wanneer men een prominente functie bekleedt binnen de partij, of een openbaar ambt zoals bij voorbeeld burgemeester. In dat geval kan men sneller op verhoogde aandacht van de autoriteiten rekenen. Deze neemt in veel gevallen de vorm aan van rechtszaken of juridische (voor-)onderzoeken.

Aan prominente DTP-leden zijn boetes en gevangenisstraffen opgelegd, omdat zij zich aan strafbare feiten zouden hebben schuldig gemaakt.²⁶⁹

De DTP werd in december 2009 verboden, bestaat niet meer en heeft dus geen leden meer. Veel DTP-leden zijn overgestapt naar de begin februari 2010 opgerichte opvolger Peace and Democracy Party (BDP). Sommige oud-DTP-leden is verboden nog langer politiek actief te zijn.²⁷⁰ Het enkele lidmaatschap van de DTP of haar opvolger BDP is over het algemeen niet voldoende om in Turkije strafrechtelijk vervolgd te worden. Marginale activiteiten voor de BDP zijn niet verboden.

---

²⁶⁸ Commissie van de Europese Gemeenschappen, Turkey 2009 Progress Report, SEC (2009) 1334 (Brussel, 14 oktober 2009).

²⁶⁹ Zie ook paragraaf 2.3.1 van dit algemeen ambtsbericht.

²⁷⁰ Zie ook paragraaf 2.3 van dit algemeen ambtsbericht.

3.4.3 Leden van de PKK, militante linkse of radicaal-islamitische groeperingen

De PKK wordt door de Turkse overheid op basis van de anti-terrorismewet als een terroristische organisatie beschouwd.²⁷¹ Binnen het kader van deze wet stellen de Turkse autoriteiten alles in het werk om de PKK en zijn leden definitief uit te schakelen. Dit houdt in dat opgepakte leden van de PKK als terroristen worden behandeld en worden gedetineerd in zwaar beveiligde gevangenissen (*high security prisons*) met het daarbij behorende detentieregime. Over de precieze aanpak bij arrestatie van PKK-leden is geen informatie beschikbaar.

Het Turkse wetboek van Strafrecht/Strafvordering bepaalt dat strafbaarheid strict persoonlijk is. Er zijn geen aanwijzingen dat het enkele feit van familieverband met een lid van c.q. veroordeelde wegens activiteiten voor de PKK, leidt tot vervolging door de autoriteiten. Er zijn talrijke voorbeelden van personen die daarvan geen enkele hinder ondervinden, terwijl een (naast) familielid een gevangenisstraf uitzit wegens (vermeend) lidmaatschap van de PKK. Er zouden wel voorbeelden voorkomen van discriminatie, maar in hoeverre deze een patroon vormen, valt moeilijk vast te stellen.

Marginale activiteiten voor de PKK en voor militant-linkse en radicaal-islamitische organisaties zijn ingevolge de Anti-terrorismewet op zich zelf al verboden en worden niet openlijk uitgevoerd. Zo zijn er bijvoorbeeld geen mensen die openlijk flyereren voor de PKK. Voor het overige vallen marginale activiteiten voor genoemde organisaties onder de algemene Turkse strafwetgeving. Het komt sporadisch voor dat familieleden van leden van, c.q. van veroordeelden wegens activiteiten voor de PKK en van, c.q. voor militant-linkse en radicaal-islamitische organisaties worden lastiggevallen door de politie. Het bieden van hulp aan PKK-strijders en/of PKK-leden in de vorm van onderdak, voedsel en kleding is ingevolge de anti-terrorismewet strafbaar. De autoriteiten zullen alles in het werk stellen om personen die zich hier aan schuldig maken, te vervolgen. In 2009 zijn verschillende personen veroordeeld wegens het feit dat zij hulp boden aan PKK-strijders en/of PKK-leden.

3.4.4 Vrouwen

Algemeen

Op het gebied van handelingsbekwaamheid, aanvragen van documenten, sociale positie, deelname aan politieke activiteiten, bijzondere gedrags- en kledingscodes, doen van aangifte en bescherming tegen seksueel geweld en opvangmogelijkheden hebben zich in de verslagperiode geen nieuwe relevante ontwikkelingen voorgedaan.

²⁷¹

Ook de EU, de NAVO en de VN hebben de PKK als terroristische organisatie erkend.

Vertegenwoordiging van vrouwen in hogere posities in het maatschappelijk leven is gering. In de particuliere sector zijn vrouwen in verhouding het beste vertegenwoordigd. In de publieke sector daarentegen zijn vrouwen in de hogere rangen een uitzondering. Deelname van vrouwen aan de arbeidsmarkt is rond de 23%, waarvan een groot deel in rurale gebieden onbetaald werk verricht in een familiebedrijf. Beperkt is ook de participatie van vrouwen in de politiek. De huidige regering kent twee vrouwelijke ministers; het parlement telt thans 50 vrouwelijke leden op een totaal van 550 zetels. Er is op dit moment geen enkele vrouwelijke gouverneur en slechts een handjevol vice-gouverneurs (12 van de 450).

Hoewel in maart 2009 een parlementaire adviescommissie inzake *Equal Opportunities for Men and Women* werd opgericht, blijft *gender equality* ook volgens de Europese Commissie in haar voortgangsrapport een grote uitdaging in Turkije.²⁷² Wetgeving tot instelling van een Commissie Gelijke Behandeling bevindt zich in de laatste fase van een maatschappelijk consultatieproces. Het wetsontwerp zou in mei 2010 aan het parlement ter goedkeuring worden voorgelegd. Dit is echter nog niet gebeurd.

Van vrouwen wordt over het algemeen een hoger opleidingsniveau vereist dan van mannen, alsmede aanpassing aan de bestaande gang van zaken. Gedrags- en kledingscodes voor vrouwen verschillen in Turkije per regio en stad. Zij worden niet alleen bepaald door religieuze, maar vooral ook door culturele normen. Dit heeft gevolgen voor details als mouwlengte, maar ook bijvoorbeeld voor de deelname van vrouwen aan vergaderingen met mannen. In moderne steden zijn standaarden het minst bepalend. Ook binnen de islam zijn kleding- en gedragscodes plaats- en stromingsafhankelijk. Het dragen van een hoofddoek bij deelname aan onderwijs en bij het uitoefenen van publieke functies blijft slechts beperkt toegestaan.

De toegang van meisjes en vrouwen tot onderwijs in Turkije is de laagste onder de EU lidstaten en de OESO landen.²⁷³ Voor meisjes geldt dat er nog een behoorlijk aantal meisjes is dat niet naar school gaat. Verhoudingsgewijs gaan in Turkije meer meisjes dan jongens niet naar school of verlaten deze voortijdig.

Een ander voortdurend probleem betreft niet-geregistreerde meisjes. Het komt op het platteland voor dat dochters niet worden geregistreerd, met als gevolg dat ze administratief niet bestaan en geen rechten hebben.

---

²⁷² Commissie van de Europese Gemeenschappen, Turkey 2009 Progress Report, SEC (2009)1334 (Brussel, 14 oktober 2009).

²⁷³ Commissie van de Europese Gemeenschappen, Turkey 2009 Progress Report, SEC (2009) 1334 (Brussel, 14 oktober 2009).

Geweld tegen vrouwen; opvangmogelijkheden

Wat betreft (de aangifte van) geweld tegen vrouwen en opvangmaatregelen zijn er geen relevante ontwikkelingen in de verslagperiode geweest.²⁷⁴ In haar voortgangsrapport stelde de Europese Commissie dat huiselijk geweld tegen vrouwen een algemeen verschijnsel is; eremoorden²⁷⁵, vroege en gedwongen huwelijken blijven voorkomen.²⁷⁶ Ermoorden blijven een hardnekkig probleem.²⁷⁷ Eenduidige jurisprudentie ontbreekt. Sommige rechters, met name op het platteland, erkennen nog steeds verzachtende omstandigheden, met als gevolg lichtere vonnissen.

Het politieapparaat en lokale rechtbanken zijn dankzij uitgebreide bewustwordingsactiviteiten en trainingen de laatste jaren echter beter geïnformeerd over de rechten van vrouwen en doorverwijsmogelijkheden. De overheid heeft aandacht voor het onderwerp 'geweld tegen vrouwen' en zet zich in voor verdere bewustwordingsactiviteiten. Een vrouwelijk slachtoffer van geweld, of een derde persoon, kan bij het politiebureau of de lokale rechtbank aangifte doen en bescherming vragen, ook wanneer de dader een overheidsfunctionaris betreft (op grond van de *Family Protection Law*). Voor bescherming wordt zij doorverwezen naar een opvanghuis, wanneer nodig in een andere stad. Vrouwen kunnen hier zes maanden tot een jaar blijven. In de praktijk hebben vrouwen waarschijnlijk geen keus dan weer naar huis terug te keren.

Een aanklacht kan niet ingetrokken worden. Volgens het United Nations Populations Fund (UNFPA) keert meer dan de helft van vrouwen in opvanghuizen binnen twee weken terug naar haar familie. Doorverwijzen naar familie gebeurt niet snel, zeker niet in eerderrelateerde gevallen. Toegenomen media-aandacht voor het overheidspresteren op dit gebied draagt bij aan een meer nauwgezette uitvoering van geldende regelgeving.

Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) was op 9 juni 2009 unaniem van oordeel dat de Turkse autoriteiten niet genoeg hadden gedaan om de vrouw Nahide Opuz en haar moeder te beschermen. Beide vrouwen werden jarenlang mishandeld door Opuz'echtgenoot Huseyin, die in 2002 zijn

²⁷⁴ US Department of State, 2009 Country Reports on Human Rights Practices: Turkey (11 maart 2010).

²⁷⁵ Zo arresteerde de politie op 16 april 2010 in de omgeving van Istanbul een ongehuwde moeder en zes andere personen op verdenking van betrokkenheid bij de zogenaamde eremoord op een twee dagen oude baby. De baby was gestikt door de moeder van de vrouw, nadat de familie had vernomen dat de vrouw buiten het huwelijk zwanger was geraakt. Op het moment van de moord vervulde de vader van de baby zijn militaire dienstplicht. Hij zou met de gebeurtenissen niets te maken hebben. (Reuters (16 april 2010).

²⁷⁶ Commissie van de Europese Gemeenschappen, Turkey 2009 Progress Report, SEC(2009)1334 (Brussel, 14 oktober 2009).

²⁷⁷ Tulay Goren: Rebellious 'in a big way' made her victim of father's rage, guardian.co.uk (17 december 2009); Teenage girl 'murdered by father', BBC News (8 oktober 2009).

schoonmoeder doodschoot. Huseyin verklaarde dat hij de moord had begaan, omdat zijn eer was geschonden. In 2008 werd hij weliswaar door een Turkse rechtbank tot levenslange gevangenisstraf veroordeeld, maar vervolgens mocht hij de beroepsprocedure in vrijheid afwachten. Daarna ging hij door met het bedreigen van zijn vrouw Opuz. Het EHRM veroordeelde Turkije tot het betalen van een schadevergoeding van €36.500 aan het slachtoffer.²⁷⁸

Er is nog steeds sprake van een tekort aan opvangmogelijkheden voor vrouwen,²⁷⁹ maar het aantal groeit. Aan verbetering van de serviceverlening en samenwerking van instanties wordt gewerkt. De 2005 *Law on Municipalities* vereiste dat in alle gemeentes met meer dan 50.000 inwoners er tenminste een opvangmogelijkheid moet zijn. In veel gemeentes is dat niet het geval, of onvoldoende.²⁸⁰ Vluchtelingen en prostituees (vaak buitenlandse slachtoffers van mensenhandel) mogen geen gebruik maken van opvanghuizen. Overigens blijft het voor veel vrouwen moeilijk om toevlucht te zoeken tot opvanghuizen, omdat ze niet van het bestaan daarvan afweten of geen mogelijkheid zien om te ontsnappen aan de vaak kleine en gesloten familie- of dorpsgemeenschappen. Veel vrouwen doen geen aangifte van mishandeling uit vrees voor repercussies.

In het *Matra*²⁸¹ -*project Domestic Violence Eradication (DOVE)* werkt de Nederlandse organisatie Seed Foundation samen met Turkse overheden en NGO's aan preventie van huiselijk geweld in Turkije. Het gaat hierbij om verbetering van de opvang van mishandelde vrouwen en hun kinderen, mentaliteitsverandering bij mannen, verbetering van beleid en werkwijzen van de politie, sociale en economische reïntegratie van slachtoffers en bewustwording creëren bij het grote publiek. Het project loopt in de steden Ankara, Adana en Mersin. Het streven is een model te ontwikkelen dat in heel Turkije kan worden toegepast.

3.4.5 Minderjarigen

In de regel wordt in Turkije in principe iedereen vanaf 18 jaar beschouwd als wettelijk meerderjarig in overeenstemming met artikel 11 van het Burgerlijk Wetboek en de 2005 *Law on Child Protection*. Vanaf dat moment heeft hij / zij het recht zichzelf te vertegenwoordigen voor de wet en voor het uitvoeren van

²⁷⁸ Europees Hof eist betere bescherming tegen eerwraak, Volkskrant (6 augustus 2009); AFP/BBC News/Reuters (9 juni 2009); Turkey: European Union Court ruling could expand women's rights, Eurasia Insight (17 juni 2009).

²⁷⁹ Amnesty International Report 2010 – Turkey, Amnesty International (28 mei 2010).

²⁸⁰ Commissie van de Europese Gemeenschappen, Turkey 2009 Progress Report, SEC (2009) 1334(Brussel, 14 oktober 2009).

²⁸¹ Het programma Maatschappelijke Transformatie (Matra) richt zich op de opbouw van het maatschappelijk middenveld in de Midden- en Oost-Europese landen. Op die manier worden tot de EU toetredende landen en (nieuwe) buurlanden van de EU ondersteund bij de overgang naar een democratische samenleving.

wettelijke procedures. Degenen die jonger dan achttien jaar zijn, worden beschouwd als jongeren die niet de wettelijke leeftijd hebben ingevolge het Burgerlijke Wetboek en het Wetboek van Strafrecht.

In overeenstemming met de wet kan een huwelijk gesloten worden. Een beslissing van een rechter over een persoon die ouder is dan 15 jaar om hem / haar te verklaren als zijnde van wettelijke leeftijd en met goedkeuring van zijn / haar wettelijke voogd maken het eveneens mogelijk om betrokkene als meerderjarig te beschouwen.

In Turkije is ieder kind verplicht om zijn / haar basisonderwijs te beginnen op de leeftijd van zeven jaar en om ononderbroken onderwijs van acht jaar voort te zetten.

In Turkije kan aan een minderjarig persoon een ID- of reisdocument worden verstrekt via zijn / haar wettelijk vertegenwoordiger of door middel van juridische toestemming.²⁸² Er is in Turkije geen minimum of maximum leeftijd voor een individuele ID- of reisdocument. Een ID-kaart of paspoort kan op elke leeftijd worden verstrekt onder de voorwaarde dat de wettelijke vertegenwoordigers van een minderjarig persoon (niet ouder dan 18 jaar) het document aanvragen of hun toestemming geven voor het document. De documenten kunnen niet worden afgegeven aan minderjarige personen die geen wettelijke vertegenwoordigers hebben.

Een persoon die niet de wettelijke meerderjarige leeftijd heeft, kan een ID- of reisdocument alleen via zijn / haar wettelijk vertegenwoordiger of door middel van juridische toestemming aanvragen. Het is verplicht om eerst een wettelijk vertegenwoordiger te benoemen voor degenen die geen wettelijk vertegenwoordiger hebben zoals een wettelijk voogd of advocaat.

Opvang (alleenstaande) minderjarigen

Opvang van alleenstaande minderjarigen vindt in het merendeel van de gevallen in familiekring plaats. Daarnaast bestaan er opvanghuizen van de (centrale) overheid waar minderjarigen terecht kunnen als er capaciteit is. Deze opvangmogelijkheden zijn minimaal en beperkt tot de grote steden in het westen van het land. Over het algemeen zijn de opvanghuizen overvol. Er zijn grote opvanghuizen waar verwaarlozing en mishandeling voorkomen. Inmiddels werkt de overheid aan kleinere opvanghuizen.

Minderjarige asielzoekers of vluchtelingen kunnen worden opgenomen indien zij geregistreerd zijn bij de politie en zijn doorverwezen door bijvoorbeeld UNHCR.

---

²⁸²

Zie ook paragraaf 3.3.4.2 van dit algemeen ambtsbericht.

De enige overheidsinstantie verantwoordelijk voor het welzijn van en zorg aan alleenstaande minderjarigen is de *Social Services and Child Protection Agency* (*Sosyal Hizmet ler ve Çocuk Esirgeme Kurumu - SHCEK*). Het is niet bekend of de opvang van (alleenstaande) minderjarige repatrianten tot haar takenpakket behoort.

Er zijn een aantal NGO's die hulp bieden bij de opvang en begeleiding van specifieke zwakkere groepen minderjarigen (al dan niet alleenstaand). De bekendste zijn de Aziz Nesin Foundation en de *Foundation for Children in Need of Protection/SOS Children's Village*. De NGO's kampen echter voortdurend met financiële problemen. Verder is er ook een aantal NGO's dat zich bezighoudt met de rechten van vluchtelingen, die ook minderjarigen helpen, zoals de Helsinki Citizens' Assembly en de Multeci-der. Hun activiteiten bestaan uit opvang en bijstaan van (alleenstaande) minderjarigen.

Het is mogelijk dat de rechten van ouders of familie worden beëindigd, indien de SHCEK en de rechtbank besluiten dat de ouders/familie hun verplichtingen naar het kind niet (kunnen) nakomen. Het kind kan dan bijvoorbeeld in een kindertehuis worden geplaatst. Ouders kunnen ook om hulp bij de verzorging van hun kind vragen. Instellingen mogen tijdelijke of langdurige opvang van een kind weigeren, als het kind asielzoeker of vluchteling is en niet over documenten van de Turkse overheid en UNHCR beschikt, waarin het kind officieel als asielzoeker wordt erkend. Een ander (bijkomend) probleem kan zijn dat het kindertehuis capaciteit (bedden of personeel) te kort heeft om een kind op te vangen.

In het rapport 2008 *Findings on the Worst Forms of Child Labor – Turkey* van het Amerikaanse ministerie van Arbeid wordt bezorgdheid uitgesproken over het grote aantal jonge kinderen dat tewerk gesteld wordt in de landbouw, veeteelt, nijverheid en fabrieken.²⁸³ Bijna 50.000 kinderen werken op straat, bedelen, poetsen schoenen, lopen vuilnisbelten af op zoek naar nog verhandelbare goederen.²⁸⁴

Ingevolge de 2005 *Law on Child Protection* dienen in alle 81 provincies van het land rechtbanken voor kinderen te worden ingesteld. Het aantal van deze rechtbanken nam van 40 in 2008 toe tot 73. Zij zijn gevestigd in 33 van de 81 provincies. Slechts in zeven provincies zijn er rechtbanken die zware misdrijven waarbij kinderen betrokken zijn, behandelen.²⁸⁵

---

²⁸³ 2008 Findings on the Worst Forms of Child Labor – Turkey, US Department of Labor (10 september 2009).

²⁸⁴ 2008 Findings on the Worst Forms of Child Labor – Turkey, US Department of Labor (10 september 2009).

²⁸⁵ Commissie van de Europese Gemeenschappen, Turkey 2009 Progress Report, SEC (2009)1334 (Brussel, 14 oktober 2009).

Ingevolge de 2005 *Law on Child Protection* worden alle Turkse burgers tot 18 jaar beschouwd als kinderen en genieten kinderrechten. Echter, door wijzigingen in de 2006 *Anti-Terror Law*, in het bijzonder met betrekking tot de artikelen 220 en 314 van de *Criminal Code*, kunnen kinderen tussen de vijftien en achttien jaar als volwassenen berecht worden.²⁸⁶ Dientengevolge kunnen minderjarigen die deelnemen aan demonstraties (met name in het zuidoosten van het land) aangeklaagd worden vanwege lidmaatschap van een terroristische organisatie en onevenredig lange gevangenisstraffen tegemoet zien.^{287 288}

In haar voortgangsrapport stelde de Commissie bezorgd te zijn over de situatie van minderjarigen in gevangenissen. Vanwege beperkte opvang in Juvenile Reformatories verblijven de meesten van hen tijdens voorarrest in gevangenissen voor volwassenen.²⁸⁹

3.4.6 Homoseksuelen, travestieten en transseksuelen (Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender (LGBT))

Van strafbaarstelling van homoseksuele handelingen, strafvervolgning of een actief vervolgingsbeleid om de enkele reden van homoseksuele geaardheid is in Turkije geen sprake. Met betrekking tot de vraag of het bekend zijn van een (toegeschreven) homoseksuele geaardheid van een persoon in de praktijk kan leiden tot onevenredige of discriminatoire bestraffing of tenuitvoerlegging van een straf die wordt opgelegd bij (strafrechtelijke) vervolging wegens een algemeen delict, kan gesteld worden dat lesbiennes, homoseksuelen, biseksuelen, transgenderisten, transseksuelen en travestieten (LGBT) buitensporig gewelddadig worden aangepakt door de politie, en waarin op niet-wezenlijke gronden wordt overgegaan tot strafvervolgning. Deze gevallen lijken vooral transseksuelen te

²⁸⁶ Amnesty International Report 2010 – Turkey, Amnesty International (28 mei 2010).

²⁸⁷ Commissie van de Europese Gemeenschappen, Turkey 2009 Progress Report, SEC (2009) 1334 (Brussel, 14 oktober 2009). Tijdens de 52ste zitting (14 september – 2 oktober 2009) van het Committee on the Rights of the Child (ingesteld krachtens de op 20 november 1989 in New York tot stand gekomen Convention on the Rights of the Child) uitte dit Committee haar grote bezorgdheid over meldingen dat grote aantallen kinderen die aanwezig waren of deelnamen aan demonstraties en/of openbare bijeenkomsten, ingevolge de anti-terreurwetgeving tot levenslange gevangenisstraf kunnen worden veroordeeld. (United Nations – Convention on the Rights of the Child, Committee on the Rights of the Child, Fifty-second session, 14 September-2 October 2009)(CRC/C/OPAC/TUR/CO/1 (20 oktober 2009); Turkije laat ‘eigen’ kinderen aan lot over – Terreurwet houdt vierduizend Koerdische tieners al maanden in de gevangenis, Trouw (17 juni 2010).

²⁸⁸ Zie ook paragraaf 2.3.1. van dit algemeen ambtsbericht; Europe envoy assails Turkey for Kurd youth jailing, Reuters (26 mei 2010).

²⁸⁹ Commissie van de Europese Gemeenschappen, Turkey 2009 Progress Report, SEC (2009) 1334 (Brussel, 14 oktober 2009); Amnesty International Report 2010 – Turkey, Amnesty International (28 mei 2010).

betreffen. Bepalingen van de Criminal Code inzake public exhibitionism en offences against public morality worden soms gebruikt om te discrimineren tegen LGBT personen.²⁹⁰ De Law on Misdemeanours wordt vaak gebruikt om boetes op te leggen aan transgender personen.²⁹¹

De zwakkere juridische positie van LGBT blijkt ook in rechtszaken tegen mensen die geweld hebben gebruikt tegen LGBT. In de Turkse strafwet komt een artikel getiteld ‘unfair provocation’ voor (artikel 29). Dit artikel wordt regelmatig toegepast bij LGBT gerelateerde strafzaken, zoals het in elkaar slaan van LGBT. Indien ‘unfair provocation’ wordt toegepast, krijgt de schuldige een kwart strafvermindering. Andere termen die ook in LGBT zaken tegen LGBT worden gebruikt, zijn ‘Turkish way of life’ en ‘general moral’.

Geweld tegen homoseksuelen en transseksuelen komt geregeld voor.²⁹² Volgens Human Rights Watch zijn sinds november 2008 tenminste acht transgender vrouwen in Ankara en Istanbul vermoord.²⁹³ Er zou beter toezicht moeten komen op de uitvoering van wetten, om bijvoorbeeld discriminatie tegen te gaan.²⁹⁴ Zo dringen organisaties als KAOS GL en Lambda aan op opname van ‘seksuele oriëntatie’ in artikel 10 (gelijkheidsartikel) van de Turkse grondwet. Het onderwerp heeft echter weinig prioriteit bij de regering en een op dit punt voorgestelde wijziging is niet opgenomen in de voorstellen tot hervorming van de grondwet.²⁹⁵ Homofobia heeft volgens de Commissie geleid tot gevallen van fysiek en seksueel geweld. De dood van diverse transseksuelen en travestieten is volgens de Commissie een zorgelijke ontwikkeling.²⁹⁶ Rechtbanken hebben

²⁹⁰ Commissie van de Europese Gemeenschappen, Turkey 2009 Progress Report, SEC (2009) 1334 (Brussel, 14 oktober 2009).

²⁹¹ Commissie van de Europese Gemeenschappen, Turkey 2009 Progress Report, SEC (2009) 1334 (Brussel, 14 oktober 2009).

²⁹² Turkey’s transsexuals popular on TV but not at home, Reuters (25 maart 2010).

²⁹³ Turkey: Stop violence against transgender people – multiple murders highlight inadequate state protection, Human Rights Watch (22 februari 2010); Recentelijk werden op 16 februari 2010 een transgender vrouw genaamd Aycan Yener in Fatih, een conservatieve wijk in Istanbul, en op 8 februari 2010 de transgender vrouw Derya Y. vermoord (Turkey: Stop violence against transgender people, Human Rights Watch (22 februari 2010).

²⁹⁴ Lesbian, gay, bisexual and transgender (LGBT) rights in Turkey – an overview of issues, KAOS GL (september 2005).

²⁹⁵ Zie ook paragraaf 3.1.2 van dit algemeen ambtsbericht.

²⁹⁶ Volgens de NGO Pink Life zijn in Turkije sinds 2009 zo’n tien moorden gepleegd op transgenders. Vervolging van de daders is problematisch. De familie van de vermoorde dient uit schaamte vaak geen aanklacht in. Het ministerie van Justitie weigert vaak informatie te delen met NGO’s die opkomen voor de rechten van transseksuelen. De overheid zou alleen serieus tot vervolging van daders overgaan, als er grote publieke belangstelling voor de zaak bestaat, of als er ook sprake is geweest van geweld of moord door dezelfde persoon tegen niet-transseksuelen.

volgens de Commissie het beginsel van unjust provocation toegepast ten gunste van plegers van misdrijven tegen transseksuelen en travestieten.²⁹⁷

De term *hate-crime*²⁹⁸ bestaat niet in de Turkse strafwet. LGBT organisaties dringen aan om deze term op te nemen in de Turkse strafwet. Misdaden tegen LGBT worden niet actief onderzocht. Als dit wel gebeurt, wordt in veel gevallen afgezien van strafvervolging. LGBT hebben geen vertrouwen in de overheid en proberen contact met de overheid te vermijden. Een LGBT die slachtoffer is van een misdrijf, zou zich eerder tot een mensenrechten NGO (zoals de Human Rights Foundation - TIHV) wenden.

In de Turkse samenleving wordt homoseksualiteit in het algemeen nog weinig sociaal geaccepteerd.²⁹⁹ Het is in Turkije en vooral op het platteland en in dorpen bijna onmogelijk om openlijk LGBT te zijn en een normaal leven te leiden. In de grote steden Istanbul, Ankara en Izmir is het wel mogelijk als LGBT te leven, mits men hier discreet mee om gaat. Hoewel homoseksualiteit niet strafbaar is, klagen homoseksuelen over toenemende intolerantie vanuit de samenleving en door overheidsinstanties.³⁰⁰ Daarbij zou de wet onvoldoende bescherming bieden. Ook de Turkse autoriteiten bieden onvoldoende bescherming. LGBT durven in het algemeen niet om bescherming te vragen. De politie wordt door veel LGBT niet vertrouwd vanwege bestaande vooroordelen. Voorzover LGBT in Turkije al aangifte kunnen doen in geval van discriminatie en/of bedreiging bij de autoriteiten, worden hun aangiftes over het algemeen niet in behandeling genomen. LGBT organisatie Pink Life klaagt dat vervolging van mensen die mogelijk zwaar geweld tegen transseksuelen hebben gebruikt, uiterst moeizaam is. Alleen als de zaak een hoog mediaprofiel heeft, zou Justitie volgens deze organisatie tot vervolging overgaan. Er hebben zich volgens de Europese Commissie in haar Voortgangsrapport diverse gevallen van discriminatie op de

²⁹⁷ Commissie van de Europese Gemeenschappen, Turkey 2009 Progress Report, SEC (2009) 1334 (Brussel, 14 oktober 2009).

²⁹⁸ *Hate-crime* (haat-misdaad) betreft een criminele handeling (geweld, schade aan persoonlijke eigendommen, emotionele, verbale of fysieke intimidatie, aanstootgevende graffiti, brieven of e-mails (zogenaamde hate-mail), gemotiveerd door haat jegens een lid van een bepaalde groep.

²⁹⁹ Volgens Sahika Yuksel, een psychiater verbonden aan de universiteit van Istanbul die onderzoek doet naar seksuele identiteit, 'many Turks don't accept their neighbour's son is gay, but they accept someone who is a figure outside, in television, in newspapers' (uit Turkey's transsexuals popular on TV but not at home, Reuters (25 maart 2010). Begin maart 2010 stelde Selma Aliye Kavaf, minister voor Vrouwen- en Gezinszaken, in een interview met de krant Hurriyet dat homoseksualiteit een ziekte was en behandeld diende te worden. (uit Turkey's transsexuals popular on TV but not at home, Reuters (25 maart 2010).

³⁰⁰ Amnesty International Report 2010 _ Turkey (28 mei 2010).

werkplek voorgedaan, als gevolg waarvan LGBT werknemers vanwege hun seksuele geaardheid zijn ontslagen.³⁰¹

De Turkse overheid heeft de gewoonte om lesbiennes, homoseksuelen, biseksuelen, transgenderisten, transseksuelen of travestieten te ontslaan of over te plaatsen, zodra bekend wordt dat zij LGBT zijn. Als bekend wordt dat bijvoorbeeld een leraar van een staatsschool homoseksueel is, dan wordt hij ontslagen of naar een functie overgeplaatst waarbij hij geen contact met kinderen heeft. Hoewel de overheid een bepaalde mate van ontslagbescherming biedt, is zijn positie zwak. Ook zal bij het aanvechten van ontslag de geaardheid van betrokkene breder bekend worden, met allerlei nadelige gevolgen voor zijn sociale en verdere beroepsleven. Als gevolg hiervan wordt meestal afgezien van het maken van bezwaar tegen ontslag. In de privésector is nog minder bescherming tegen ontslag dan bij de overheid. In de meeste landen is het aan de werkgever om aan te tonen dat de werknemer schuld heeft aan het ontslag. In Turkije moet de werknemer aantonen dat hij geen schuld heeft.

Ondanks de kwetsbare positie van LGBT in Turkije, kent Istanbul een levendige homoscene. Ook in Ankara en Izmir zijn homo-organisaties actief. Internet is een van de manieren om homo's met elkaar in contact te brengen en te informeren over cultuur, activiteiten, media en gezondheid. Begin oktober 2009 werden op gezag van het Directoraat Telecommunicatie (TIB) twee internet-forums voor homoseksuelen (*hagigayri.com* en *gabile.com*) die dagelijks tienduizenden actieve bezoekers hadden, gesloten wegens 'ongepaste inhoud en immorele acties'. De internet-fora vervulden een belangrijke functie in Turkije, waar het ook in de grote steden nog niet altijd gemakkelijk is voor het homozijn uit te komen. Eerder al werd een beroemde transseksueel van de tv geweerd, nadat het TIB het betreffende tv-station onder druk had gezet.³⁰²

De homobeweging in Turkije breidt zich wel langzaam maar zeker uit; er komen steeds meer homo-organisaties bij (de eerste officieel erkende homostudentenclub werd in 2007 opgericht). De band met andere homo-organisaties (lokaal/internationaal) wordt versterkt.³⁰³ In de jaren negentig van de vorige eeuw waren er enkele niet-succesvolle pogingen om ook lesbische organisaties op te richten, zoals Sappho's Girls (*Sappho'nun Kizlari*) en Sisters of Venus (*Venus'un Kizkardesleri*).³⁰⁴ Dit vloeide voort uit het feit dat in de toen bestaande LGBT

---

³⁰¹ Commissie van de Europese Gemeenschappen, Turkey 2009 Progress Report, SEC (2009)1334 (Brussel, 14 oktober 2009).

³⁰² ANP (17 oktober 2009).

³⁰³ Gay lives in modern Turkey, *globalgayz.com* (september 2001, updated 11 september 2009).

³⁰⁴ Lesbian, gay, bisexual and transgender (LGBT) rights in Turkey – an overview of issues, KAOS GL (september 2005).

organisaties lesbiennes identiteitsproblemen ondervonden in een voornamelijk door (mannelijke) homoseksuele gedomineerde bewegingen.³⁰⁵

Bij de Turkse LGBT organisaties is sprake van een groeiend zelfbewustzijn. Deze organisaties treden steeds openlijker naar buiten.³⁰⁶ Ondanks dit groter zelfbewustzijn bij LGBT organisaties is de LGBT gemeenschap - op individuele basis - nog steeds liever niet zichtbaar.

LGBT kunnen zich organiseren. De overheid probeert het hen wel, bijvoorbeeld door middel van administratief treiteren, moeilijk te maken. Hoewel formele registratie als organisatie uiteindelijk meestal wel lukt, is dit voor LGBT organisaties veel lastiger dan voor andere NGO's.

Begin 2007 eiste de gouverneur van Istanbul opheffing van de LGBT organisatie Lambda Istanbul. De naam en doelstellingen van de organisatie zouden in strijd zijn met de wet en de moraliteit.³⁰⁷ De uiteindelijke beslissing van het Hof van Beroep was echter dat Lambda Istanbul open mocht blijven.

Lambda Istanbul zet zich sinds de oprichting in 1993 in voor de LGBT-gemeenschap in Turkije en heeft een eigen telefoonhulplijn. Via culturele, educatieve en politieke acties probeert Lambda Istanbul meer aandacht voor de positie van homoseksuelen in Turkije te krijgen.

Zusterorganisatie Kaos GL in Ankara kreeg in 2005 met eenzelfde beschuldiging te maken van de gouverneur van Ankara.³⁰⁸ Het verzoek tot sluiting van de organisatie werd toen echter door de rechter afgewezen.

Ook de *Black Pink Triangle Association* in Izmir (*Siyah Pembe Ucgen Izmir*), opgericht in februari 2009, moest zich op 9 februari 2010 verantwoorden voor de rechtbank vanwege beschuldigingen van de gouverneur van Izmir inzake

³⁰⁵ Lesbian, gay, bisexual and transgender (LGBT) rights in Turkey – an overview of issues, KAOS GL (september 2005).

³⁰⁶ Zo werd van 22 tot 28 juni 2009 in Istanbul de Turkish Pride Week gehouden met seminars, workshops, films and fora, Turkey: Pride and Violence, Human Rights Watch (22 juni 2009).

³⁰⁷ ‘No association may be founded for purposes against law and morality.’ (artikel 56 Turks BW) en ‘the family is the foundation of the Turkish society....’ en ‘the state shall take the necessary measures and establish the necessary organisation to ensure the peace and welfare of the family.’ (artikel 41 Turkse Grondwet). Artikel 54 van de Turkse wet op de organisaties biedt de mogelijkheid tot opschorting van de werkzaamheden van organisaties op grond van onder andere ‘public morality’.

³⁰⁸ Vergelijk ook Third party intervention in the European Court of Human Rights, Application No. 4982/07 between Kaos GL (Applicant) and Turkey (Respondent), Written comments by Article 19: Global Campaign for Free Expression; the Miller Institute for Global Challenges and the Law (University of California Berkeley School of Law) and Human Rights Watch (2 november 2009).

schending van *Turkish moral values and family structure*.³⁰⁹ Op 30 april 2010 deed de rechtbank uitspraak dat de *Black Pink Triangle Association* als organisatie geregistreerd mocht worden. Mocht de organisatie evenwel homoseksueel gedrag aanmoedigen, dan zou een verzoek tot ontbinding van de organisatie alsnog kunnen worden gehonoreerd. Het is niet bekend of de gouverneur van Izmir tegen deze uitspraak in beroep zal gaan.

3.4.7 Dienstplichtigen

Het beeld ten aanzien van de vervulling van de dienstplicht en de inzet van dienstplichtigen is in de verslagperiode niet gewijzigd ten opzichte van eerdere periodes.³¹⁰

De dienstplichtige leeftijd begint in het jaar waarop men het 20^e levensjaar in gaat. Aangezien men in Turkije de levensjaren anders telt, betekent dit in deze formulering dat de dienstplichtige leeftijd begint op 1 januari van het jaar dat men 19 jaar wordt. In de praktijk kan het voorkomen dat iemand zijn oproep voor de militaire dienst later dan officieel zou moeten, ontvangt. Bijvoorbeeld als de gegevens onjuist in het automatische oproepsysteem staan, waardoor een oproep of te laat of te vroeg wordt ontvangen. Het kan ook voorkomen dat een verzoek om uitstel van het vervullen van de militaire dienstplicht, bijvoorbeeld in verband met het volgen van een studie, niet in dit systeem is opgenomen, waardoor een oproep toch – automatisch – wordt verstuurd.

De Turkse wet kent (nog) niet de mogelijkheid van vervangende dienstplicht voor gewetensbezwaarden (*vicdani retci*). Er is in de verslagperiode geen vooruitgang geboekt wat betreft de situatie inzake gewetensbezwaarden. Turkije dient zich nog te voegen naar de uitspraak van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens inzake *Ülke versus Turkije*. Het land dient wetgeving aan te nemen die herhaalde vervolging en veroordeling op grond van aanhoudende ongehoorzaamheid van militaire bevelen voorkomt van personen die weigeren hun militaire dienstplicht te vervullen om reden van gewetensbezwaar of religieuze overtuiging. Gewetensbezwaarden worden in Turkije niet erkend.³¹¹ Op verzoek van een

³⁰⁹ Turkey: Amnesty International criticizes judicial harassment of LGBT association, Amnesty International, AI Index EUR 44/003/2010 (28 januari 2010); Kaos GL News (11 februari 2010); Turkey urged to end discriminatory clampdown on gay rights groups, Amnesty International (10 februari 2010).

³¹⁰ Voor een eerdere beschrijving zie het thema-ambtsbericht Turkije/dienstplicht van 17 juli 2002 en laatstelijk paragraaf 3.4.6 van het algemeen ambtsbericht Turkije van 6 maart 2007. Beide documenten zijn nog steeds accuraat met betrekking tot het onderwerp.

³¹¹ Turkey: Turkey must release conscientious objector: Enver Aydemir, Amnesty International, AI Index EUR 44/002/2010 (25 januari 2010); Turkey must set free conscientious objector, Amnesty International (11 januari 2010); Turkey: conscientious objector unlawfully detained, Amnesty International, AI Index EUR 44/001/2010 (7 januari 2010); Turkey: Increased

militaire rechtbank boog het Constitutioneel Hof zich in mei 2009 over de vraag of herhaalde veroordeling van gewetensbezwaarden kan worden stopgezet. Het Hof oordeelde zich om procedurele redenen niet bevoegd om hierover een uitspraak te doen.

Voorzover bekend voeren de Turkse autoriteiten geen actief opsporingsbeleid ten aanzien van dienstweigeraars. De betrokkene dient zijn militaire dienstplicht te vervullen en gehoor te geven aan de oproepen daartoe van het Turkse ministerie van Defensie. Indien hij geen gehoor geeft aan de oproepen in de verschillende stadia van de vervulling van de militaire dienstplicht, wordt hij automatisch vervolgd op grond van het niet vervullen van de militaire dienstplicht.³¹² Het is mogelijk om als militaire dienstplichtontduiker zonder problemen een *nüfus* kaart aan te vragen. Bij een aanvraag wordt niet gekeken of de naam van iemand voorkomt op een lijst van het ministerie van Defensie inzake opgeroepen dienstplichtigen.

Over de vraag of in geval van strafrechtelijke vervolging op grond van dienstweigerings of desertie sprake is van een onevenredige of discriminatoire bestraffing of tenuitvoerlegging van de straf wegens ras, religie, nationaliteit, lidmaatschap van een bepaalde sociale groep of politieke overtuiging, is geen specifieke informatie beschikbaar. Het valt niet uit te sluiten dat gevallen van discriminatie voorkomen tijdens de bestraffing of de tenuitvoerlegging van een straf. Het valt moeilijk vast te stellen in hoeverre deze gevallen van discriminatie een patroon vormen.

Over de situatie van minderheidsgroepen in de Turkse strijdkrachten is geen betrouwbare informatie beschikbaar.

De Turkse strijdkrachten hanteren een gezondheidsreglement, waarbij homoseksualiteit als een psychische ziekte wordt aangeduid en homoseksuelen als ongeschikt worden aangemerkt voor het vervullen van de militaire dienstplicht. Dienstplichtigen die stellen homoseksueel te zijn, dienen daartoe foto's als bewijs

---

pressure on conscientious objection, War Resisters' International (9 april 2010); Turkey: Update on conscientious objector Enver Aydemir, War Resisters' International (30 december 2009).

³¹² Zo werd Mehmet Bal op 24 juni 2008 uit militaire gevangenschap vrijgelaten, nadat een voorlopig medisch onderzoek had uitgewezen dat hij een 'advanced antisocial personality disorder' heeft. Hij mocht naar huis in Istanbul terugkeren, maar hem kan nog vervolging te wachten staan vanwege zijn weigering om zijn militaire dienstplicht te vervullen. ('Turkey: Further information on fear for safety/ill-treatment/legal concern: Mehmet Bal', Amnesty International, AI Index EUR 44/012/2008 (2 juli 2008).

te overleggen. Een klein aantal van hen moest vernederend medisch onderzoek ondergaan.³¹³

3.4.8 Teruggekeerde afgewezen asielzoekers

Er zijn geen aanwijzingen dat er sprake zou zijn van een verhoogde aandacht voor terugkerende afgewezen Turkse asielzoekers in algemene zin, of op grond van het enkele feit dat zij in West-Europa asiel hebben aangevraagd. Dit kan anders zijn wanneer er specifieke verdenkingen van betrokkenheid bij (vermeende) terroristische activiteiten bestaan tegen een bepaald individu. Ten aanzien van de behandeling van teruggekeerde dienstweigeraars binnen het leger (waarover in het thema-ambtsbericht Turkije/dienstplicht van 17 juli 2002 werd gerapporteerd) hebben zich na de verschijning van dat ambtsbericht voorzover bekend in de verslagperiode geen nieuwe relevante ontwikkelingen voorgedaan.

---

³¹³

Commissie van de Europese Gemeenschappen, Turkey 2009 Progress Report, SEC (2009)1334 (Brussel, 14 oktober 2009); US Department of State, 2009 Country Reports on Human Rights Practices: Turkey (11 maart 2010).

4 Migratie

Migratiestromen

Voornameijk via de landsgrenzen met Iran, Irak en Syrië komen vluchtelingen Turkije binnen.³¹⁴ Belangrijkste groepen zijn Irakezen, Afghanen, Iraniërs en Afrikaanse vluchtelingen (met name Somaliërs). Sommige vluchtelingen hebben als doel via UNHCR een status te verkrijgen en via hervestiging op legale wijze naar het westen te komen. Het overgrote deel ziet Turkije echter als een springplank voor illegale migratie naar het westen.³¹⁵ In steden als Izmir zijn concentraties illegalen in afwachting van de oversteek. Volgens cijfers afkomstig van het Turkse ministerie van Binnenlandse Zaken is het aantal opgepakte illegalen aan het dalen (64.000 in 2007, 65.000 in 2008 en 34.000 in 2009). Niet duidelijk is of de cijfers van het afgelopen jaar duiden op een werkelijke afname van de instroom, of dat een en ander wijst op een minder stringent beleid van de zijde van Turkije (minder immigranten oppakken in de hoop dat zij vanzelf de weg naar het westen vinden).

Hoewel de aantallen aan het afnemen zijn was Turkije in het verleden een belangrijk land van oorsprong. Zo staat het land op de negende plaats op de wereldlijst, met een aantal van 210.000 Turken die in de afgelopen decennia elders asiel hebben aangevraagd. Daarnaast heeft Turkije vanwege de Koerdische strijd een eigen vluchtelingenprobleem. Zo bevinden zich 13.000 Turkse Koerden in het Makhmour-kamp in het noorden van Irak, terwijl er in Turkije zelf honderdduizenden inheemse vluchtelingen (IDP-Internally Displaced Persons) zijn.

Ten slotte is Turkije in toenemende mate een land van bestemming voor migranten van de Balkan en CIS-landen (voormalige Sovjet-republieken) die op zoek zijn naar werk in de booming Turkse economie.

Terugkeer en hervestiging

UNHCR (in samenwerking met IOM voor de operationele afwikkeling) is verantwoordelijk voor hervestiging van vluchtelingen. In de laatste twaalf jaar zijn ongeveer 60.000 vluchtelingen gehervestigd. Belangrijkste landen van hervestiging zijn VS, Canada en Australië; binnen de EU zijn dat Zweden en Frankrijk. Momenteel is met name hervestiging van Irakezen naar de VS belangrijk (zo'n 6000 op jaarbasis). Volgens UNHCR zou de EU zich meer moeten inspannen voor hervestiging van vluchtelingen op Turks grondgebied.

---

³¹⁴ Irregular migration and asylum in Turkey, Celia Mannaert, UNHCR Working Paper no. 89 (mei 2003).

³¹⁵ Country Profile – Turkey, Focus Migration, nr. 5 (april 2009); International Organisation for Migration, Migration in Turkey: A Country Profile 2008 (oktober 2008).

IOM heeft een bescheiden programma voor vrijwillige terugkeer, dat door het VK ondersteund wordt met 195.000 GBP. Dit loopt van oktober 2009 tot juni 2010. In de eerste zes maanden zijn 250 vluchtelingen teruggekeerd (naar Pakistan, Afghanistan, Sri Lanka en Indonesië). Met dit programma wil IOM Turkije dat zelf niet financieel bijdraagt aan vrijwillige terugkeer, laten zien dat er nog andere manieren zijn dan gedwongen deportatie.

Turkije heeft Terug- en Overnameovereenkomsten met Griekenland, Roemenië, Syrië, Kirgizië en Oekraïne. Er wordt nog onderhandeld met Bulgarije, Libië, Libanon, Wit-Rusland, Russische Federatie en Sri Lanka. Turkije heeft ook voorstellen gedaan aan Iran, Irak, Afghanistan, India en nog veertien andere landen. In deze laatste gevallen is echter nog geen sprake van actieve onderhandelingen.

Turkije voert regelmatig gedwongen terugkeer-vluchten uit naar Pakistan (Islamabad) en Afghanistan (Kaboel), hoewel met beide landen nog geen Terug- en Overnameovereenkomst is gesloten. Voor wat betreft Iran en Irak is men echter een stuk voorzichtiger met het gedwongen terugsturen van vluchtelingen.

Iraakse vluchtelingen

In de verslagperiode zijn met assistentie van UNHCR geen Irakezen vrijwillig vanuit Turkije naar Irak teruggekeerd. Exacte gegevens over aantallen vrijwillig vanuit Turkije teruggekeerde Irakezen zijn niet voorhanden; de desbetreffende personen zouden op eigen gelegenheid en of via buurlanden kunnen zijn teruggekeerd. Er zou geen sprake zijn van een grootschalige repatriëring. Ondanks Amerikaanse druk daartoe bevordert UNHCR vrijwillige terugkeer naar Irak niet. UNHCR is van mening dat de kans zeer groot is dat Irakezen die terugkeren naar Irak opnieuw in een *internally displaced person* (IDP)-situatie terecht komen. Mocht UNHCR individuele verzoeken bereiken wat betreft vrijwillige terugkeer, begeleidt UNHCR deze mensen zo goed mogelijk binnen de hen bestaande mogelijkheden.

Geen van de bij UNHCR geregistreerde Iraakse asielzoekers is in de verslagperiode gedeporteerd. Over het aantal door de Turkse autoriteiten gedeporteerde illegale Irakezen is geen duidelijkheid te verkrijgen.³¹⁶ Soms worden Irakezen aan de grens door Turkije geweigerd. Tussen Turkije en Irak is er geen terug- en overnameovereenkomst gesloten voor personen afkomstig uit Irak.

³¹⁶

Zie ook het antwoord van de minister van Buitenlandse Zaken en de staatssecretaris voor Europese Zaken, mede namens de staatssecretaris van Justitie, op vragen van de leden Jonker en Ormel (CDA) over een uitzetting naar Irak door de Turkse autoriteiten, van 22 mei 2008. Zie ook 'Stuck in a revolving door – Iraqis and other asylum seekers and migrants at the Greece/Turkey entrance to the European Union', Human Rights Watch (26 november 2008).

In het algemeen kan worden gesteld dat er in de verslagperiode geen verandering is opgetreden in de situatie van vluchtelingen en asielzoekers afkomstig uit (het noorden van) Irak, Iran en andere niet-Europese landen, die zich bij UNHCR in Turkije hebben aangemeld, ofwel door UNHCR zijn erkend als vluchteling. De situatie kan in het algemeen gekenschetst worden als matig tot slecht. De situatie van vluchtelingen en asielzoekers die over financiële middelen beschikken, is over het algemeen beter.

Oeigoerse vluchtelingen

De Oeigoeren in Turkije zijn beter georganiseerd dan bevolkingsgroepen uit andere landen. Oeigoerse NGO's staan bekend om hun goede samenwerking met de Turkse overheid. Met name de afgelopen twee jaar zijn er veel NGO's voor Oeigoeren opgezet, die steun geven aan Oeigoerse asielzoekers en vluchtelingen. Dankzij deze NGO's is de situatie van Oeigoerse asielzoekers en vluchtelingen over het algemeen beter dan die van asielzoekers en vluchtelingen uit bijvoorbeeld Iran en Irak. Turkije en China hebben geen terug- en overnameovereenkomst gesloten. Turkije heeft groot belang bij het behouden van goede relaties met China;³¹⁷ Oeigoeren wordt ontraden naar Turkije te komen. Oeigoeren die een bepaalde politieke positie hebben ingenomen of die zeer religieus zijn (islamisten) worden uit Turkije geweerd. Ook is Turkije terughoudend (mogelijk vanwege de religie) in het accepteren van Oeigoeren die in landen als Iran, Pakistan, Saoedi-Arabië en Egypte hebben gewoond. Het land is iets toleranter voor Oeigoeren die in Kazachstan, Turkmenistan en Tadzjikistan hebben gewoond.

In Turkije bestaat geen permanente verblijfsvergunning. Oeigoerse immigranten kunnen een verblijfsvergunning krijgen voor ten hoogste de periode waarvoor het paspoort geldig is. Heeft de aanvrager een kind dat op school ingeschreven staat, dan is het voor hem makkelijker om een verblijfsvergunning te krijgen. De duur van de verblijfsvergunning komt meestal overeen met de duur van de inschrijving op school. Met een verblijfsvergunning is het echter nog steeds illegaal om te werken. Na het verlopen van de verblijfsvergunning lopen in Turkije illegaal verblijvende Oeigoeren het risico het land te worden uitgezet. Zij worden echter niet actief opgespoord en lopen in dat opzicht minder risico dan bijvoorbeeld illegaal in Turkije verblijvende Irakezen of Iraniërs. Als er aanleiding daartoe is, zoals bijvoorbeeld ten tijde van de onrust in de Xinjiang ongeveer een jaar geleden, kan als tijdelijke maatregel worden besloten verblijfsvergunningen af te geven. Bijkomende factoren waardoor Oeigoeren meer kans hebben om een verblijfsvergunning te krijgen, zijn wanneer zij familie in Turkije hebben of als ze rechtstreeks uit Xinjiang komen.

---

³¹⁷

Handel belangrijker voor Turkije dan Oeigoeren, NRC Handelsblad (9 juli 2009),

Oeigoerse immigranten kunnen in aanmerking komen voor een Turks staatsburgerschap, mits zij aan bepaalde criteria voldoen. Soms wordt op ad hoc basis Turks staatsburgerschap verleend, bijvoorbeeld in het kader van verkiezingscampagnes. Het verkrijgen van het Turks staatsburgerschap gaat niet automatisch. Oeigoeren hebben echter wel meer kans deze status te krijgen dan andere vluchtelingen en asielzoekers.

Er zijn geen gevallen bekend van het terugsturen in de verslagperiode van Oeigoeren naar China. Na afwijzing van hun verzoek voor een verblijfsvergunning worden personen overgedragen aan de deportation unit. Deze unit heeft nog een sub-unit, die om humanitaire redenen alsnog een verblijfsvergunning kan verstrekken.

Mensenhandel

Turkije is een belangrijk doorvoer- en bestemmingsland voor vrouwen en kinderen die verhandeld worden voornamelijk voor commerciële seksuele exploitatie.³¹⁸ Vrouwen en meisjes worden aangevoerd vanuit Moldavië, Rusland, Oekraïne, Belarus, Bulgarije, Kyrgistan, Turkmenistan, Uzbekistan, Azerbeïjan, Georgië en Roemenië. Ook slachtoffers van mensenhandel werden aangevoerd vanuit Marokko, Tunesië en Sri Lanka. Sommige slachtoffers van mensenhandel worden via Turkije doorvervoerd voor seksuele exploitatie naar Noord-Cyprus.³¹⁹ Hoewel Turkije nog niet helemaal voldoet aan de minimumstandaarden ter uitbanning van mensenhandel, werden er door het land belangrijke vorderingen gemaakt. Zo nam in de verslagperiode het aantal onderzoeken, vervolgingen en veroordelingen met betrekking tot mensenhandel toe.³²⁰ Turkije bestraft geen slachtoffers van mensenhandel voor misdrijven begaan voortvloeiende uit mensenhandel.³²¹ Hoewel de overheid geen eigen opvanghuizen beheert voor slachtoffers van mensenhandel, verschaft het wel openbare voorzieningen (zoals gas, water en electriciteit) en financiële middelen aan twee door ngo's geleide opvanghuizen voor slachtoffers van mensenhandel. Ook werkt de politie nauw samen met de Internationale Organisatie voor Migratie (IOM) ter identificatie van en verdere hulpverlening aan slachtoffers van mensenhandel. Erkende slachtoffers van mensenhandel kunnen een visum voor Turkije aanvragen op humanitaire gronden.

³¹⁸ US Department of State, Trafficking in Persons Report 2010: Turkey (Washington, 14 juni 2010); US Department of State, 2009 Country Reports on Human Rights Practices: Turkey (11 maart 2010); 2007 Turkey Report on Fight against Human Trafficking, International Organisation for Migration (IOM); International Organisation for Migration, Migration in Turkey: A Country Profile 2008 (oktober 2008).

³¹⁹ International Organisation for Migration, Migration in Turkey: A Country Profile 2008 (oktober 2008).

³²⁰ Commission of the European Communities, Turkey 2009 Progress Report, COM (2009)533/SEC (2009) 1334 (Brussel, 14 oktober 2009).

³²¹ US Department of State, Trafficking in Persons Report 2010: Turkey (Washington, 14 juni 2010).

Indien toegewezen, mogen zij zes maanden in Turkije blijven, met een verlengingsmogelijkheid van nog eens zes maanden. IOM heeft een telefonische hulpdienst voor slachtoffers van mensenhandel.³²²

Op 19 maart 2009 ondertekende Turkije de Raad van Europa *Convention on Action against Trafficking in Human Beings* (Straatsburg; 16 mei 2005).³²³ In 2008 identificeerde het Turkse ministerie van Binnenlandse Zaken in totaal 120 slachtoffers van mensenhandel; 253 mensenhandelaren werden gearresteerd. Tot augustus 2009 werden 258 mensenhandelaren gearresteerd en werden 67 slachtoffers van mensenhandel geïdentificeerd. Als gevolg van een herziening in 2005 van het wetboek van Strafrecht, waarin werd voorzien in zwaardere straffen voor mensenhandel, nam de gerechtelijke vervolging van mensenhandelaren toe. In 2008 werd justitiële vervolging ingesteld tegen in totaal 273 vermoedelijke mensenhandelaren, tegen 160 vermoedelijke mensenhandelaren in 2007.³²⁴ Wetsvoorstellen die richten op het strafbaar stellen van pogingen tot mensensmokkel, liggen thans ter goedkeuring aan het parlement voor.

Het IOM assisteerde tussen 2005 en 2008 bij terugkeer van 543 slachtoffers van mensenhandel naar hun land van herkomst.³²⁵ In de verslagperiode hebben zich geen relevante nieuwe ontwikkelingen in de strijd tegen mensenhandel in Turkije voorgedaan. De *Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings* moet door Turkije nog worden bekrachtigd. Een tweede *National Action Plan on Combating Human Trafficking* wacht sinds twee jaar op aanneming door de autoriteiten. Verdere inspanning door Turkije ter voorkoming van mensenhandel en bescherming van slachtoffers van mensenhandel worden door de Europese Commissie in zijn voortgangsrapport dan ook als aandachtspunten genoemd.³²⁶

---

³²² US Department of State, *Trafficking in Persons Report 2010: Turkey* (Washington, 14 juni 2010); US Department of State, *2009 Country Reports on Human Rights Practices: Turkey* (11 maart 2010).

³²³ Commission of the European Communities, *Turkey 2009 Progress Report*, COM (2009) 533/SEC (2009) 1334 (Brussel, 14 oktober 2009).

³²⁴ Commission of the European Communities, *Turkey 2009 Progress Report*, COM (2009) 533/SEC (2009) 1334 (Brussel, 14 oktober 2009).

³²⁵ Commissie van de Europese Gemeenschappen, *Turkey 2009 Progress Report*, COM (2009) 533/SEC (2009) 1334 (Brussel, 14 oktober 2009).

³²⁶ Commissie van de Europese Gemeenschappen, *Turkey 2009 Progress Report*, COM (2009) 533/SEC (2009) 1334 (Brussel, 14 oktober 2009).

4.1 Activiteiten internationale organisaties

- *Internationale Organisatie voor Migratie (IOM)*

Turkije werd in 2004 lid van IOM. In de tien jaar daarvoor was IOM in Turkije aanwezig op basis van een bilaterale overeenkomst. IOM voert in Turkije haar internationale mandaat uit. De organisatie faciliteert de hervestiging van door UNHCR erkende vluchtelingen en van migranten in het kader van gezinshereniging en gezinsvorming, en ondersteunt de Turkse overheid bij beleidsvorming en –uitvoering op het gebied van migratie.³²⁷ IOM is in Turkije actief op het gebied van preventie en opsporing van mensenhandel, met name vrouwenhandel. IOM verzorgt voorts trainingen voor politie, Jandarma en grenspolitie onder meer op het gebied van mensenrechten, mensenhandel, rechten van migranten en vluchtelingen.

- *Internationale Comité van het Rode Kruis (ICRC)*

Het ICRC heeft een minimale presentie in Turkije, die voor zover bekend, met name gericht is op ondersteuning van de ICRC-interventies in (Noord) Irak.

- *Hoge Commissariaat voor de Vluchtelingen van de Verenigde Naties (UNHCR)*

UNHCR is feitelijk uitvoerder van het Turkse asielbeleid vanwege de geografische beperking die Turkije bij het Vluchtelingenverdrag maakte.³²⁸ Deze taak komt neer op opvang, statusdeterminatie en hervestiging van vluchtelingen buiten Turkije of, in een veel kleiner aantal gevallen, het vinden van duurzame oplossingen binnen Turkije.³²⁹ UNHCR streeft er naar deze verantwoordelijkheid over te dragen aan Turkije, hetgeen gepaard zou moeten gaan met de opheffing van de geografische beperking.³³⁰ Turkije vreest een grote toestroom van vluchtelingen/asielzoekers naar Turkije wanneer dat gebeurt.³³¹

³²⁷ International Organisation for Migration, Turkey: Facts and Figures (oktober 2007).

³²⁸ Irregular migration and asylum in Turkey, Celia Mannaert, UNHCR Working Paper no. 89 (mei 2003); International Organisation for Migration, Migration in Turkey: A Country Profile 2008 (oktober 2008); Asylrecht in der Türkei, die Tageszeitung (11 juni 2010).

³²⁹ 2010 UNHCR country operations profile – Turkey, www.unhcr.org (geraadpleegd op 8 april 2010); European Commission/EuropeAid Cooperation Office, Turkish National Plan for the Adoption of the ‘EU acquis’ in the field of Asylum and Migration (2005).

³³⁰ De Turkse regering heeft regelmatig aangegeven de geografische beperking bij het Vluchtelingen-Verdrag pas te zullen opheffen aan de vooravond van EU-toetreding en onder de voorwaarde dat er tegen die tijd sprake is van een adequaat systeem van burdersharing. Men past ervoor op te draaien voor de gehele regionale problematiek (Iran, Irak, Afghanistan, plus de vluchtelingen uit de Hoorn van Afrika, die via Syrië het land binnen komen)(International Organisation for Migration, Migration in Turkey: A Country Profile 2008 (oktober 2008)).

³³¹ Irregular migration and asylum in Turkey, Celia Mannaert, UNHCR Working Paper no. 89, (mei 2003).

De UNHCR-vertegenwoordiging in Turkije onderzoekt of een vluchtelingen-status verleend dient te worden. Binnen de UNHCR-vestiging is zelfs een beroepsinstantie aanwezig, waar de vluchteling in beroep kan gaan tegen een afwijzing. Gedurende het UNHCR-proces krijgt de aanvrager een tijdelijke status in Turkije. Er is een erkenningspercentage door UNHCR van 65%. Bij UNHCR in Turkije stonden per 31 december 2009 16.000 personen als vluchteling geregistreerd. In 2009 werd in totaal 7834 nieuwe asielzoekers geregistreerd, waarvan 48% Irakezen, 25% Iraniërs, 13% Afghanen en 4% Somaliërs. UNHCR verwacht dat in 2010 zo'n 10.500 personen afkomstig uit meer dan veertig landen (voornamelijk uit Afghanistan, Irak, Iran en Somalië) zich tot deze organisatie zullen wenden voor hulp.³³²

UNHCR is actief in Ankara, Istanbul, Van en Silopi. Asielzoekers of vluchtelingen mogen niet in grote steden of toeristische gebieden verblijven. Personen geregistreerd bij UNHCR worden ondergebracht in een van de dertig satellietsteden. De omstandigheden verschillen per lokatie van redelijk tot slecht. Zij moeten iedere zes maanden de Turkse autoriteiten betalen voor een verblijfsvergunning. Ze mogen werken, maar in de praktijk is dit niet mogelijk (vanwege het taalprobleem, het verkrijgen van een werkvergunning). De EU voert thans twee grote projecten uit met betrekking tot het opzetten van nieuwe opvangcentra (zes stuks met een capaciteit van 750 ieder) en uitzetcentra (twee stuks). De geplande opvangcentra bevinden zich echter in geïsoleerde gebieden.

Voornaamste punten van kritiek van de EU en UNHCR op het Turkse beleid met betrekking tot vluchtelingen zijn de volgende:

- het is voor illegalen in detentie nagenoeg onmogelijk om een asielverzoek bij UNHCR te doen;
- er vinden gevallen van refoulement plaats naar onveilige landen (Syrië, Irak)³³³;
- er is onvoldoende aandacht voor de problematiek van minderjarige vluchtelingen;
- de tijdelijke verblijfsvergunning voor asielanten kost €150 per zes maanden, voor velen onbetaalbaar;
- er is slechts beperkte toegang tot werk, onderwijs, gezondheidszorg³³⁴;
- voor sociale uitkeringen is een asielzoeker geheel afhankelijk van de gunst van lokale autoriteiten.³³⁵

³³² 2010 UNHCR country operations profile – Turkey, www.unhcr.org (geraadpleegd op 8 april 2010).

³³³ Zie ook Judgment of the European Court of Human Rights of 19 January 2010 in the case of Z.N.S. v. Turkey (Application no. 21896/08).

³³⁴ Zie ook Judgment of the European Court of Human Rights of 19 January 2010 in the case of Z.N.S. v. Turkey (Application no. 21896/08).

Voor UNHCR geldt nog als extra obstakel dat Turkije een zetel-overeenkomst met UNHCR weigert te sluiten.

Een niet onbelangrijke factor in het Turkse migratie-beleid ten slotte is de visum-vrijstelling dan wel facilitatie die men biedt aan landen in de regio (Syrië, Libanon, Jordanië, Irak en Iran). Volgens schatting van IOM zouden 75% van de illegalen in Turkije personen zijn die langer in Turkije verblijven dan de termijn waarvoor het visum is verstrekt.

4.2 Opvang van binnenlands ontheemden

Binnenlands ontheemden leven in stedelijke gebieden in armoede met weinig of geen toegang tot sociale, educatieve en sanitaire diensten.³³⁶ Factoren die een terugkeer van binnenlands ontheemden naar hun oorspronkelijke woonplaatsen in de weg staan, zijn onder andere het ontbreken aldaar van een minimum infrastructuur, gebrek aan kapitaal, beperkte mogelijkheden voor werk en de veiligheidssituatie in het oosten en zuidoosten van het land. De aanwezigheid van landmijnen en dorpswachters vormt ook een hindernis voor een veilige terugkeer van binnenlands ontheemden.³³⁷

De mogelijkheden tot terugkeer van personen die door de gewelddadigheden in het verleden hun dorpen hebben moeten verlaten, zijn in de verslagperiode niet opmerkelijk verbeterd.³³⁸

De Europese Commissie stelde in haar *'Turkey 2009 Progress Report'* dat voortgang werd gemaakt in het compensatieproces.³³⁹ Tot nog toe zou meer dan

---

³³⁵ World Refugee Survey 2008 – Turkey, US Committee for Refugees and Immigrants (31 december 2008); Country Profile – Turkey, Focus Migration, nr. 5 (april 2009); Turkey fails to protect asylum-seekers, Amnesty International, AI Index EUR 44/001/2009 (22 april 2009).

³³⁶ Turkey: Need for continued improvement in response to protracted displacement, Internal Displacement Monitoring Centre (Norwegian Refugee Council) (26 oktober 2009); Internal Displacement: Global overview of trends and developments in 2009 – Turkey, Internal Displacement Monitoring Centre (IDMC).

³³⁷ Turkey: Need for continued improvement in response to protracted displacement, Internal Displacement Monitoring Centre (Norwegian Refugee Council) (26 oktober 2009); Commissie van de Europese Gemeenschappen, Turkey 2009 Progress Report, COM (2008) 674/SEC (2008) 2699 (Brussel, 5 november 2008).

³³⁸ Turkey: Need for continued improvement in response to protracted displacement, Internal Displacement Monitoring Centre (Norwegian Refugee Council) (26 oktober 2009); US Department of State, 2009 Country Reports on Human Rights Practices: Turkey (11 maart 2010); Internal Displacement: Global overview of trends and developments in 2009 – Turkey, Internal Displacement Monitoring Centre (IDMC).

50% van het totaal aantal ontvangen verzoeken (361.000) van personen die een beroep hebben gedaan op *de Damage Assessment Commissions* voor schadeloosstelling ingevolge de *Law on the Compensation of Losses due to Terrorism and the Fight against Terrorism*, zijn onderzocht.³⁴⁰ Daarvan zou tweederde een positieve reactie hebben opgeleverd.³⁴¹

Vanwege een gebrek aan financiële middelen en de grote werklast bij de *Damage Assessment Commissions*, verlopen onderzoek en betaling van schadeloosstelling traag.³⁴²

Pogingen van de overheid om, uitgaande van een pilot plan van aanpak voor het Van district, om een alomvattende nationale strategie te ontwikkelen, teneinde het vraagstuk van de binnenlands ontheemden aan te pakken, hebben nog weinig opgeleverd.³⁴³ De instelling binnen de overheid die zich bezighoudt met binnenlands ontheemden, heeft onvoldoende financiële middelen en ziet zich gesteld voor een enorme werklast.³⁴⁴

4.3 Standpunt UNHCR

Na het background paper van september 2001³⁴⁵ en sinds het uitbrengen van het vorige algemeen ambtsbericht Turkije in augustus 2009 zijn van UNHCR geen nieuwe beleidsstandpunten inzake Turkije bekend geworden. Volgens UNHCR bestaat voor Koerden en leden van christelijke minderheden uit het zuidoosten van Turkije een binnenlands vluchtalternatief buiten die regio, tenzij er met name sprake is van echte of vermeende banden met de PKK of andere belangrijke Koerdische partijen.³⁴⁶ In het licht van hetgeen UNHCR stelt ten aanzien van het binnenlands vluchtalternatief meent de vluchtelingenorganisatie dat '*..... it is essential to find out if Turkish asylum seekers, if returned, would be at risk of being suspected of connection to or sympathy with the PKK. If this is the case, they*

³³⁹ Commissie van de Europese Gemeenschappen, Turkey 2009 Progress Report, SEC (2009) 1334 (Brussel, 14 oktober 2009).

³⁴⁰ Commissie van de Europese Gemeenschappen, Turkey 2009 Progress Report SEC (2009) 1334 (Brussel, 14 oktober 2009).

³⁴¹ Commissie van de Europese Gemeenschappen, Turkey 2009 Progress Report, SEC (2009) 1334 (Brussel, 14 oktober 2009).

³⁴² Commissie van de Europese Gemeenschappen, Turkey 2009 Progress Report, SEC (2009) 1334 (Brussel, 14 oktober 2009).

³⁴³ Commissie van de Europese Gemeenschappen, Turkey 2009 Progress Report, SEC (2009) 1334 (Brussel, 14 oktober 2009).

³⁴⁴ Commissie van de Europese Gemeenschappen, Turkey 2009 Progress Report, SEC (2009) 1334 (Brussel, 14 oktober 2009).

³⁴⁵ Background Paper on Refugees and Asylum Seekers from Turkey, UNHCR Centre for Documentation and Research (Genève, september 2001).

³⁴⁶ Brief UNHCR Den Haag aan Amnesty International (4 december 1995); brief UNHCR Den Haag aan Stichting Rechtsbijstand Asiel, OC Den Haag (25 januari 1999).

*should not be considered as having been able to avail themselves of an internal flight alternative.*³⁴⁷

UNHCR is onder andere van mening dat de groep die het meest bloot staat aan pesterijen of (gerechtelijke) vervolging, Koerden zijn die verdacht worden van banden met of sympathie voor de PKK.³⁴⁸

Ten aanzien van verwijdering naar Turkije van uit dat land afkomstige uitgeprocedeerde asielzoekers geldt dat UNHCR geen bezwaar heeft tegen het terugsturen van Turkse asielzoekers van wie na een eerlijke en afdoende asielprocedure is gebleken dat het geen vluchtelingen zijn en dat zij ook geen internationale bescherming op andere gronden behoeven.³⁴⁹

Met betrekking tot personen aan wie geen asiel wordt verleend op grond van artikel 1F van het Vluchtelingenverdrag neemt de UNHCR de positie in dat een persoon die niet in aanmerking komt voor de vluchtelingenstatus, niet naar Turkije mag worden teruggestuurd indien deze persoon daar blootgesteld zou kunnen worden aan mishandeling, foltering of mensenwaardige behandeling.³⁵⁰

---

³⁴⁷ Brief UNHCR Den Haag aan Amnesty International (4 december 1995) en Brief UNHCR Den Haag aan Stichting Rechtsbijstand Asiel, OC Den Haag (25 januari 1999). Zie ook: UNHCR Position Paper on Relocating Internally as a Reasonable Alternative to Seeking Asylum (februari/maart 1999).

³⁴⁸ Brief UNHCR Den Haag aan Amnesty International (4 december 1995).

³⁴⁹ UNHCR Genève, faxbericht d.d. 21 mei 1999 en UNHCR-Den Haag, brief aan ministerie van Buitenlandse Zaken (9 augustus 1999).

³⁵⁰ Brief UNHCR aan Home Office, Country Information and Policy Unit, Ref 600 Turkey (22 maart 1999).

Literatuurlijst

Voor dit ambtsbericht is gebruik gemaakt van de volgende openbare bronnen:

Agence France-Presse (AFP)

Amnesty International

- Turkish officials convicted over activist's death (2 juni 2010)
- Amnesty International Report 2010 – Turkey (28 mei 2010)
- Summary of Amnesty International's concerns in Turkey – Juli-December 2009, AI Index EUR 44/004/2010 (8 maart 2010)
- Turkey urged to end discriminatory clampdown on gay rights groups (10 februari 2010)
- Turkey: Amnesty International criticizes judicial harassment of LGBT Association, AI Index EUR 44/003/2010 (28 januari 2010)
- Turkey: Turkey must release conscientious objector: Enver Aydemir, AI Index EUR 44/002/2010 (25 januari 2010)
- Turkish LGBT organization wins appeal against closure (21 januari 2010)
- Turkey must set free conscientious objector (11 januari 2010)
- Turkey: Conscientious objector unlawfully detained, AI Index EUR 44/001/2010 (7 januari 2010)
- Turkey criticized for closing pro-Kurdish political party (14 december 2009)
- Turkey: Constitutional Court rules in favour of closure of pro-Kurdish Democratic Society Party, AI Index EUR 44/007/2009 (14 december 2009)
- Soldiers convicted for ill-treatment of conscientious objector in Turkey (19 november 2009)
- Turkey: Amnesty International welcomes improvement in detention conditions of Abdullah Öcalan after 10 years in isolation, AI Index EUR 44/006/2009 (19 november 2009)
- Turkey: Amnesty International submission to the UN Universal Periodic Review – Eight Session of the UPR Working Group of the Human Rights Council, May 2010 (9 november 2009)
- Turkey: No to safe haven for fugitive from international justice (6 november 2009)
- Iranian refugees released from detention in Turkey (27 oktober 2009)
- Denied protection in Turkey – refugees unlawfully detained (27 oktober 2009)
- Turkey must allow refugees to return without fear (23 oktober 2009)
- Turkey: The right of refugees to return with dignity (23 oktober 2009)
- Iranian refugees still detained in Turkey despite court ruling (24 september 2009)
- Turkey fails to protect asylum-seekers (22 april 2009)
- Turkey: Human rights in Republic of Turkey - 2009

ANP

Associated Press (AP)

Central Intelligence Agency

- The World Factbook – Turkey (Washington, 24 juni 2010)

Coalition to stop the Use of Child Soldiers

- Child Soldiers Global Report 2008: Turkey

Commissie van de Europese Gemeenschappen

- Turkey 2009 Progress Report, SEC (2009) 1334 (Brussel, 14 oktober 2009)
- Communication from the Commission to the Council and the European Parliament – Enlargement Strategy and Main Challenges 2008 – 2009, COM (2009) 533 (Brussel, 14 oktober 2009)

Committee to Protect Journalists

- Attacks on the Press 2009 – Middle East and North Africa Developments (16 februari 2010)
- Annual Prison Census 2009: Turkey (8 december 2009)

De Morgen

Deutsche Presseagentur (DPA)

The Economist Intelligence Unit

- Turkey - Country Profile 2009
- Turkey - Country Reports August 2009 – June 2010

Eurasia Insight

- Turkey: Is Court ruling pushing Kurds in hardline direction? (16 december 2009)
- Turkey: Government launches pr offensive on Kurdish question (17 november 2009)
- Turkey: Kurdish peace initiative builds momentum (29 oktober 2009)
- Turkey: Ankara wrestles with civil solution for Kurdish issue (12 september 2009)
- Turkey: European Union Court ruling could expand women's rights (17 juni 2009)
- Turkey: Ankara wrestles with the Kurdish issue (8 maart 2009)
- Turkey: The country biggest religious movement educates Kurds, and not everyone is happy, Eurasianet.org (3 maart 2009)
- Turkey: Treating minors as terrorists stirs controversy (6 januari 2009)

Europa World Online

- Turkey (www.europaworld.com) (geraadpleegd op 12 februari 2010)

Council of Europe anti-torture Committee

- Visit prison on the island of Imrali (Turkey), press release (1 februari 2010)

Het Financieele Dagblad

Focus Migration

- Country Profile – Turkey, nr. 5 (april 2009)

Foreign & Commonwealth Office, UK

- Country Profile – Turkey (15 januari 2010)
- Annual Report on Human Rights 2009 (maart 2010)
- Travel Advice by Country: Turkey (17 juli 2010)

Forum 18 News Service, Oslo, Norway

- Turkey: Religious freedom survey, november 2009 (27 november 2009)
- Turkey: No progress on religious property in 2009 (27 oktober 2009)
- Turkey: Hopes for 2009 disappointed (22 oktober 2009)

Freedom House

- Freedom in the World – Turkey 2010 (3 mei 2010)
- Freedom of the Press 2010: A Global survey of media independence (29 april 2010)

Global Campaign for Free Expression (Article XIX)

- Turkey: Article 19 concerned about continuous threats to freedom of expression in Turkey, Statement (16 oktober 2009)

Globalgayz.com

- Gay lives in modern Turkey (september 2001; updated 11 september 2009)

Global Insight – Country Intelligence – Analysis

- Turkey: Turkish Court annuls key government-backed constitutional reforms (8 juli 2010)
- Turkey: Turkish Constitutional Court to rule on controversial draft Constitution (5 juli 2010)
- Turkey: Turkey presents new anti-terror strategy to fight PKK (22 juni 2010)
- Turkey-Iran-Iraq: Turkish forces carry out ground operations in Iraq against Kurdish rebels (17 juni 2010)
- Turkey: Turkish Constitutional Court examines draft Constitution (10 juni 2010)

- Turkey: Main Turkish opposition party backs new leader strongly (24 mei 2010)
- Turkey-Iraq: Turkish jets shell Kurdish rebels in Iraq (21 mei 2010)
- Turkey-Greece: Turkey, Greece start new era of improved diplomatic ties (17 mei 2010)
- Turkey-Armenia-Azerbaijan: Armenia halts peace process with Turkey (23 april 2010)
- Turkey: Turkish Parliamentary Commission backs constitutional changes (14 april 2010)
- Turkey-Sweden: Turkish ambassador returns to Sweden, ending diplomatic row (31 maart 2010)
- Turkey: Turkish government presents long-awaited constitutional reform proposals (23 maart 2010)
- Turkey-Armenia: Turkish PM threatens to expel illegal Armenian workers (18 maart 2010)
- Turkey: Government-army power struggle escalates in Turkey with mass arrests (24 februari 2010)
- Turkey: Turkish state prosecutor starts investigation against Kurdish party (3 februari 2010)
- Turkey: Peace deal with PKK raises tensions in Turkish parliament (11 november 2009)
- Turkey: Turkish court sentences outspoken deputy to prison (28 oktober 2009)
- Turkey-Armenia: Turkey and Armenia sign fragile peace agreement (12 oktober 2009)
- Turkey-Iraq: Turkish parliament backs extension of military operations in Northern Iraq (7 oktober 2009)
- Turkey: Leading Turkish Kurds commemorate 25th anniversary of PKK insurgency (17 augustus 2009)
- Turkey: Turkish PM makes first step towards dialogue with PKK (6 augustus 2009)
- Turkey: Turkish ruling party deputy becomes new parliamentary speaker (6 augustus 2009)
- Turkey: Government presents plan to integrate more Kurds into Turkish society (28 juli 2009)
- Turkey: Turkish Higher Education Board facilitates access to public universities for religious students (23 juli 2009)
- Turkey: Turkish president ratifies curtailing of military courts' rights (9 juli 2009)
- Turkey: Turkish parliament passes EU-friendly law on military (29 juni 2009)
- Turkey: Controversial mine-clearing bill passes Turkish parliament (5 juni 2009)

De Groene Amsterdammer

Hands off Cain

- Country status on the death penalty (updated to: 31 juli 2009)

Home Office, UK

- Country of Origin Information Report – Turkey (Londen, 20 oktober 2009)
- Report of fact finding mission, 11 – 20 februari 2008 (Londen, 23 juli 2008)

Human Rights Watch

- Turkey: Landmark convictions in torture case (3 juni 2010)
- Turkey: Combat police killings and violence (20 april 2010)
- Turkey: Stop violence against transgender people (22 februari 2010)
- Turkey: World Report 2010 – Turkey (20 januari 2010)
- World Report 2009 – Overview of Human Rights Issues in Turkey during 2008 (New York, 14 januari 2009)
- Closing ranks against Accountability (Barriers to tackling police violence in Turkey) (New York, 5 december 2008)
- Stuck in a revolving door (Iraqis and other asylum seekers and migrants at the Greece/Turkey entrance to the European Union) (New York, 26 november 2008)
- Turkey: ‘We need a law for liberation’, Gender, sexuality, and human rights in a changing Turkey (New York, mei 2008)

Immigration and Refugee Board of Canada

- Country Fact Sheet: Turkey (augustus 2007)
- Turkey: The situation of the Kurds (februari 1996)
- National Documentation Package: Turkey (29 juni 2009)
- Situation of women who wear headscarves (20 mei 2008)
- Situation of Alevis (2005 – May 2008) (27 mei 2008)
- General situation of Kurds in western Turkey (29 mei 2008)
- Turkey: Status of the Kurdistan Workers’ Party (PKK) and Turkish Hezbollah; situation and treatment of members, supporters and sympathizers of these parties (2006 – 2007) (6 juni 2007)
- Turkey: Situation and treatment of members, supporters and sympathizers of the Democratic Society Party (DTP) (2006 – 2007) (7 juni 2007)

International Crisis Group

- Turkey and the Middle East: Ambitions and Constraints, Europe Report no. 203 (7 april 2010)

Internal Displacement Monitoring Centre (Norwegian Refugee Council)

- Internal Displacement: Global overview of trends and developments in 2009 – Turkey (17 mei 2010)

- Turkey: Need for continued improvement in response to protracted displacement (26 oktober 2009)

International Organisation for Migration (IOM)

- 2007 Turkey Report on Fight against Human Trafficking
- Turkey: Facts and Figures (oktober 2007)
- Migration in Turkey: A Country Profile 2008 (oktober 2008)

Jenkins, Gareth H.

- Between Fact and Fantasy: Turkey's Ergenekon Investigation, Silk Road Paper, Augustus 2009, Central Asia – Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, Washington DC/Stockholm-Nacka 13130

Kaos GL (news) (news.kaosgl.com)

- Lesbian, gay, bisexual and transgender (LGBT) rights in Turkey – an overview of issues (september 2005)

Mideast Mirror

Migration Information Source

- Country Profiles – Turkey: a transformation from emigration to immigration (november 2003)

Minority Rights Group International

- State of the World's Minorities and Indigenous Peoples 2009 – Turkey (16 juli 2009)

Le Figaro

Leftist Parties of the World (www.broadleft.org)

- Leftist parties of Turkey – Family tree of the Turkish radical left (31 augustus 2004)
- Leftist parties of Kurdistan (6 oktober 2005)

Le Monde

NRC Next

Oxford Analytica

- Turkey: AKP to face popularity test in referendum (14 juli 2010)
- Turkey: New CHP leader to bring wider political change (27 mei 2010)
- Turkey/Greece: Premier's visit brings no 'revolution' (24 mei 2010)
- Turkey: Ankara may be forced to choose between friends (4 mei 2010)

- Turkey/Armenia: Ankara seeks to keep protocols alive (20 april 2010)
- Turkey: Constitution debate opens election campaign (1 april 2010)
- Turkey: Military arrests threaten national stability (25 februari 2010)
- Turkey: AKP will avoid rupture with army at all costs (18 december 2009)
- Turkey: Kurdish reform to be slow but positive (20 november 2009)
- Prospects 2010: Turkey (13 november 2009)
- Turkey: Growing regional role offers new opportunities (24 september 2009)
- Turkey: AKP-Dogan spat reveals threat to press freedom (7 oktober 2009)
- Turkey: Kurdish reforms face huge challenges (7 september 2009)
- Turkey: Military role being redefined despite tensions (3 juli 2009)

Raad van Europa

- Rapport bezoek RvE-Mensenrechtencommissaris Thomas Hammarberg aan Turkije (28 juni tot 3 juli 2009), CommDH (2009)30 (Straatsburg, 1 oktober 2009)

Reporters without Borders

- Blockage of YouTube spreads to Google services (7 juni 2010)
- Countries under surveillance 2010 – Turkey (18 maart 2010)
- Turkey – 2009 Annual Report (Parijs, 6 januari 2010)
- Worldwide Press Freedom Index 2009 (Parijs, 22 oktober 2009)

Reuters

Der Standard.at

Die Tageszeitung

UNHCR

- 2010 UNHCR country operations profile – Turkey
- Irregular migration and asylum in Turkey, Celia Mannaert, working paper no. 89 (mei 2003)
- Background paper on refugees and asylum seekers from Turkey (Genève, september 2001)

United Nations

- Convention on the Rights of the Child – Committee on the Rights of the Child (Fifty-second session, 14 September-2 October 2009), CRC/C/OPAC/TUR/CO/1 (29 oktober 2009)

US Commission of International Religious Freedom (USCIRF)

- Annual Report 2010 – the Commission's watch list: Turkey (29 april 2010)

US Committee for Refugees and Immigrants (USCRI)

- World Refugee Survey 2009 (31 december 2008)

US Department of Labor

- 2008 Findings of the Worst Forms of Child Labor – Turkey (10 september 2009)

US Department of State

- Background note: Turkey (Washington, 10 maart 2010)
- Trafficking in persons report 2010: Turkey (Washington, 14 juni 2010)
- International Religious Freedom Report 2009: Turkey (Washington, 26 oktober 2009)
- Country Reports on Terrorism (Washington, 30 april 2009)
- 2009 Country Reports on Human Rights Practices: Turkey (Washington, 11 maart 2010)

War Resisters' International

- Turkey: Increased pressure on conscientious objection (9 april 2010)
- Turkey: Conscientious objector Enver Aydemir sentenced to ten months' imprisonment (1 april 2010)
- Turkey: Update on conscientious objector Enver Aydemir (30 december 2010)
- Turkey: Conscientious objector Enver Aydemir arrested and mistreated in prison. Now on hunger strike (29 december 2010)

